

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Ekonomický rozvoj Slovinska v kontextu zemí jihovýchodní Evropy
Economic Development of Slovenia in the Context of South-Eastern European Countries

Student: Bc. Dominika Brůnová
Vedoucí diplomové práce: Ing. Michaela Tichá, Ph.D.

Ostrava 2016

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Dominika Brůnová**

Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor: 6202T027 Národní hospodářství

Téma: Ekonomický rozvoj Slovinska v kontextu zemí jihovýchodní Evropy
Economic Development of Slovenia in the Context of South-Eastern
European Countries

Jazyk vypracování: čeština

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Teoretická východiska ekonomického rozvoje
3. Charakteristika politického a ekonomického prostředí Slovinska
4. Ekonomický rozvoj Slovinska v kontextu zemí jihovýchodní Evropy
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

BARTLETT, Will and Ivana PRICA. *The Variable Impact of the Global Economic Crisis in South East Europe*. LSEE - Research on South Eastern Europe, No. 48037. London School of Economics and Political Science, 2012.

MRÁK, Mojmir, Matija ROJEC and Carlos SILVA-JÁUREGUI. *Slovenia: from Yugoslavia to the European Union*. Washington, D.C.: World Bank, 2004. ISBN 0821357182.

NAFZIGER, E. Wayne. *Economic development*. 5th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. ISBN 978-0-521-76548-0.

ŠESTÁK, Miroslav et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny – NLN, 2009. ISBN 978-80-7106-375-9.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Michaela Tichá, Ph.D.**

Datum zadání: 20.11.2015

Datum odevzdání: 22.04.2016

Ing. Martin Štěpánek, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 20.4. 2016

Dominika Brůnová

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala Ing. Michaelle Tiché, PhD. za poskytnutí odborných rad a námětů na zpracování této diplomové práce.

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Teoretická východiska ekonomického rozvoje.....	6
2.1	Rozdíl mezi pojmem ekonomický růst a ekonomický rozvoj	6
2.2	Klasické zdroje ekonomického růstu.....	7
2.3	Teorie ekonomického růstu	8
2.3.1	Harrodův a Domarův keynesiánský model.....	8
2.3.2	Neoklasická teorie růstu.....	9
2.3.3	Nová teorie růstu.....	10
2.4	Institucionální ekonomie a ekonomický rozvoj.....	11
2.4.1	Americký institucionalismus	13
2.4.2	Nová institucionální ekonomie	13
2.4.3	Institucionální faktory ekonomického rozvoje	14
3	Charakteristika politického a ekonomického prostředí Slovinska.....	21
3.1	Hospodářský vývoj Slovinska 1918 – 1941	21
3.2	Slovinci za druhé světové války	22
3.3	Slovinsko v Jugoslávii po roce 1945	23
3.3.1	Liberalizace a stabilizace jugoslávského režimu	25
3.3.2	Hospodářská krize 60. – 80. léta.....	26
3.4	Nezávislost Slovinska a jeho transformační proces	27
3.5	Ekonomický vývoj Slovinska v rámci EU	32
3.6	Shrnutí	38
4	Ekonomický rozvoj Slovinska v kontextu zemí jihovýchodní Evropy	40
4.1	Specifikace vzorku zemí jihovýchodní Evropy.....	40
4.2	Klasické faktory ekonomického rozvoje v zemích jihovýchodní Evropy.....	41
4.2.1	Fyzický kapitál.....	42
4.2.2	Lidský kapitál	43

4.2.3	Přírodní zdroje	44
4.2.4	Technologický pokrok	46
4.2.5	Index lidského rozvoje.....	47
4.3	Institucionální faktory ekonomického rozvoje zemí jihovýchodní Evropy ...	48
4.3.1	Možnosti měření institucionální kvality	48
4.3.2	Transformační procesy zemí jihovýchodní Evropy.....	50
4.3.3	Ukazatele transformačního procesu a privatizace	54
4.3.4	Kvalita institucí pomocí ukazatelů WGI	62
4.4	Shrnutí	67
5	Závěr	69
	Seznam literatury.....	72
	Seznam zkratk.....	78
	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
	Seznam příloh	
	Přílohy	

1 Úvod

Tématem práce je ekonomický rozvoj Slovinska v kontextu zemí jihovýchodní Evropy. Slovinsko je považováno za jeden z nejúspěšnějších z jihovýchodní Evropy, proto je v této práci zkoumáno v čem jeho úspěch vězí a zda je jeho vývoj bezproblémový či má tato země ještě další potenciál ke zlepšení.

Země jihovýchodní Evropy byly vybrány, jelikož se jedná o postkomunistické státy, které byly v historii součástí Osmanské říše a mají také společnou historii v rámci bývalé Jugoslávie. Většina z nich buď usiluje o vstup do EU, anebo o postupné prosazování se v rámci EU.

Cílem práce je zhodnotit ekonomický rozvoj Slovinska v kontextu zemí jihovýchodní Evropy. Lze předpokládat, že v zemi s vyšší institucionální kvalitou a s příznivým vývojem dalších společensko-kulturních faktorů dlouhodobého ekonomického růstu bude docházet k vyššímu ekonomickému rozvoji než v ostatních zemích.

Mezi metody, které v této práci byly použity, patří historická metoda, deskriptivní statistika a komparace ukazatelů v jednotlivých zemích jihovýchodní Evropy.

Data byla využita ze zdrojů Evropské banky pro obnovu a rozvoj (EBRD) a Světové banky, Organizace pro výživu a zemědělství a z institucí UNESCO, UNDP.

Práce je rozdělena do tří částí. V první části nás práce seznamuje s ekonomickým rozvojem a jeho faktory, které na něj působí. Nejdříve se práce zabývá ekonomickým růstem, jelikož je ekonomický růst nedílnou součástí ekonomického rozvoje. Na úvod jsou zkoumány teorie ekonomického růstu. Následně jsou rozebrány faktory ekonomického rozvoje. Práce se dále zabývá institucionálními faktory, které mají neoddiskutovatelný vliv na ekonomický rozvoj zemí.

V další části je zkoumán ekonomický vývoj Slovinska od roku 1918 až po současnost. Je podrobněji popsáno, jak se Slovinsko ekonomicky vyvíjelo během 2. světové války. Dále jaké postavení zaujímal v rámci Jugoslávie a následně je popsáno osamostatnění Slovinska se zaměřením na jeho transformační proces a privatizaci. Nakonec kapitoly je zmíněna současná situace Slovinska v rámci Evropské unie a dopad hospodářské krize na slovinskou ekonomiku.

V poslední kapitole je ekonomický rozvoj Slovinska srovnáván se zbylými státy jihovýchodní Evropy pomocí faktorů, které jsou reprezentovány vybranými ukazateli. Nejdříve jsou zkoumány klasické faktory ekonomického růstu (fyzický kapitál, lidský kapitál, přírodní zdroje a technologický pokrok). Dále jsou zkoumány institucionální faktory ekonomického růstu (proces transformace a privatizace, kvalita institucí atd.).

2 Teoretická východiska ekonomického rozvoje

Na začátek práce jsou definovány obecně pojmy ekonomický růst a ekonomický rozvoj. Dále jsou vymezeny faktory, které mají vliv na ekonomický růst. A následně jsou stručně vymezeny teorie růstu, jelikož je ekonomický růst součástí ekonomického rozvoje. Větší část této kapitoly se zabývá institucionální ekonomii a vlivem institucionálních faktorů na ekonomický rozvoj (např. vlastnická práva, princip path dependence, či vliv institucionálních změn na ekonomický rozvoj).

2.1 Rozdíl mezi pojmem ekonomický růst a ekonomický rozvoj

Hlavním cílem vyspělých zemí je ekonomický růst nebo ekonomický rozvoj. Je potřeba, aby se tyto dva pojmy rozlišovaly. Ekonomický růst lze považovat za užší kategorii z dvou výše uvedených. Hospodářský růst se vztahuje k růstu produkce země nebo příjmu na obyvatele. Produkce je obvykle měřena hrubým národním produktem nebo hrubým národním příjmem, což lze zaměnit za celkový ekonomický výstup výrobků a služeb. Ekonomický růst lze tedy definovat jako růst HDP či jiného agregátu (např. HNP). A proto se výzkum ekonomického růstu soustřeďuje na působení faktorů a podmínek ovlivňující růst HDP a jeho složek (Adamcová, 2009; Nafziger, 2012).

Ekonomický rozvoj zahrnuje ekonomický růst doprovázený změnami distribuce, výstupu a ekonomické struktury. Tyto změny jsou charakterizovány např. zvyšování materiálního bohatství chudší částí obyvatel, poklesem podílu zemědělství na HNP a vzrůst podílu průmyslu a služeb na HNP (Nafziger, 2012).

Adamcová (2009) definuje ekonomický rozvoj jako ekonomický růst a strukturální změny. Pod pojmem strukturální změny si lze představit sociálně-ekonomické změny ve struktuře společnosti a technickoekonomické změny ve struktuře výroby. Pod technicko-ekonomickými změnami se rozumí nejen odvětvové strukturální změny zaměstnanosti a produkce, ale i rozvoj technické infrastruktury (telekomunikace, doprava) a využívání poznatků vědecko-technického pokroku. Součástí sociálně-ekonomických změn je sociální rozvrstvenost obyvatelstva (životní úroveň včetně rozvoje sociální infrastruktury či vlastnické vztahy).

Varadzin (2004) vymezuje ekonomický rozvoj následovně. Ekonomický rozvoj je jako vývoj kvalitativních momentů a konkrétních historických forem ekonomického systému. Z teoretického hlediska jde o pozorování změny vlastních ekonomických mechanismů a jejich logického uspořádání. Také zde patří úvahy o tom, jak jednotlivé složky systému uspokojují společenské potřeby. Jedná se tedy o širší kategorii, než je ekonomický růst, který se zabývá

sledováním kvantitativních aspektů. Z hlediska teorie je ekonomický rozvoj aplikací obecných vývojových teorií na oblast ekonomického života.

2.2 Klasické zdroje ekonomického růstu

Na zdroje ekonomického růstu každý autor pohlíží z jiného pohledu. Např. Kliková a Kotlán (2006) považují za první faktor podle teorií růstu, konkrétně v souladu s klasickými teoriemi, růst pracovní síly. Větší počet pracovníků nepochybně způsobí růst kapacity ekonomiky, a tedy růst celkového HDP, což ale nevysvětluje změnu ekonomické úrovně, to znamená růst výstupu na obyvatele či pracovníka. Zásadní je tedy růst výstupu na obyvatele, protože poroste-li dlouhodobě výstup na obyvatele, pouze tehdy poroste životní úroveň. Je to právě růst produktivity práce, který způsobí růst výstupu na obyvatele. Pouze díky následné specializaci dojde k růstu produktivity. Potenciální růst se těmito faktory následně zvýší.

Dalším faktorem ekonomického růstu považuje Kliková a Kotlán (2006) akumulaci kapitálu, která získala na důležitosti v souvislosti s průmyslovou revolucí a následným růstem významu akumulace kapitálu, chápaného jako dominantní faktor výroby. Růst počtu nových zařízení a strojů nazývaný růst akumulace kapitálu pak bude jistě ovlivňovat kapacitu ekonomiky. Opět je při zkoumání ekonomického růstu důležitější podíl kapitálové akumulace na pracovníka, než samotná kapitálová akumulace. Je zřejmé, že zařízení a stroje jsou k něčemu pouze tehdy, bude-li na nich někdo pracovat.

Třetím faktorem podle Klikové a Kotlána (2006) je technologický pokrok. Technický pokrok je ve většině modelů chápán tak, že znásobuje práci. Za technologický pokrok je považováno tedy vše, co směřuje k rozšíření práce, tedy k růstu produktivity práce (již klasické teorie počítaly s technologickým pokrokem, i když nepřímo, protože dělba práce vede ke zvýšení produktivity práce).

Avšak Varadzin (2004) má na hlavní faktory ekonomického růstu jiný názor. Mezi faktory zařazuje vedle práce a kapitálu, také přírodu a kulturu. Práci definuje jako agregovanou veličinu, která je vynakládána v čase. Každá společnost má k dispozici jistý potenciál pracovních sil. Tento potenciál využívá ve smyslu kvantitativním – jde o množství kvantitativně činného obyvatelstva při výrobě statků a o délku pracovní doby. Práce v užším slova smyslu soudobé ekonomie je aktivita vykonávaná ve specifických vazbách námezdních vztahů. Údaje o jejím rozsahu jsou v každé společnosti odlišné. Na množství aktivního obyvatelstva působí zpravidla takové demografické procesy jako je věková struktura obyvatelstva, množství fyzicky a mentálně postižených lidí, délka školní docházky a mnohé další.

Kapitál definuje Varadzin (2004) jako statky, které slouží k výrobě jiných statků. Jde tedy o materiální infrastrukturu produkce. Jeho celkové množství je dáno velikostí předchozích investic.

Přírodu vymezil jako půdu, nerostné a energetické suroviny, které podle něj můžeme rozdělit na obnovitelné a neobnovitelné přírodní zdroje. Kulturu jako faktor ekonomického růstu chápe ve smyslu znalostí a schopností tyto znalosti realizovat. Zároveň zahrnuje v sobě nejen známou úroveň technologií, ale také sociální mechanismy, podporující jejich důsledné využívání. Patří sem kodexy jednání, systém morálně mravních příkazů, náboženská tabu atd. Jako subfaktor zde působí podpora vědy, školský systém a podpora techniky, či sociálně politický prostor pro výměnu poznatků (Varadzin, 2004).

2.3 Teorie ekonomického růstu

První úvahy týkající se ekonomického růstu lze datovat do období 18. století, kdy klasikové Ricardo a Smith hledali klíčové faktory ovlivňující bohatství národů. V zásadě lze říci, že za hlavní zdroj ekonomického růstu považovali pracovní sílu a produktivitu (Kliková, Kotlán 2006).

Jak uvádí Kliková a Kotlán (2006), teorie růstu analyzují dlouhodobý ekonomický růst. V teoriích růstu se zkoumá, co ovlivňuje vývoj kapacitotvornosti ekonomiky, tedy její potenciál. Potenciální růst je však teoretickou konstrukcí a jeho výpočet je prováděn geometrickým průměrem temp růstu HDP za co možná nejdelší časové období.

2.3.1 Harrodův a Domarův keynesiánský model

Tuto teorii růstu lze datovat do 1. poloviny 20. století. „Keynesiánská revoluce“ byla minimálně ve třech momentech podstatnou změnou v dosavadním pojetí ekonomie. Šlo o aktivní roli peněz, o pojetí úspor (přeměna úspor v investice) a o princip efektivní poptávky. Uvedené momenty reprodukce spojuje mechanismus multiplikátoru, který objasňuje, jakým způsobem mohou vést výkyvy v rozsahu investic, které představují poměrně malou část národního důchodu, k výkyvům celkové nezaměstnanosti a důchodu (Kotlán, 2001; Varadzin, 2004).

Vycházíme-li z přístupu Harroda, potom musíme definovat několik základních předpokladů o ekonomice: stát má rozhodující úlohu v přeměně úspor na investice, veškeré úspory v ekonomice jsou investovány, mezní sklon k úsporám je konstantní, tempo růstu pracovních sil je konstantní, kapitálová náročnost výroby je konstantní a existuje nulová elasticita mezi výrobními faktory (Kotlán, 2001).

Podle Kotlána (2001) Harrod definoval vedle skutečného tempa růstu, kterého je skutečně dosahováno, také zaručené tempo růstu (optimální využívání kapitálu, vyjádřeno

podílem míry úspor a kapitálové vybavenosti výroby) a přirozené tempo růstu (nejvyšší hranice, které může ekonomika dosáhnout, vyjádřeno tempem růstu pracovní síly a její produktivity) a očekávané tempo růstu (především se jedná o investice)

Ekonomika dosahuje dlouhodobého rovnovážného růstu, pokud se skutečné tempo růstu v každém období rovná zaručenému tempu růstu a současně také přirozenému tempu růstu, tedy míra úspor zajišťuje dostatečnou kapitálovou vybavenost výroby. Což znamená, že za předpokladu, kdy je na 1 jednotku produkce potřeba 1 jednotka kapitálu, bude míra úspor determinovat skutečné tempo růstu. Ekonomika bude dosahovat dlouhodobě udržitelného růstu jen tehdy, bude-li se míra úspor rovnat skutečnému tempu růstu produktu. Problém je ovšem podle Harroda spatřován v tom, že do „hry“ vstupuje faktor očekávání. Jestliže investoři očekávají tempo růstu výstupu, které je rovno zaručenému tempu růstu výstupu, to znamená, že investují tedy veškeré své úspory, potom je vše v pořádku a růst je dlouhodobě udržitelný. Pokud je však očekávan skutečný růst větší, než by odpovídalo zaručenému tempu růstu, budou chtít investovat více, než by odpovídalo investicím v případě zaručeného tempa růstu. Tyto investice povedou prostřednictvím působení multiplikátoru k dalšímu růstu výstupu. Investoři si neuvědomují, že růst výstupu byl způsoben právě jejich očekáváním rostoucího výstupu, a proto budou v budoucnu očekávat další růst výstupu (za předpokladu adaptivních očekávání vycházejících z minulých chyb). Kapitalismus je podle Harroda vnitřně nestabilním systémem, přičemž jeho nestabilita závisí na velmi významně na formování investičních očekávání. Obdobná situace by nastala i v opačném případě, kdy by byl očekávan skutečný růst menší, než je zaručené tempo růstu (Kotlán, 2001).

2.3.2 Neoklasická teorie růstu

Neoklasická teorie růstu podle Holmana (2010) používá dlouhodobou agregátní produkční funkci vyjadřující závislost domácího produktu na množství práce a kapitálu. Kapitál je zde definován jako fyzický kapitál. Produkční funkce má klesající výnosy z kapitálu a konstantní výnosy z rozsahu. Technologický pokrok je v Solowově modelu exogenní, což znamená, že není v rámci modelu vysvětlen. Dále se v Solowově modelu používá intenzivní produkční funkce vyjadřující závislost kapitálu na pracovníka a produktu na pracovníka.

Protože se projevují klesající výnosy z kapitálu, ekonomika směřuje ke stálému stavu. Stálý stav, jak ho definuje Čihák a Holub (2000), je situace, kdy je časové hledisko podružné a jednotlivé veličiny je možno tedy považovat za dlouhodobě neměnné. Pokud neroste populace, investice ve stálém stavu kryjí jen opotřebení kapitálu, proto nedochází ani k růstu produktu, ani k růstu kapitálu (Holman, 2010).

Směřování ekonomik do stálých stavů, jak uvádí Holman (2010), se projevuje pomocí efektu dohánění. Efekt dohánění značí, že pokud mají země shodné produkční funkce a stejné míry úspor, země s nižším kapitálem a produktem na pracovníka rostou rychleji a dohánějí tak země s vyšším kapitálem na pracovníka.

Nutné podotknout, že Solowovo tvrzení o přibližování ekonomik se projevilo v době, kdy vrcholila vlna poválečné dekolonizace, a proto vyvolalo vlnu zájmu světových ekonomů. Řada z nich však tento model záhy velmi zkritizovala (Adamcová, 2009).

Zvýší-li se míra úspor, pak se ekonomika dostává do nového stálého stavu s vyšším produktem i kapitálem na pracovníka (Holman, 2010).

Holman (2010) dále tvrdí, že jestliže roste populace, investice ve stálém stavu pokrývají opotřebení kapitálu a obdařují kapitálem nové pracovníky. Pokud neexistuje technologický pokrok, roste produkt ve stálém stavu totožným tempem jako populace. Produkt na pracovníka ani kapitál na pracovníka se nemění. Produkční funkce a stálý stav se posune pouze prostřednictvím technologického pokroku, který je ale exogenní.

2.3.3 Nová teorie růstu

Na rozdíl od neoklasického modelu je v této teorii brán technologický pokrok jako endogenní veličina. K doložení základních myšlenek teorie endogenního růstu je používán např. AK model, který má s modelem od Solowa hodně společného.

V teoriích endogenního růstu se pojetí kapitálu rozšiřuje. Kromě fyzických kapitálových statků zde patří znalosti, které se zpětně promítají do technologií a do kvalifikace lidského kapitálu (Holman, 2010).

Šimek (2007) definuje lidský kapitál jako soubor znalostí a zručností, kterými disponuje pracovník a který může být pronajat. Tyto schopnosti a znalosti, které pracovník získal ze vzdělání, pracovního výcviku a z vlastní zkušenosti vytváří určitý druh produktivního kapitálu. Hodnota lidského kapitálu je určena na pracovním trhu.

Dalším modelem je R&D (model výzkumu a vývoje) vycházející z mikroekonomických modelů. Existuje-li dokonalá konkurence, potom snaha firem dosáhnout alespoň dočasně ekonomický zisk je motivuje k inovacím, jež snižují náklady, nebo směřují k uvedení nového výrobku na trh. Firmy se snaží inovovat, protože se snaží udržet si tento ekonomický zisk. Poněvadž empirie nepotvrdila klesající mezní výnos z inovací a z důvodu, že akumulace znalostí probíhá ve zrychlené míře, mohou ekonomiky udržovat vysoké tempo růstu dlouhodobě. Platí tedy, že mnohé země nemusí vzájemně konvergovat (Kotlán, 2001).

Pro tvůrce hospodářské politiky je tedy doporučována podpora tržního hospodářství, a to především konkurence, liberalizace cen, privatizace, vyjasnění vlastnických struktur. Významným

se jeví podpora vzdělávání a jeho konverze do inovací. V oblasti veřejné politiky je to podpora spoření a mnohé další (Kotlán, 2001).

2.4 Institucionální ekonomie a ekonomický rozvoj

Institucionalismus jako myšlenkový směr má uvnitř ekonomické teorie více než stoletou tradici a ačkoliv netvoří hlavní myšlenkový proud, představuje dnes neodmyslitelnou součást moderního ekonomického myšlení. Teoretické přínosy institucionalismu, které spočívají v uznání vlivu institucí při utváření ekonomického chování a dosahování ekonomického rozvoje, jsou pokládány za podstatný zdroj vědeckého poznání, a to jak z hlediska soudobé ekonomie, tak i z hlediska její další geneze (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

Zájem o instituce a jejich úlohu ve vývoji a chování ekonomiky se v ekonomické teorii začal rozvíjet podle Lišky, Slukové, Volejníkové (2011) od 90. let 19. století, především ve Spojených státech, kde mu byly živnou půdou rychlé institucionální a strukturální změny a technologický pokrok. Velmi dynamicky se rozvíjel až do druhé světové války. Tento vývoj byl spjat s nástupem velkých amerických firem a s masovým využíváním nových průmyslových technologií vytvářejících předpoklady pro to, aby USA převzaly úlohu rozhodující ekonomické mocnosti ve světě. V rovině teoretické lze ve vzniku institucionalismu spatřovat zejména kritickou odezvu na dvě základní skutečnosti, související s neoklasickou ekonomikou:

- naprostá ignorace institucionálního prostředí uvnitř neoklasické ekonomické analýzy (instituce vystupují jako vnější faktor vlastní analýzy a nemají vliv na ekonomické chování subjektů),
- omezenost neoklasické ekonomie adekvátně reagovat na výše uvedené kvalitativní změny ekonomické skutečnosti – uvedené souvisí s neoklasickým statickým pojetím ekonomiky a dominující analýzou stavů rovnováhy.

Kritika neoklasické ekonomie není v institucionální ekonomii založena na snaze odhalovat vnitřní problémy a nedostatky v její logice. Upozorňuje spíše na celkovou omezenost přístupu neoklasické ekonomie k ekonomickým procesům, protože zcela opomíjí vliv sociálně psychologických, kulturních, politických a socioekonomických faktorů a rovněž pomíjí úlohu institucí a jejich evoluce ve vývoji ekonomiky. Institucionalisté odmítají nadměrnou formalizaci a matematizaci ekonomické teorie (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

Nejčastěji citovanou definici institucí učinil North (1990), který instituce definuje jako lidmi navržená omezení utvářející ekonomické, sociální a politické interakce. Tato omezení jsou tvořena formálními pravidly (zákony, ústava, vlastnická práva) a neformálními omezeními (zvyky, tradice, tabu, chování, konvence). Dále zdůrazňuje nutnost vynutitelnosti formálních i

neformálních pravidel, čehož může být dosaženo vlastním stanovením kodexů chování, represí, sociálními sankcemi nebo donucením ze strany státu. Podle Northa byly instituce navrženy, aby zavedly řád a snížily nejistotu dosahování cílů v rámci politické, ekonomické a sociální směny. Smyslem institucí je poskytovat základní uspořádání směny a lidské organizace. Společně se standardními ekonomickými omezeními a použitými technologiemi ovlivňují instituce výrobní a transakční náklady, což má dále vliv i na ziskovost a uskutečnitelnost ekonomických aktivit.

Engerman, Sokoloff (2003) částečně navazují na Northovo pojetí a vysvětlují instituce jako pravidla nebo specifické organizace, jež kontrolují nebo omezují lidské chování. Za nejvýznamnější instituce determinující ekonomický výstup pokládají definování a vynutitelnost vlastnických práv mezi vládou a soukromými subjekty a jednotlivci uvnitř společnosti.

Pro pochopení povahy institucí zkoumá institucionální ekonomie lidskou psychologii, která je podmíněna proměnlivými sociálními faktory, a ekonomické a morální podmínky, za nichž určité instituce, jež společnost zdělila z minulosti, přestávají vyhovovat novým potřebám. Institucionalisté požadují integraci ekonomické vědy a ostatních společenských věd, což by mělo umožnit interdisciplinární přístup ke zkoumání lidského chování ve společenských a ekonomických systémech (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

Předmětem zkoumání institucionalistů jsou tedy instituce, jejich vývoj, vznik a jejich funkce při chování a rozhodování ekonomických subjektů (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

Zkoumá, jak instituce ovlivňují individuální lidské preference a cíle, přičemž zdůrazňuje, že trh a další instituce závisí rovněž na institucích typu stát. Oproti nové institucionální ekonomii mnohem více bere v úvahu vztahy v ekonomicko-sociálním systému a vzájemnou závislost jednotlivých prvků tohoto systému. Nová institucionální ekonomie vychází z jedince a snaží se vysvětlit, jak jednotlivé instituce mohou vzniknout z interakcí mezi jedinci (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

Instituce se samy v čase mění a reagují na působení ekonomických faktorů. Ekonomické instituce jsou v podstatě výsledkem minulého vývoje. Institucionální formy ekonomického života se mění v předem neznámém směru. Pokud instituce, jež společnost zdělila z minulosti, přestává vyhovovat novým ekonomickým podmínkám, musí se buď adaptovat, nebo uvolnit místo jiným, novým institucím (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

Institucionální ekonomie se zaměřuje zvláště na řešení praktických problémů. Zamítá rozlišovat mezi normativním a pozitivním pojetím ekonomické vědy. Z pohledu neoklasické ekonomie se institucionalismus jeví jako normativní směr ekonomického myšlení. Užitečnost institucí posuzuje Theorsten Veblen na základě toho, zda objektivně slouží rozvoji lidského života v jeho ucelenosti nebo tomuto rozvoji brání (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

2.4.1 Americký institucionalismus

Americký institucionalismus je značně heterogenní směr ekonomického myšlení. V rámci něj existují dva základní přístupy. Jeden vychází z díla Veblena a druhý z díla J. R. Commonse. Rozdíly mezi nimi jsou dosti charakteristické. Podle Veblena jednotlivý člověk naplňuje požadavky významných kulturních sil, které jsou vsazeny do darwinovského kontextu. Koncentruje se zejména na sociálně psychologické zdroje lidského chování. Veblen ve svém díle Teorie zahálčivé třídy kritizuje americkou společnost, která si chce kupovat ty nejdražší věci, aby ukázali všem ve společnosti, že na to mají. Commons chápe ekonomiku a společnost jako svět kolektivních pravidel, která lze vědecky zkoumat a ve významné míře konstruktivisticky měnit. Proto se zaměřuje spíše na právní instituce. Podle Commonse je společenský řád vytvořen s vysokou mírou konstruktivismu lidmi. Na rozdíl od Veblena, Commons kladl důraz na pozitivní stránky americké ekonomiky a měl za to, že lze její rozhodující nedostatky napravovat prostřednictvím promyšlených institucionálních reforem (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

2.4.2 Nová institucionální ekonomie

Nová institucionální ekonomie vznikla v 60. letech 20. století. V teoretické rovině reagovala podobně jako americký institucionalismus na absenci institucionálního rámce v neoklasickém analytickém systému. Na rozdíl od starého institucionalismu však nové insititucionalisty vedla snaha modifikovat tradiční neoklasickou ekonomii doplněním jejího analytického rámce o úlohu institucí, neboť pro ně instituce hrají zásadní roli při utváření ekonomického chování a dosahování určité ekonomické výkonnosti. Svým způsobem sahají představitelé nové institucionální ekonomie až k myšlenkám Adama Smithe, který zdůrazňoval důležitost stabilního právního rámce a ochrany vlastnických práv jako podmínek fungování neviditelné ruky trhu. Produktivita země je závislá na dělbě práce a specializaci, specializace je možná jen tehdy, existuje-li směna. Produktivita systému a specializace bude tím vyšší, čím budou nižší náklady na směnu (transakční náklady), které jsou určovány institucemi dané země, jejím politickým, právním, sociálním či vzdělávacím systémem, kulturou atp. Předmětem institucionální ekonomie je tedy zachytit význam tohoto institucionálního uspořádání pro ekonomickou výkonnost země. Nová institucionální ekonomie nejen metodologicky modifikuje a doplňuje tradiční neoklasickou ekonomii o vliv institucí, vlastnických práv a transakčních nákladů, ale její teoreticko-metodologická východiska mají širší rozměr, který zahrnuje prvky teorie her, poznatky teorie veřejné volby, byrokracie apod. (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

2.4.3 Institucionální faktory ekonomického rozvoje

Holman (2010) tvrdí, že bez určitých společenských podmínek by k hospodářskému růstu ani technologickému pokroku nedocházelo. Zahrnuje tedy společenské instituce do faktorů, které ovlivňují ekonomický růst. Podle něj je ekonomický růst hnán podnikáním a investováním. Nutným předpokladem k těmto dvěma činnostem jsou společenské instituce, které obecně rozlišujeme jako formální a neformální pravidla chování viz výše.

Mezi klíčové faktory determinující postavení národní ekonomiky v rámci světové ekonomiky patří kvalita jejího institucionálního prostředí. Studie potvrzující tuto skutečnost často vycházejí z nové institucionální ekonomie. Tyto studie označují za prvořadý faktor vyvolávající rozdílná tempa hospodářského růstu jednotlivých zemí právě instituce (Jurečka, 2000).

Institucionální prostředí je tvořeno souborem institucionálních faktorů. Přes dřívější odmítavé postoje k akceptování institucionálních faktorů lze říci, že jejich kvalita je z historické zkušenosti nezanedbatelným zdrojem ekonomického rozvoje. Přijetí a pochopení významu těchto faktorů má za následek zvýšený zájem ekonomů, kteří se snaží vysvětlit rozdílnou růstovou výkonnost zemí, jež si jsou podobné, ale růstem si nekorespondují. V době, kdy většina zemí přijala ekonomický a politický liberalismus jako jediný vhodný princip fungování svých systémů, jsou rozdíly v jejich ekonomických výkonnostech způsobeny právě díky rozdílům v institucionálních faktorech, které jsou evidentně považovány za původce rozdílů v bohatství národů a v životní úrovni (Jurečka, 2000).

Mnoho empirických studií vyzkoumalo, že právě kvalita institucí má vliv na ekonomickou výkonnost. V tomto případě lze i ukázat, že vládní politika může za jistých okolností vést ke zvýšení efektivnosti výkonnosti ekonomiky prostřednictvím udržování, tvorby a kultivace vhodných politických a ekonomických institucí. I když se nelze vyhnout strategiím pokusů a omylů, díky předávání poznatků, poučení a učení samotnému existuje možnost uměle nahradit spontaneitu zdoluhavého vývoje či neformálních institucí vládním řešením v případech, kde je možno tímto způsobem řešit aktuální problémy. Rozhodně nejde o nějaké státní inženýrství, ale o snahu o přijetí, respektive rušení opatření, které silným způsobem ovlivňují nejen stávající produkční schopnosti ekonomiky, ale i její dlouhodobý potenciál. Analýza institucí by neměla praktický dopad, kdyby nevedla k přesvědčení, že je možno dojít k závěru, že definování jistých explicitních osvědčených pravidel a jejich zavedení do reálného života může být cestou, jak výkonnost ekonomiky podnítit (Vymětal, Žák, 2005).

Autoři se ale nezřikají ani analýzy působení institucí neformálních, které zcela nepochybně vytvářejí „podhoubí, z něhož vše pramení“, ale možnosti jejich změny jsou

převážně dlouhodobé. Pokud z tohoto úzkého pohledu bude stát, bez ohledu na to, jaký systém je zaveden pro jeho politickou reprezentaci, distribuci moci atp., chápán ve své minimalistické roli, tedy jako garant a spolutvůrce základních pravidel (institucí), měla by být racionální hospodářská politika schopna do tohoto procesu zasahovat tak, aby snížila transakční náklady a zvýšila ekonomickou výkonnost (Vymětal, Žák, 2005).

Ačkoliv se ne vždy podařilo prokázat přímý silný vliv všech politických institucí na ekonomický růst (svoboda tisku, demokracie, otevřenost či politická stabilita), podle Brodnera et al. (2004) kvalita politických institucí má nezpochybnitelný silný vliv na kvalitu institucí ekonomických. Jako jedny z hlavních proměnných, které ovlivňují kvalitu institucí, jsou moc a síla státu na straně jedné a odpovědná angažovanost státu na straně druhé. Nárůst síly a angažovanosti, v rozvinutých ekonomikách tak kritizovaný, ukázal pozitivní účinek na kvalitu institucí v chudých zemích. Těžko by se ale dalo argumentovat, že jde o zavedení nějaké viditelné ruky státu či mezinárodních organizací typu Mezinárodního měnového fondu či Světové banky. Pokud do analýzy zahrneme i kulturní instituce, pak stát zjevně nemá jen administrativní schopnost zvyšovat daně či nechat nekontrolovatelně narůstat byrokracii a korupci (Vymětal, Žák, 2005).

Kvalita institucí jako celku se nejpříměji na výkonnost ekonomiky projevuje prostřednictvím ekonomických institucí. V následující Tabulce 2.1 jsou vyobrazeny nejzákladnější institucionální faktory, které ovlivňují ekonomickou výkonnost.

Jelikož instituce plní v ekonomice řadu důležitých funkcí, mohou být institucionální odlišnosti jednotlivých zemí považovány za významný činitel určující rozdíly v ekonomické prosperitě. Instituce působí na jednání a smýšlení ekonomických subjektů, čímž spoluutvářejí jejich očekávání a preference. Rovněž zabezpečují vlastnická práva, prostřednictvím důvěry a podněty, které usnadňují organizaci a vzájemný vztah mezi firmami i jednotlivci. Mimo to by instituce měly umožnit relativně rovný přístup k ekonomickým zdrojům pro co nejvíce obyvatel, vytvářet mechanismy zabraňující nejhorším formám podvodů, proti konkurenčnímu chování a morálnímu hazardu, podněcovat k přijímání rizika nebo snižovat transakční náklady. Ekonomický úspěch země závisí na tom, jak instituce strukturují podněty k vytváření a získávání bohatství a zajišťují jeho ochranu. Nicméně ekonomové nemají uspokojivé vysvětlení samotného vzniku institucí nebo nedokážou odpovědět na otázku, proč některé společnosti mají instituce generující ekonomický růst, zatímco jiné nikoli (Breinek, 2006).

Teorie ekonomického růstu se shodují v základních determinantech růstu, za které označily proměnné jako lidský a fyzický kapitál, produktivita, technologický pokrok či cenová distorze. Ekonomické teorie ovšem také identifikovaly některé hlubší faktory růstu, mezi něž

zařadily především zeměpisné charakteristiky, integrace do světového hospodářství a instituce. Samotným institucím se v růstové literatuře dostalo zvýšené pozornosti v okamžiku, kdy vlastnická práva, vhodné regulační struktury, nezávislost soudního systému a jeho kvalita byly uznány jako důležité oblasti pro iniciování a udržení ekonomického růstu. Příkladem může být hypotéza Halla a Jonese, kteří přičítají rozdíly v akumulaci kapitálu, produktivitě, a tak i výstupu na pracovníka sociální infrastruktuře. Sociální struktura formuje prostředí, jež podporuje kapitálovou akumulaci a invenci, výrobní aktivity, nabývání znalostí a dovedností a technologický transfer. Na druhou stranu může ovšem sociální infrastruktura povzbuzovat kořistnické chování, jako je korupce nebo krádež. Význam institucí spočívá také ve vytváření žádoucí stability ve společnosti a v podmínkách neustále měnícího se a nestabilního trhu i v hospodářském systému. Tímto dochází ke snižování nejistoty jednotlivých tržních subjektů (Breinek, 2006).

Tabulka 2. 1 Institucionální faktory ovlivňující ekonomickou výkonnost

Podmínky	Okolnosti a činitele (faktory)
Obecné	Dominantní ideje a názory ve společnosti
	Historický vývoj
Sociální a psychologické	Poměrně stabilní charakteristiky sociálního systému, který změnil vývoj společnosti
	Psychologické rysy lidí vytvářející společnost
	Speciální role, kterou vytváří národní kultura, mentalita a etické vzorce chování
Politické	Kvalita ústavy a koordinace mezi státní a podnikovou sférou, politická kultura, neformální pravidla a tradice
Ekonomické	Úplná "pravidla hry" pro rozdělení aktivit na efektivní a neefektivní
	Přesně definovaná vlastnická práva
	Fungování a sociální pravidla obchodu
	Efektivně fungující finanční a bankovní systém
	Přiměřené metody řízení rizik a systém pojištění
	Přijatelný a nekonfliktní systém daní
	Mnohotvárná struktura ekonomiky (nikoli centralizovaná)
	Existence ekonomických institucí, které mají pozitivní vliv na dlouhodobý ekonomický růst

Zdroj: Israel (1987)

Vlastnická práva a ekonomický rozvoj

Zmiňovaná vlastnická práva, jež jsou vyzdvihována v rámci nové institucionální ekonomie, sehrála pravděpodobně klíčovou úlohu ve zdárném ekonomickém rozvoji současných rozvinutých tržních ekonomik (RTE). Hlavním úkolem institucí je zajištění vlastnických práv proti vyvlastnění jak ze strany státu, tak i ostatních ekonomických subjektů. Vlastnická práva

jsou vymezena nejen zákony a administrativními praktikami, ale mohou být také kodifikována v neformálních zvycích. Význam těchto práv spočívá zejména v podpoře tvorby bohatství, snižování nákladů na ochranu investic atd. Pouze v takovém prostředí budou podnikatelé motivováni k akumulaci kapitálu a inovacím. Důraz je tedy kladen na výhradní kontrolu aktiv, možnosti čerpat z nich důchod a také libovolně převádět, bez čehož formální vlastnická práva nemusí mnoho znamenat (Breinek, 2006).

Podle Holmana (2010) je vlastnictví základní společenskou institucí, která zabezpečuje ekonomický růst. Jelikož lidé investují jen tehdy, pokud ví, že je nikdo nepřipraví o jejich výnosy z jejich investic. Vlastnictví je obecně definováno jako soubor práv, mezi které patří zejména právo vlastněnou věc užívat, právo mít z ní výnosy, právo ji pronajímat a prodat.

V souvislosti s vlastnictvím rozděluje Holman (2010) společenské systémy na vládu silnějšího (vlastnictví není chráněno státem, lidé si jej musí chránit sami), vláda vládců (zákony na ochranu vlastnictví sice existují, ale jejich výkon je v rukou vládnoucích elit, jež nejsou zákonem omezeni – lidé nemají jistotu, že jim vlastnictví zůstane) a vláda zákona (zákony se musejí řídit i ti, kteří vládnou - vlastnictví je chráněno zákony nejen formálně, ale i reálně). Ekonomickému růstu mnoha chudých zemí nebrání ve skutečnosti nedostatek kapitálu a technologií, ale nedostatečná ochrana a jistota vlastnických práv, všudypřítomná korupce a mnoho byrokratických překážek podnikání.

K zaručení převoditelnosti, jistoty a reprezentativnosti vlastnických práv musí dobře fungovat řada institucí, od pozemkových knih a katastrálních úřadů až po exekutory dlužnických majetků. Vlastnická práva nejen dávají jistotu, že výnosy zůstanou tomu, kdo je vytváří, ale slouží jako prostředek k získání úvěrů. V zemích kde soukromé vlastnictví existuje, ale není dostatečně legálně zaručené a vymezené, nemůže sloužit ani jako zástava pro bankovní úvěry (Holman, 2010).

Ať tedy posuzujeme ekonomický růst podle jakéhokoliv růstového modelu, základním předpokladem růstu je respektování a ochrana soukromého vlastnictví, svoboda podnikání a svoboda obchodu (Holman, 2010).

Posilování tržních principů a ekonomický rozvoj

Úspěšný ekonomický rozvoj byl ve většině případů založen na posilování tržních principů národních ekonomik. Trh sám o sobě je jednou z institucí, jež umožňuje lidem využívat jejich dovednosti a zdrojů, a jeho efektivní fungování záleží na síle a podpůrných institucích. Trh podporující investice by měl zejména napomáhat přesnou informací a řízení rizik tržní směny, vynucovat smlouvy a vlastnická práva, odstraňovat překážky vstupu na trh a kontrolovat konkurenci na trzích (Breinek, 2006).

Rodrik (2000) identifikoval konkrétně pět kategorií těchto trh podporujících institucí. Za prvé musí být přítomen systém, který zajišťuje stabilitu a ochranu vlastnických práv. Za druhé je nezbytné vytvořit regulační instituce pro oblasti služeb, zboží, práce, aktiv a finančních trhů atd. Každá úspěšná ekonomika je „hlídána“ regulačními institucemi a taktéž platí, čím svobodnější trhy, tím větší zátěž pro tyto instituce. Za třetí musí existovat instituce pro makroekonomickou stabilizaci, které jsou představovány monetárními a fiskálními institucemi (mezi nejvýznamnější patří centrální banka). Dále musí fungovat instituce sociálního pojištění, která zabezpečuje ochranu, kompenzace v nezaměstnanosti nebo veřejné vlastnictví. Hlavním důvodem je schopnost tržní ekonomiky uvolňovat jednotlivce z jejich tradičních ochranných sítí. Instituce sociálního pojištění tak zaručováním sociální soudržnosti a stability do značné míry legitimizují tržní ekonomiku. Konečně za páté je nutné vybudovat instituce pro řízení konfliktů, což mimo jiné znamená vládu zákona, reprezentativní politické instituce, kvalitní soudní systém nebo svobodné volby. Týká se to zvláště lingvisticky, etnicky, ale i příjmově rozdělených společností.

Institucionální změny a ekonomický rozvoj

Nelze pochybovat o vlivu institucionálního prostředí na ekonomický růst a potažmo i na hospodářský úspěch jednotlivých zemí. Instituce se často stávají překážkou při zvýšení životní úrovně obyvatel, z čehož vyplývá v mnoha případech nutnost jejich změny. V demokratickém systému je proces změny formálních institucí definován silou vytváření pravidel a jejich vynutitelnosti a zabezpečení prostřednictvím exekutivy, legislativy a soudnictví. Každá instituce je určována množstvím vlivu, jež mohou různé skupiny obyvatel uplatňovat při formování institucí. Tato skutečnost ovlivňuje flexibilitu při přijímání nových a inovaci starších institucí, které zvyšují možnost obyvatel se chopit nových příležitostí v měnícím se prostředí. Obecně se instituce mohou přeměnit, v některých případech dokonce velmi rychle. Většina institucionálních změn se přihodí v době sociálních otřesů, jako je přírodní katastrofa, konec války, vznik nezávislého státu. Pohyb směrem k výhodnějším institucím je rovněž doprovázen ztrátami některých subjektů. Tyto skupiny pak budou mít zájem bránit nebo zdržovat potřebné institucionální změny, přestože ty prospívají většině společnosti (Breinek, 2006).

Podle Northa jsou zdrojem změny institucí příležitosti viděné podnikateli, jež pramení z vnějších změn prostředí anebo z nabytí určitých dovedností a znalostí. Ve skutečnosti se jedná obvykle o kombinaci vnějších změn (např. změn nebo zálib v relativních cenách) a interního osvojení jistých znalostí. Legislativní změny, ústavní změny a změny soudního systému představují změnu formálních pravidel, podle nichž se tato pravidla i tvoří. Z výše uvedených příčin dochází i ke změně neformálních omezení, ale jejich průběh je více podvědomý a

postupný, neboť souvisí s vývojem alternativních modelů chování shodující se s nově chápanými výhodami a náklady. Změna institucí rovněž znamená změnu existujících organizací anebo vytváření nových, které ve vzájemném působení s institucemi pobízí k institucionálním změnám. Klíčovou úlohu zde sehrává konkurence, jež nutí organizace investovat do perspektivních dovedností a znalostí. Institucionální prostředí zpětně určuje povahu těchto dovedností a znalostí. North vyvozuje závěr, že s plynutím času budou neefektivní instituce zničeny a postupně dojde i ke vzniku efektivních forem politických, ekonomických a sociálních organizací (North, 1990).

Rodrik (2000) tvrdí, že úspěšná institucionální reforma je většinou výsledkem kombinace importovaných doporučení s lokálními potřebami, aby docházelo k podpoře ekonomického růstu. Přístup k institucionálním reformám, které neberou v potaz místní zvláštnosti, bude v lepším případě neadekvátní a ničivý v horším. Rodrik také poukazuje, že nastartování ekonomického růstu nevyžaduje hlubokou institucionální reformu. Již mírné změny v institucionálním uspořádání a v oficiálních postojích vůči ekonomice mohou vytvořit růstový potenciál.

V současnosti neexistuje jediný univerzální typ institucí, jež by měly být reformami zaveden, aby se dostavil kýžený efekt. Každá země se vyznačuje individuálními podmínkami a charakteristikami, které musí být při tvorbě institucí zohledněny. Také není žádný důvod předpokládat, že vyspělé ekonomiky již vyčerpaly veškeré institucionální možnosti podmiňující zdravé ekonomiky. Tržní ekonomiky jsou slučitelné s mnoha typy institucí, což potvrzuje různost mezi dnešními rozvinutými tržními ekonomikami. Evropa, USA, Japonsko jsou úspěšnými ekonomikami, přesto se instituce podnikové správy, regulací, sociální ochrany, pracovních trhů, bankovníctví a financí velice liší (Breinek, 2006).

Princip path dependence

Vliv struktury institucí na výkonnost ekonomiky dokládá i jev, kterému se říká závislost na dosavadní dráze vývoje – path dependence. North (1990) definuje pojem path dependence v podstatě, že na historii záleží. Jelikož existují nenulové transakční náklady, lze pozorovat různě výkonné ekonomiky, jejichž výkonnost závisí na úspěšnosti různých institucionálních prostředí při snižování transakčních nákladů. Je to tedy evoluce institucí, která ovlivňuje budoucí vývoj ekonomiky. Z tohoto důvodu také existují ekonomiky, které jsou charakteristické přetrvávajícím nízkým výkonem.

North (1990) dále definuje dvě síly, které utvářejí institucionální změny: výnosy z rozsahu a nedokonalé trhy charakterizované transakčními náklady. Bez těchto sil by na institucích nezáleželo. Pokud však tyto faktory existují, lze pokládat instituce za významné. Do

tvorby nových institucí jsou investovány často velké zdroje, jednotlivci a organizace se učí, jaké možnosti jim z nového institucionálního prostředí vyplývají, a nový rámec se odráží v nových smlouvách. Nová formální pravidla tak povedou ke vzniku nových neformálních pravidel, která pak zpětně ovlivní či změní formální pravidla. Pokud jsou tedy trhy dostatečně konkurenční a transakční náklady konvergují k nule, pak takový vývoj směřuje k efektivnějším institucím. Na druhou stranu pokud trhy takto nefungují a transakční náklady jsou příliš velké, existují rozdíly v jednotlivých ekonomikách a přežívají neefektivní instituce a rozhodnutí jednotlivců jsou výrazně ovlivněna historií.

Z pozorování dlouhodobého vývoje ekonomické výkonnosti různých zemí vyplývá, že státy, které se jednou dostanou na dráhu hospodářského růstu, stagnace či poklesu, na těchto trajektoriích také dlouhodobě zůstávají. Důvodem je jednak pomalé tempo změny institucí a dále, v případě snahy změnit dosavadní směr vývoje ekonomiky, je nezbytné zcela změnit strukturu institucí. To znamená, že nestačí jen přijmout zákonodárství hospodářsky úspěšnějších zemí, ale je nutná i politická ochota k vynucování přijatých zákonů, ale i změna neformálních pravidel jednání účastníků trhu. Problematické kopírování institucí se věnuje i Mlčoch (1996). Mlčoch tvrdí, že i přes změnu formálních institucí zůstávají neformální instituce ještě po dlouhé době nezměněné, čímž vzniká napětí mezi neformálními omezeními a novými formálními pravidly. Důvodem je postupný vývoj neformálních omezení v závislosti na předchozí soustavě formálních institucí, kdy neformální instituce formují nedílnou součást kulturního dědictví společnosti. Zavedení tedy externích institucí tak s největší pravděpodobností povede k různým výsledkům mezi jednotlivými zeměmi (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

Shrnutí

Z výše uvedeného je zřejmé, že kvalita institucí hraje zásadní roli při určování ekonomického výkonu, efektivnosti využívání výrobních faktorů a postavení národní ekonomiky ve světové ekonomice. Ekonomická historie poukazuje na nezastupitelnou úlohu státu při definování pravidel, dohlížení nad jejich dodržováním s možností vymezení sankcí při jejich nedodržování. Dochází tak ke vzniku společenského systému, který umožňuje ekonomickým subjektům konat racionální očekávání. Podpora ekonomického růstu a rozvoje je často spojována se změnou institucionálního prostředí, při jehož přeměně může ovšem nastat mnoho problémů. Jako významný můžeme označit konflikt mezi formálními a neformálními omezeními, kdy zejména neformální instituce jsou hluboce zakořeněny v kultuře obyvatel dané země (Breinek, 2006).

3 Charakteristika politického a ekonomického prostředí Slovinska

Slovinská republika se rozkládá na území 20 273 km² a obývá ji 2 064 632 obyvatel. Přestože jde o území svou rozlohou malé, nacházíme zde jak poměrně vysoká pohoří, tak i úrodné nížiny. Slovinsko je také díky svým horstvům poměrně bohaté na řeky (Rychlík, 2011).

Slovinci v minulosti neměli nikdy svůj vlastní stát. Samostatná Slovinská republika vznikla až v roce 1991. Do roku 1918 žili Slovinci v habsburské monarchii, kde ale netvořili jeden územní celek. V roce 1918 se větší část Slovinců dostala do Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (jinak Království SHS), které od roku 1929 neslo název Jugoslávie. V tomto centralizovaném státě obývali Slovinci dvě administrativní oblasti (mariborskou a lublaňskou). Po druhé světové válce žili Slovinci v Jugoslávii, ve které tvořilo Slovinsko jednu ze šesti svazových republik. Ovšem v tomto období nešlo hovořit o vlastním státě ve smyslu národního státu (Rychlík, 2011).

3.1 Hospodářský vývoj Slovinska 1918 – 1941

Zatímco v rámci Rakouska-Uherska bylo Slovinsko z ekonomického hlediska spíše periferní oblastí, v rámci Jugoslávie byli Slovinci jednou z nejrozvinutějších částí nového státu. Slovinsko se stalo spolu s částmi Chorvatska průmyslovým severem ostře kontrastujícím s nerozvinutým zemědělským jihem, který zahrnoval většinu Srbska, Bosnu, Černou Horu, Kosovo a Makedonii. Slovinskému průmyslu se rozpadem Rakouska-Uherska uzavřely trhy v ostatních vnitřních rakouských územích, kam do té doby směřovala většina produkce, avšak nové celní bariéry byly nyní kompenzovány právě vnitřním trhem Království SHS. Pro Slovinsko se otevřel nový, téměř nenasycený trh na Balkáně. Podle sčítání lidu z roku 1921 byl slovinský hrubý domácí produkt na obyvatele 220 USD oproti jižním částem, které dosahovaly HDP na osobu ve výši jen 70 – 80 USD. Slovinci zároveň měli výhodu v tom, že byli komunikačně blízko Itálii a Německu, kam vyváželi především suroviny jako kovy a dřevo. V roce 1923 byla země zasažená poválečnou krizí, ze které se však poměrně rychle vzpamatovala a hospodářství pak provázal vzestup až do konce dvacátých let. Velká hospodářská krize (1929 – 1933) měla i na Slovinsko devastující účinek. Místní průmysl byl zasažen vleklou světovou hospodářskou depresí, kterou se plně podařilo překonat až v polovině třicátých let, takže teprve v letech 1935 – 1936 dosáhla výroba úrovně z konce dvacátých let. Celkem bylo koncem dvacátých let na slovinském území 545 průmyslových podniků, z nichž 150 zpracovávalo dřevo, 58 textil a 57 kovy (Rychlík, 2011; Lorber, 2008).

Železniční doprava a silniční síť byla ve Slovinsku relativně nejhustší v celém Království SHS. Vznik Jugoslávie ovšem vynutil přesměrování dopravy. Hlavním jugoslávským přístavem se stal Split, jelikož původní přístavy Rieka a Terst připadly Itálii, se kterou Jugoslávie neměla dobré vztahy (Rychlík, 2011).

Zemědělství bylo v Království SHS sice všeobecně na nízké úrovni, nicméně právě ve Slovinsku byla situace relativně nejlepší. Zde se již v meziválečném období na větších hospodářstvích používala umělá hnojiva a místy i zemědělské stroje (Rychlík, 2011).

Význam Slovinska jako součástí rozvinutého severu byl podmíněn rovněž vysokou mírou vzdělanosti. V rámci Jugoslávie měli Slovinci nejnižší procento analfabetů – po válce pouhých 5 %, což ostře kontrastovalo s poměry v Srbsku, Bosně a Hercegovině, Makedonii, a především v Kosovu, kde negramotnost přesahovala 80 %. Slovinci byli pokládáni v novém státě za schopné a vzdělané občany. Slovinská inteligence našla bezpochyby lepší uplatnění ve veřejné a státní službě, než tomu bylo v Rakousku-Uhersku. Jelikož byla na slovinském etnickém území prohlášena za úřední jazyk slovinština, úřednický aparát obsadila především místní, slovinská inteligence. Srbština či chorvatština se totiž od slovinštiny velmi liší (Rychlík, 2011).

3.2 Slovinci za druhé světové války

Po vypuknutí 2. světové války Jugoslávie vyhlásila neutralitu a snažila se vyhnout za každou cenu konfliktu. Tehdejší vláda slibovala, že bude zachovávat korektní vztahy k oběma válčícím stranám, ovšem realita byla poněkud jiná. Po anšlusu Rakouska se Německo stalo bezprostředním sousedem Jugoslávie, která byla na Německu hospodářsky závislá. Německo totiž kupovalo převážnou část její zemědělské produkce. Francie a Velká Británie byly příliš daleko, než aby mohly Jugoslávii v případě potřeby pomoci poskytnout pomoc. Také rychlá porážka Polska, kterému Velká Británie a Francie nedokázaly nijak pomoci, nutily vládu v Bělehradě být vůči Berlínu stále vstřícnější (Rychlík, 2011).

Stejně tak jako Bulharsko nakonec i Jugoslávie rovněž přistoupila k Paktu tří (Osa Berlín-Řím-Tokio¹) s určitými podmínkami. Jugoslávie se nejen nemusela účastnit války proti Řecku, ale neměla ani povinnost povolit na svém území trvalý pobyt německých jednotek – Německo v případě potřeby požadovalo pouze tranzit. Britská vláda však neměla pochopení pro přistoupení k Paktu tří, které považovala za nepřátelský akt vůči Velké Británii. Srbové se ale s tímto spojenectvím Jugoslávie s Německem neztotožňovali, což přerostlo v demonstrace

---

¹ Vojensko-politické uskupení nacistického Německa, Itálie a následně Japonska, které určovalo německou a italskou sféru vlivu v Evropě.

a následně i k sesazení vlády. Přesto všechno i nová vláda byla vůči Německu loajální, jelikož nemohla Jugoslávie očekávat pomoc ze strany Velké Británie. Snaha nové vlády najít kompromis s Berlínem se ale minula účinkem, jelikož Hitler již se spojenectvím Jugoslávie nepočítal. Připravovaný útok na Řecko byl doplněn i o akci proti Jugoslávii a k následné parcelaci Jugoslávie mezi Itálií, Maďarsko a Bulharsko. Konkrétně Slovinsko bylo rozděleno na dvě části. Území, které před rokem 1918 patřilo k německým zemím, bylo připojeno přímo k Německu. Další část Slovinska byla rozdělena mezi Maďarsko a Itálii (Rychlík, 2011).

3.3 Slovinsko v Jugoslávii po roce 1945

Hospodářská situace Jugoslávie po 2. světové válce vypadala velmi tragicky. Tato země vyšla z války s velkými ztrátami jak v hospodářské oblasti, tak co se týče lidských životů a vysokého počtu emigrantů v závěrečné fázi. Válečné lidské ztráty Jugoslávie byly také v podstatě navýšeny občanskou válkou mezi četnickými oddíly a partyzány. Celkové lidské ztráty Jugoslávie byly přibližně 1 700 000 lidských životů. Podobně vypadalo i jugoslávské hospodářství, předválečná, zaostalá ekonomika byla zničena skoro z poloviny. Polovina dolů byla mimo provoz, každý pátý textilní závod také a vážlo zásobování. Bylo potřeba znovu postavit tři čtvrtiny mostů a polovinu železničních tratí. Co se týče příchozích příjmů pro jugoslávské hospodářství, byly to přebytky organizace UNRRA (Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu) v hodnotě 425 milionů USD a reparace Německa, Bulharska a Itálie (Rybák, 2015).

Po roce 1945 vládl v Jugoslávii socialistický systém a to až do konce Jugoslávie a získání nezávislosti Slovinska. Na rozdíl od jiných východoevropských zemí, kde byly většinou poválečné komunistické režimy důsledkem vítězného postupu sovětské armády, byla Jugoslávie do značné míry osvobozena vlastními silami. To neobyčejně zvýšilo prestiž Komunistické strany Jugoslávie. Antifašistický výbor pro národní osvobození Jugoslávie byl v letech 1941 – 1945 také jediný, který dokázal vypracovat program vhodný pro všechny národy Jugoslávie. Mocenská situace a poměrně značná podpora z řad obyvatelstva tak umožnila, aby jugoslávští komunisté nastolili po válce svou moc sami bez pomoci SSSR, a to mnohem rychleji a důkladněji než komunisté v ostatních zemích východní Evropy. Charakteristické pro nový režim byla jednota národů Jugoslávie. Napodobování sovětského vzoru se projevilo ve všech sférách, od kulturu až po ekonomiku. V Jugoslávii došlo k omezení soukromého sektoru a nastolení státního plánovaného hospodářství velmi rychle (Rychlík, 2011).

Přesto mezi Jugoslávií a SSSR došlo v roce 1948 ke konfliktu. Josip Broz Tito² zamýšlel na rozdíl od ostatních komunistických vůdců provádět vlastní politiku. Jugoslávie se podle jeho představ měla stát regionální mocností a centrem komunistického hnutí na Balkáně, ke kterému by pak tíhly slabší a menší komunistické státy v regionu – především Bulharsko a Albánie. Tyto státy se měly stát členy již existující jugoslávské federace. Konečným cílem mělo být vytvoření mnohem širší balkánské federace pod jugoslávským vedením (Rychlík, 2011).

Vedení komunistické strany Jugoslávie se tak postupně vymykalo vlivu Moskvy, a pokud by se uskutečnila myšlenka velké balkánské federace, mohl by Sovětský svaz postupně ztratit svůj vliv i nad větší částí zemí na Balkáně (Rychlík, 2011).

Podle Rychlíka (2011) měla roztržka Jugoslávie s SSSR větší význam pro vnitřní evoluci režimu. J. B. Tito začal hledat novou cestu, kterou by se Jugoslávie mohla dále ubírat. Nalezenou cestou byl samosprávný socialistický model, který znamenal ústup od rigidního plánování a zpětné pootevření dveří soukromému podnikání. V tichosti bylo povoleno znovuootevření některých živností, maloobchodu a malých dílen. Titovo vedení od roku 1951 začalo od kolektivizace v rámci zemědělství také postupně v tichosti ustupovat. V květnu 1953 byl přijat zákon, který znamenal počátek návratu k soukromému vlastnictví, vedle kterého měly existovat ještě státní statky. Ve Slovinsku prakticky všechna družstva zanikla a byla obnovena soukromá hospodářství. V důsledku toho, že se Slovinsko stalo hospodářsky nejrozvinutější částí Jugoslávie, počet osob zaměstnaných v zemědělství neustále klesal.

Základním cílem socialismu byla industrializace a elektrifikace, přičemž výstavbě investičních celků a těžkému průmyslu byla připisována obzvláště velká váha. Podle pravidel hospodářské politiky byl vytvořen kapitál, který byl odváděný pro potřeby industrializace méně rozvinutých regionů. Toto přerozdělování tak znemožnilo razantnější rozvoj Slovinska. V tomto období proto zůstal HDP na předválečné úrovni, nebo dokonce i v některých oblastech docházelo k propadu. Ve Slovinsku činil HDP na obyvatele 100 – 125 USD. Průměr HDP na obyvatele v Jugoslávii byl však mnohem nižší 50 – 70 USD. V tomto období Slovinsko zažívalo největší hospodářský rozmach, kdy stranické vedení rozhodlo o částečné úpravě hospodářské politiky státu, tj. o podpoře spotřebitelského průmyslu, terciárního sektoru včetně turistického ruchu a obchodu. Taková úprava HP znamenala pro Slovinsko a část Chorvatska možnost výraznějšího rozvoje privátního podnikání a také větší orientace na uplatňování západních technologických i obchodních standardů (Lorber, 2008; Cabada, 2005).

---

² Tito byl v tomto období ministrem obrany Jugoslávie, následně se stal prezidentem Socialistické federativní republiky Jugoslávie.

3.3.1 Liberalizace a stabilizace jugoslávského režimu

V 50. a 60. letech vykazovala ekonomika Jugoslávie trvalý růst, postupně rostla i životní úroveň. Jugoslávský režim se v mnoha ohledech otevřel světu a v porovnání s jinými východoevropskými státy se liberalizoval. Od konce 50. let se jugoslávské hranice otevřely západním turistům. Milióny návštěvníků s Německa a Rakouska směřovaly především na chorvatské pobřeží a přinášely neopomenutelný devizový přínos. Jugoslávie, na rozdíl od ostatních komunistických zemí, liberalizovala předpisy pro cestování do zahraničí (Rychlík, 2011).

Slovinsko tak začínalo žít samostatnější hospodářský život. Významnou roli zde bezpochyby hrála skutečnost, že sousedilo s Rakouskem a Itálií, a ve snaze uplatnit se na jejich trzích byly slovinské podniky nuceny dodržovat vysokou kvalitu výrobků. Hospodářský růst ve 2. polovině 50. let dosahoval průměrné hodnoty 8 % a výrazně se zvyšoval životní standard – v roce 1962 bylo ve Slovinsku poprvé více automobilů než jednostopových motorových vozidel (Prunk, 2002).

V roce 1961 ovšem došlo k neočekávanému hospodářskému propadu. Ve Slovinsku výrazně upadlo především stavebnictví, průmyslová výroba, doprava a zemědělství. Důsledkem bylo zvýšení nezaměstnanosti a snížení vývozu. Slovinští představitelé byli toho názoru, že důvodem je přílišná centralizace, která znemožňuje skutečné ekonomické chování výrobních subjektů (Cabada, 2005).

V květnu 1967 byl zvolen nový předseda vlády Kavčič, který prosazoval samostatnější hospodářský vývoj republik a jejich větší nezávislost v mezinárodních vztazích. Slovinské hospodářství se mělo soustředit na vývoj a užívání špičkových technologií, bankovníctví, vývoz a peněžní služby, služby obecně a turistiku. Z tohoto důvodu se vláda soustředila na otázku modernizace dopravních cest a polycentrický rozvoj Slovinska (rozvíjet se měla nejen Lublaň, ale i města Nova Gorica, Maribor, Novo Město aj.) Slovinsko výrazně zjednodušilo průchodnost svých hranic s Rakouskem a Itálií a mělo se stát pojítkem mezi rozvinutým Západem a nerozvinutými částmi Jugoslávie (Cabada, 2005).

Konec 60. let byl svým způsobem vrcholem liberalizace a současně i ekonomického růstu a růstu životní úrovně. Cestování do zahraničí, již dříve značně uvolněné, se stalo pro jugoslávské občany zcela svobodným, režim jim také bez problémů umožňoval v zahraničí pracovat a studovat. Protože reforma hospodářství a přeměna podniků na samostatné subjekty vyvolala nezaměstnanost, stala se ekonomická emigrace pro mnohé občany Jugoslávie na druhou stranu jedinou možností obživy (Rychlík, 2011).

V rámci Jugoslávie tvořili Slovinci v tomto období přes 8 % celkového obyvatelstva, podíl slovinského HDP na celkové jugoslávské produkci byl nicméně více než 20 %. Podíl exportu slovinských podniků na celkovém exportu Jugoslávie činil přibližně 28 % a směřoval především na Západ. Slovinská míra nezaměstnanosti činila 3,2 %, což byla přibližně 1/5 nezaměstnanosti Jugoslávie jako celku, a produktivita Slovinska byla nejméně 2x větší než národní průměr Jugoslávie (Lorber, 2008).

3.3.2 Hospodářská krize 60. – 80. léta

Politický systém se dostal do hluboké krize na přelomu 60. a 70. let, kdy se centrální politické vedení snažilo potlačit liberalizační tendence ve Slovinsku, Chorvatsku a částečně také v Srbsku (Cabada, 2005).

Na počátku 70. let se stala aktuální nová ústava, která posílila pravomoci národních republik na úkor federální vlády. Ústava připouštěla i vystoupení jednotlivých republik z federace, byť neurčovala, za jakých okolností a jakým způsobem se tak může stát. Nová ústava tedy bezpochyby uznávala a zdůrazňovala multinárodní povahu jugoslávského společenství, současně pak zajišťovala realizaci a ochranu etnické plurality a rovnoprávnosti (Rychlík, 2011; Cabada, 2005).

Krize se rychle šířila jako krize fungování společenského systému. Mezi její hlavní důvody pak patřily schodek v obchodní a platební bilanci a závratně narůstající vnější zadlužování Jugoslávie. Mezi příčiny této krize můžeme zařadit neproduktivní používání půjček a úvěrů, korupci a nerentabilní a neekonomické investice, také i vysoký stupeň citlivosti socialistických ekonomik na mezinárodní ekonomické dění (ropné krize v 70. letech), a neschopnost politického vedení reagovat na tyto situace. V roce 1982 se naplno ukázala neschopnost Jugoslávie splácet dluhy. Jen splátky úroků činily v tomto roce 5 miliard \$ a Jugoslávii se tedy přestalo dařit dluhy umořovat. V letech 1981 – 1986 splatila Jugoslávie dluhy ve výši 28,3 miliard USD, ovšem více než 11 miliard USD tvořily splátky úroků. Mezinárodní měnový fond (MMF) požadoval výměnou za další úvěry některá ekonomická opatření, zejména zdražení dopravy, energií a nájmu. Což ale vláda odmítla a omezila spotřebu energií a zmrazila ceny, omezila vývoz dinárů a valut a zpřísnila kontrolu dovozu. Pod tlakem MMF byl v roce 1982 dinár devalvován o 40 %. Toto opatření prospělo vývozu. Navzdory zmrazení cen a devalvaci byla však již na konci roku 1983 inflace na úrovni 50 % a v roce 1989 dosahovala inflace neuvěřitelných 3 000 %. Hospodářská a společenská krize v 80. letech měla významný dopad i na výrobní kapacity Slovinska (Druláková, 2000; Cabada, 2005).

Dalším mimořádně důležitým činitelem, který vyvolal v Jugoslávii nárůst nacismu, byl nerovnoměrný rozvoj jednotlivých republik. Důvod musíme hledat jak v historickém vývoji

jednotlivých regionů, tak v nevyhovující struktuře investic a vyšší porodnosti v nerozvinutých územích. Rozdíly v rozvoji jednotlivých regionů Jugoslávie byly základem pro nacionalistické manipulace a vyvolávání sporů mezi národy federace. Jak ukazuje srovnání jednoho z ukazatelů společenského rozvoje HDP na obyvatele, mezi nejrozvinutějším Slovinskem a nejméně rozvinutým regionem Kosovem se ekonomické rozdíly zvětšovaly. Rozdíly mezi oběma zeměmi se během třiceti let prakticky zdvojnásobily. Situaci navíc vyostřoval rostoucí nezaměstnanost, především v Kosovu, která vyvolávala nacionalistické vášně proti zaměstnancům z jiných republik. Tyto spory následně vyústily v rozpad Jugoslávie (Cabada, 2005).

Koncem 80. let se Slovinsko pod vlivem narůstající nespokojenosti v rámci jugoslávské federace snažilo o ústavní změny, které by odpovídaly aktuálnímu dění v zemi. Změna ústavy spočívala v přeměně federace v decentralizovaný svazek států (pro tento návrh bylo i Chorvatsko, naopak Černá hora a Srbsko chtěly větší centralizaci). Tato situace se dostala do patu, a tak se Slovinsko spolu s Chorvatskem rozhodlo pro druhou možnost, a to tedy pro nezávislost (Druláková, 2000).

3.4 Nezávislost Slovinska a jeho transformační proces

Po pádu berlínské zdi v listopadu 1989 byl jihovýchodní region tvořen ze čtyř zemí: Albánií, Bulharskem, Rumunskem a Jugoslávií. Všechny tyto země se začaly zajímat o ekonomické reformy v souvislosti s ekonomickou transformací. Před rokem 1989 již mnoho ekonomických reforem proběhlo, ale po roce 1989 jsou reformy mnohem radikálnější. Změny v ústavě roku 1988 vedly k povolování limitů soukromého vlastnictví a podpoře přímých zahraničních investic (Uvalic, 2010).

Transformace v jihovýchodní Evropě se vyvinula v mimořádně těžkých podmínkách. Většina jihovýchodních evropských států zaostává ve srovnání se střední a východní Evropou, co se týče ekonomického rozvoje, ekonomických a institucionálních reforem a integrace do EU (Uvalic, 2010).

Cesta Slovinska k nezávislosti probíhala postupně, a to prostřednictvím ústavních změn. V letech 1988 – 1991 Slovinsko navrhlo celou řadu dodatků k federální ústavě z roku 1974, týkajících se mimo jiné omezení vedoucího postavení komunistické strany, zdůraznění práva na sebeurčení a nastolení politické plurality. Ústava socialistické republiky Slovinska (také z roku 1974) byla několikrát pozměněna a v březnu 1990 byl z názvu vypuštěn přívlastek „socialistická“. Byly přijímány další změny, které posilovaly samostatnost Slovinska (Druláková, 2000).

V prosinci 1990 se konalo referendum o nezávislosti Slovinska a jeho výsledky nenechaly nikoho na pochybách: při účasti 93 % občanů volilo 88,5 % odtržení od Jugoslávie. Slovinské orgány měly zákonnou povinnost respektovat mínění svých občanů vyjádřené v referendu a požadované změny provést během 6 měsíců. Dne 25. června 1991 bylo Slovinsko vyhlášeno slovinským Parlamentem za suverénní a nezávislý stát. Situace ve Slovinsku nebyla v prvních dnech vůbec snadná. Předsednictvo svazu prohlásilo hned 25. června vyhlášení nezávislosti Chorvatska a Slovinska za neplatné. Zároveň vyzvalo vládu, aby zabezpečila výběr cel a výkon pasové služby na slovinském úseku jugoslávské státní hranice. Federální vláda pověřila úkolem zabezpečit hranici Jugoslávskou lidovou armádu (JLA), která začala obsazovat hraniční přechody s Itálií, Rakouskem a Maďarskem, stejně tak 8 hraničních přechodů otevřených mezi Slovinskem a Chorvatskem. Tehdejší prezident Slovinska považoval tento akt za útok proti suverénní Republice Slovinsko. Jednotky Teritoriální obrany – slovinské ozbrojené síly – následně zahájily blokádu jednotek JLA, umístěných ve slovinských kasárnách. Následně se do konfliktu vložila Evropská společenství. Delegace Evropského společenství měla totiž za úkol zprostředkovat příměří – záchranou rozpadající se Jugoslávie (Rychlík, 2011; Cabada, 2005; Druláková, 2000; Šesták, 2009).

Na ostrově Brioni byla zahájena 7. července jednání mezi představiteli Evropských společenství, Jugoslávie, Chorvatska a Slovinska, která měla vést k mírovému řešení sporu. Nakonec byla přijata dohoda, kterou všechny strany považovaly za nevýhodnou. Základní myšlenkou této dohody bylo tříměsíční moratorium na samostatnost Slovinska a Chorvatska – dočasné pozastavení suverenity z vlastní vůle. Po uplynutí tříměsíčního moratoria obnovil slovinský Parlament platnost všech ustanovení, takže nezávislost Slovinska byla mezinárodně uznána až 8. října 1991 (Cabada, 2005; Rychlík, 2011).

Transformace Slovinska

Slovinská transformace byla podle Lavrače (2006) specifická gradualistickým přístupem, který spočívá v opatrném a postupném provádění strukturálních reforem, naproti tomu alternativou bylo zvolit šokovou terapii založenou na rychlých a radikálních změnách v ekonomice. Šoková terapie může způsobit otřesy v ekonomice v důsledku dočasné ztráty výkonu a zaměstnanosti, čím je vyvolána politická a sociální nestabilita, která může vyvolat rezistenci proti hospodářským reformám. Naproti tomu gradualismus dává větší prostor na přizpůsobení, výběr a načasování ekonomických reforem. Slabinou gradualismu je nebezpečí, že nezbytné strukturální reformy mají tendenci se odkládat a proces transformace může být nakonec odložen. Slovinsko si vybralo gradualistický přístup, protože bylo ekonomicky

nejrozvinutějším státem v Jugoslávii, který měl již z minulosti mnoho prvků tržní ekonomiky a také z důvodu tradičního slovinského konzervatismu a nedůvěře k radikálním změnám.

Správná volba gradualistického přístupu v transformačním procesu potvrzuje také výkon slovinské ekonomiky. Po celou dobu se podařilo Slovinsku udržovat relativně vysoké a stabilní tempo růstu, bez větších výkyvů nebo makroekonomických nerovnováh. Co se týče hyperinflace, kterou Slovinsko zdědilo po rozpadu Jugoslávie, situace se zklidnila a měsíční míra inflace se brzy dostala na přijatelnou úroveň. Na rozdíl od jiných transformujících se ekonomik se hospodářský růst Slovinska po zhroucení trhu bývalé Jugoslávie obnovil už po dvou letech. Výrazný problém na druhou stranu představuje nezaměstnanost, která se po celé transformační období pohybuje okolo 10 % obyvatelstva. Trh pracovních sil výrazně ovlivnily přívaly uprchlíků, které do Slovinska přišly v souvislosti s válkami na Balkáně (Lavrač, 2006, Cabada, 2005)

Tabulka 3. 1 Hlavní makroekonomické ukazatele Slovinska v období 1991-1999

Ukazatele	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Tempo růstu reálného HDP (%)	-8,9	-5,5	2,8	5,3	4,1	3,5	4,6	3,8	5,2
Nezaměstnanost (%)	..	8,3	9,1	9,1	7,4	7,3	7,4	7,9	7,6
Inflace (%)	117,7	201,3	32,3	19,8	12,6	9,7	9,1	7,9	6,1

Zdroj: Mrak, Rojec, Silva-Jáuregui (2004), vlastní zpracování

Přes počáteční úspěchy byly v následujících letech slabiny gradualismu stále více zřejmé. Slabiny spočívaly ve zpožděném procesu transformace, zamezení vlivu zahraniční konkurence v určitých odvětvích (např. v soukromém sektoru, v bankovním sektoru), v pomalé restrukturalizaci podnikového sektoru a mnohé další. Slovinský gradualismus se vyvinul do určité nečinnosti, která bránila nezbytným strukturálním reformám potřebným k vyššímu hospodářskému růstu. Po vstupu do EU byl v rámci Slovinska přijat balíček hospodářských a sociálních reforem.

Co se týče monetární politiky Slovinska, v říjnu 1991 byla zavedena vlastní měna – tolar. Nová národní měna měla být stabilní a konvertibilní od samého počátku a měla izolovat Slovinsko od inflačního chaosu ve zbytku Jugoslávie. Všechny bankovní účty, mzdy, ceny měly být převedeny automaticky na novou měnu. Během krátké doby mělo být fyzicky převedeno i oběživo. Nová měna měla být jediným zákonným platidlem, která fungovala nejdříve na principu posuvného zavěšení a následně na principu řízeného floatingu (Blanchard, Froot, Sachs, 1994; Cabada, 2005).

Dále byla vytvořena centrální banka, která byla schopna provádět důvěryhodnou a disciplinovanou monetární politiku a kurzovou politiku, což zahrnovalo vypracování zákona o

centrální bance, který zajistí její nezávislost vůči vládě, aby nedocházelo k monetizaci dluhu a přílišné, uměle vyvolané inflaci. Bylo také potřeba zavést takovou měnu, která byla směnitelná i navenek, a vytvořit jednotný devizový trh. S jednotným devizovým trhem mohla centrální banka vykonávat svou kurzovou politiku založenou na trhu. Proces převodu dináru na novou měnu měl proběhnout co nejrychleji, aby nedocházelo k ekonomickému rozvratu a spekulacím ze strany ostatních republik (Blanchard, Froot, Sachs, 1994).

Pod vedením guvernéra Slovinské národní banky France Arhara se podařilo tolar velmi rychle stabilizovat. Jak můžeme vidět v tabulce 3. 1, v roce 1995 klesla inflace poprvé pod 10 %, přestože o dva roky dříve činila přibližně 32 %. Tolar byl výrazně vázán na německou marku a později se podobně pevně napojil na euro, což zamezilo nekontrolovatelným změnám v jeho kurzu a především spekulativnímu útoku na měnu (Blanchard, Froot, Sachs, 1994; Cabada, 2005).

Rozsah privatizace Slovinska

Proces privatizace byl prováděn na základě několika kroků, přičemž došlo ke zřízení fondů (Restituční fond, Rozvojový fond a Penzijní fond), které absorbovaly část podílů privatizovaných společností. Proces privatizace trval více než 6 let, během nichž bylo privatizováno 1 381 podniků. Privatizace slovinských podniků neprobíhala takovým tempem jako např. v ČR, kde se privatizovalo podle odlišného modelu. Přes 50 firem privatizaci nedokončily a byly převedeny do Rozvojového fondu nebo byly zlikvidovány. Dále bylo také zaměstnancům a vedením umožněno nabývat akcie společností a konečně také došlo k distribuci, respektive možnosti zakoupení certifikátu, který opravňoval držitele k nákupu akcií společnosti (Mrak, Rojec, Silva-Jáuregui, 2004).

Je však třeba podotknout, že výše uvedené se týkalo pouze určité skupiny ve společnosti a zdaleka ne všech, neboť došlo k jistému vnitřnímu členění státem vlastněných, resp. společensky vlastněných společností. První skupina byla představována velkými subjekty, které se nacházely v problematické ekonomické situaci, ty byly určeny nejprve k restrukturalizaci a následně až k privatizaci. Prostředky nutné k restrukturalizaci byly čerpány z Fondu rozvoje. Některé podniky byly zlikvidovány. Další skupinu tvořily společensky vlastněné společnosti, na které se Zákon o přeměně vlastnictví vztahoval v plné šíři. Do poslední skupiny patřily společnosti, které zůstaly nadále pod státním vlivem, a privatizace se jich nedotkla, jednalo se například o společnosti zajišťující veřejné služby nebo ocelárny (European Commission, 2013).

Oproti ostatním zemím jihovýchodní Evropy probíhala ve Slovinsku transformace téměř bez problémů. Slovinsko je považováno za nejrozvinutější postkomunistickou ekonomiku s pravděpodobně nejlepšími vstupními podmínkami, jež se Balkánská válka dotkla jen lehce (Uvalic, 2010).

Politické a společenské změny Slovinska

Kromě ekonomických změn také došlo k dalším společenským změnám, které se týkaly politického systému a členství Slovinska v mezinárodních organizacích.

První svobodné volby do slovinského Parlamentu se uskutečnily v dubnu 1990, kterých se zúčastnilo 16 politických stran. Jednalo se o první svobodné volby po více než 60. letech. Po volbách byla utvořena středo-pravicová koalice stran – Demokratická opozice Slovinska (křesťanští demokraté, sociální demokraté, lidovci, liberálové a zelení) – která vládla až do roku 1992 (Cabada, 2005, Šesták, 2009).

Cabada (2005) uvádí, že je Slovinsko parlamentním režimem. Co se týče zákonodárné moci, slovinská ústava rozlišuje dva hlavní nositele zákonodárné moci – lid a parlament. Slovinský parlament je dvoukomorový, přičemž jeho nastavení můžeme hodnotit jako nedokonalý bikameralismus s výraznou převahou dolní komory parlamentu. Dolní komora slovinského parlamentu se nazývá Státní sbor (centrum politické moci, poslanci jsou představiteli lidu), horní komora Státní rada (představitelkou sociálních, profesních, hospodářských a lokálních zájmů; má jen poradní pravomoc).

Nejvyšším představitelem výkonné moci je prezident, který je volen přímou volbou s možností jednoho znovuzvolení. Slovinská ústava z roku 1991 ovšem vymezila prezidentovi – ve srovnání s ostatními složkami výkonné moci a především zákonodárné moci – poměrně úzké pravomoci. Slovinský prezident vypisuje volby do dolní komory parlamentu, vyhlašuje zákony, má právo udělit milost, jmenuje některé státní funkcionáře (ovšem většinou až po volbě Státního sboru), jmenuje a odvolává diplomatické velvyslance. Dalším orgánem výkonné moci je vláda, která se sestává z předsedy vlády a ministrů. Předseda vlády a ministři jsou voleni ve Státním sboru (Cabada, 2005).

Členství v mezinárodních ekonomických organizacích, jak uvádí Druláková (2000), bylo považováno za rozhodující krok na cestě k mezinárodnímu finančnímu uznání nezávislého Slovinska. Byla to také podmínka získání přístupu ke kapitálovým zdrojům. Slovinsko se stalo v roce 1992 členem Evropské banky pro obnovu a rozvoj. Následně v roce 1993 se stává členem Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj a Mezinárodního měnového fondu, Všeobecné dohody o clech a obchodu (1994), respektive Světové obchodní organizace (1995), EU a NATO (2004), OECD (2010).

Druláková (2000) dále tvrdí, že k zajištění bezpečnosti je pro Slovinsko nezbytné začlenit se do demokratických regionálních i mezinárodních organizací typu kolektivní bezpečnosti, tak typu kolektivní obrany. Členem Organizace spojených národů (OSN) se Slovinsko stalo v roce 1992 a zároveň usilovalo o členství v Radě Evropy. Toto úsilí bylo

vedeno snahou dokázat, že Slovinsko je standardní demokratickou zemí, v níž jsou dodržována lidská práva. Ve stejném roce se Slovinsko stává taktéž členem OBSE. Členství v OBSE je motivováno především snahou zajistit bezpečnost nového státu, a to v situaci, kdy v jeho sousedství docházelo k vojenským konfliktům (v Bosně a Hercegovině a v Chorvatsku)

3.5 Ekonomický vývoj Slovinska v rámci EU

Vztahy mezi EU a Slovinskem (zpočátku v rámci Jugoslávie) můžeme rozdělit do několika fází, přičemž každou z nich lze stručně charakterizovat několika zásadními událostmi (Druláková, 2000):

- 1) období, v němž byla hlavní překážkou spolupráce rozdílná ideologie (do konce 70. let),
- 2) období, kdy byla podepsána dohoda o spolupráci ES a v němž se hledaly cesty, jak obejít ideologickou bariéru,
- 3) období, které lze ohraničit roky 1990 – 1992, kdy Slovinsko hledalo mimo jiné i u států EU zázračný lék na všechny své ekonomické problémy,
- 4) období 1993 – 1996, kdy počáteční euforii začíná nahrazovat euroskepticismus a kdy se začínají objevovat první potíže před podpisem asociační dohody (především jde o vlastnictví nemovitostí),
- 5) období usmíření, kdy je podepsána Evropská asociační dohoda a slovinský parlament ji ratifikuje (1997), v tomto období dochází k podrobnějším analýzám nákladů a zisků vyplývajících z členství v EU,
- 6) předvstupní fáze (od roku 1998), kdy hlavním vodítkem je Agenda 2000, Slovinsko formuluje svůj Národní program pro členství v EU, Evropská komise hodnotí v pravidelných zprávách dosažený pokrok.

Slovinsko mělo ve srovnání s postsovětskými středoevropskými zeměmi výraznou výhodu, která vyplývala z liberálnějšího ekonomického prostředí bývalé Jugoslávie. Důsledkem tohoto faktu bylo, že se struktura vývozu ani dovozu po roce 1991 mnoho nezměnila. To ovšem neznamenal, že by osamostatnění nebylo výrazným zásahem do obchodní bilance Slovinska. Hlavní změna spočívala v přeorientování Slovinska z vnitro-jugoslávských trhů na trhy západní Evropy. V průběhu jednoho desetiletí zvýšilo Slovinsko svůj vývoz do zemí unie trojnásobně, čímž plně nahradila ztracené trhy v zemích bývalé Jugoslávie (Černoša, 2000; Mencinger, 1994).

Druláková (2000) uvádí, že od počátku svého vzniku se Slovinsko začalo výrazně ekonomicky orientovat na západní evropské trhy, postupně především na trhy EU. V roce 1998

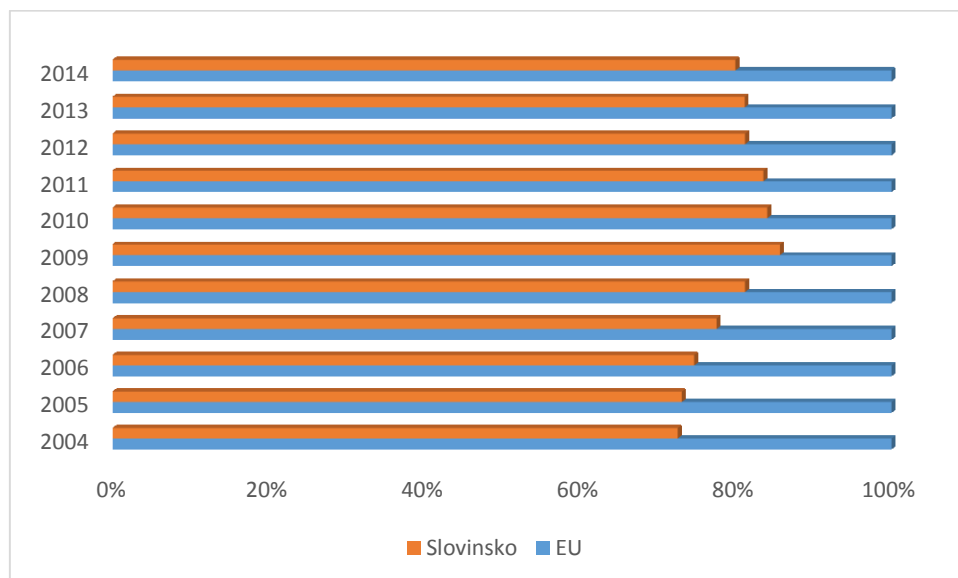
už Slovinsko vyváželo do zemí Evropské unie 65,5 % své produkce a dováželo 69,4 % zboží vyrobeného v EU. Státy EU se pro něj staly nejdůležitějšími obchodními partnery. Nejvíce Slovinsko obchoduje s Německem (přibližně 30 % podílu na vzájemném obchodu), s Itálií (cca 17 %), s Francií (cca 12 %) a s Rakouskem (cca 8 %).

Slovinsko je členem EU od 1. května 2004. Členství podporují všechny parlamentní politické strany, určité kritické výhrady má pouze nacionálně zaměřená strana. Poměrně vysokou podporu má členství stále i mezi slovinským obyvatelstvem. Pro vstup do EU se vyslovilo 89 % voličů. Tento výsledek předčil všechna očekávání, na druhé straně existuje oprávněná domněnka, že kritici Evropské unie a vstupu Slovinska do EU se k volbám nedostavili. Proces integrace do evropských struktur byl završen vstupem do eurozóny v roce 2007 (Cabada, 2005).

Přistoupení nových členských států včetně Slovinska reprezentuje historicky největší rozšíření z hlediska počtu obyvatel (19 %) a z hlediska území (22 %), ale nejmenší nárůst z hlediska ekonomického výkonu (9 %). Ve všech těchto zemích bylo členství v EU považováno za významný milník od transformace k tržnímu hospodářství (Čihák, Fonteyne, 2009).

Základem pro jedno z nejobjektivnějších porovnání hospodářských celků je HDP na obyvatele v paritě kupní síly (PPP). PPP je uměle vytvořená jednotka, jež slouží k přepočtu na společnou měnu. Tímto ukazatelem je měřena úroveň reálné konvergence ekonomik (sblížování životní úrovně a ekonomické výkonnosti).

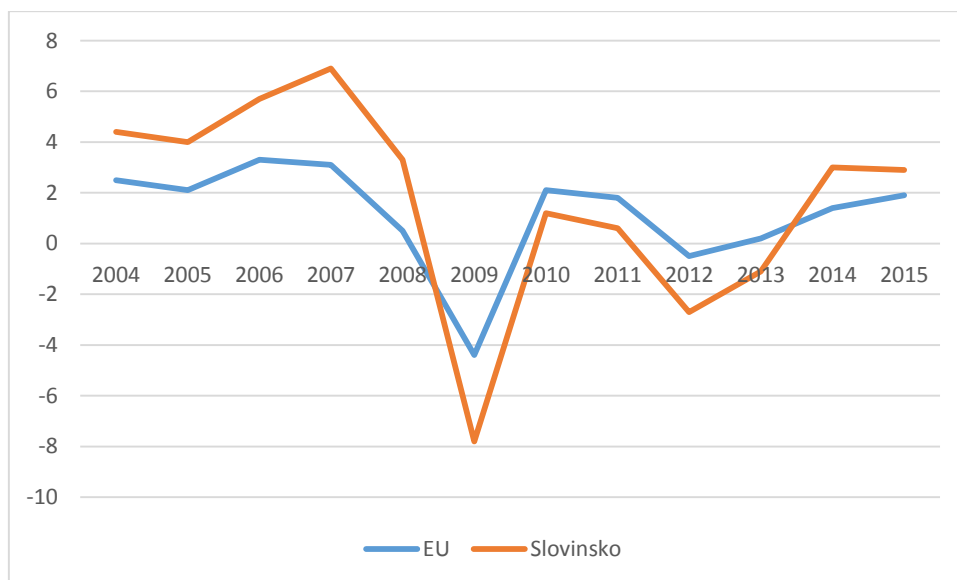
Obrázek 3. 1 HDP na obyvatele v PPP: Slovinsko a EU (EU 100 %)

Zdroj: Eurostat (2016a), vlastní zpracování

Jak lze vidět z Obrázku 3. 1, od roku 2004 docházelo k reálné konvergenci Slovinska k průměru EU až do roku 2009, kdy reálná konvergence dosáhla 86 % průměru států EU. Poté je patrný pokles této konvergence, z důvodu hospodářské krize, z jejíž důsledky se Slovinsko potýká dodnes. Slovinsko je totiž malá otevřená ekonomika, která je závislá na situaci největších obchodních partnerů.

Obrázek 3. 2 Tempo růstu reálného HDP v období 2004 – 2015

Zdroj: Eurostat (2016a), vlastní zpracování

Jak je z Obrázku 3.2 zřejmé, po vstupu do EU zaznamenalo Slovinsko v následujících letech ekonomický růst. Zvýšená hospodářská integrace a úspěšné reformy podpořily rychlejší růst, který předčil veškerá očekávání. Tento rychlý nárůst umožnilo novým členským zemím zvýšit export a díky lepšímu přístupu k zahraniční pomoci se také zvýšila spotřeba. Členství v EU bylo pro Slovinsko obzvláště příznivé, jelikož se mu podařilo splnit veškerá maastrichtská kritéria a vstoupit tak do eurozóny (Lorber, 2009).

Nové členské státy EU měly relativní úspěch ve stabilizaci a reformě ekonomik, což přispělo k rychlé konvergenci úrokových sazeb, dostatku likvidity a rozšíření základny investorů, což vyvolalo masivní příliv kapitálu do těchto zemí v podobě přímých investic, bankovních úvěrů a portfoliových investic (Čihák, Fonteyne, 2009).

Dobré časy však netrvaly příliš dlouho, jelikož se počáteční odolnost nových členských států vůči globálním finančním otřesům proměnila v hlubokou krizi. Když globální krize v roce 2007 zasáhla, rozvíjející se evropské trhy zpočátku žádné změny ve svých ekonomikách nepociťovaly, protože nebyly přímo vystaveny rizikovým aktivům v USA. Krize se ale prohloubila v roce 2008, a to kvůli přerušení přílivu kapitálu ze zahraničí. Právě příliv zahraničního kapitálu činil rozvíjející se nové členy EU zranitelnější. Tím, že se nové členské

země EU začaly orientovat na evropské trhy a opustily dřívější odbytiště pro svou produkci, nebylo pro ně snadné si zajistit alternativní trhy (Čihák, Fonteyne, 2009; Bartlett, Prica, 2012).

Slovinská ekonomika čelila globální krizi nepřípravena vzhledem k vývoji všech ekonomických ukazatelů. Ještě v první polovině roku 2008 vykazovaly rychlý a úspěšný růst národního hospodářství. Hybnou silou byl rychlý růst vývozu a intenzivní růst investic, zejména sektor stavebnictví. Slovinsko vstoupilo do recese až ve 2. čtvrtletí 2009 a jak lze vidět z Obrázku 3.2 byl propad slovinské ekonomiky dosti hluboký. (Lorber, 2010).

Jelikož je Slovinsko proexportní politika, nečekaně velký pokles HDP zapříčinil klesající export. Recese největších obchodních partnerů Slovinska vedla k výraznému poklesu produkce ve zpracovatelském průmyslu. Export poklesl v polovině roku 2008 a v roce 2009 se drasticky snížil (Lorber, 2010).

Problém ve Slovinsku také představovaly poruchy kapitálového trhu, které spočívaly v obrovských úvěrech velkých slovinských firem. Globální finanční krize způsobila obrovský pokles hodnot slovinských akcií ve společnostech, což vedlo k neschopnosti splácet úvěry a následně k ovlivnění likvidity slovinského bankovního sektoru (Lorber, 2010).

Jednou z příčin Slovinské krize byla kurzová politika. Jelikož v roce 2007 Slovinsko přijalo euro, nemůže provádět svou kurzovou politiku a tím pádem nemůže část šoku absorbovat nominální depreciace, jak to bylo např. u Polska a ČR. Vývoj ve Slovinsku byl poznamenán i fiskální politikou. Slovinsko se vydalo směrem fiskální stimulace, což utlumilo sice prvotní propad, ale následně tento krok vedl k prudkému růstu poměru dluhu k HDP. K fiskální konsolidaci přešlo Slovinsko až v roce 2012 (Dolan, 2013).

V roce 2013 se Slovinsko potácelo uprostřed bankovní krize kombinované s dvojitou recesí. Má jen malý prostor pro manévrování, jelikož se nemůže spolehnout na flexibilní kurz, který by absorboval další ekonomické šoky. Slovinsko čelilo dluhovému limitu a veřejnost navíc čím dál více protestuje proti dalšímu utahování, což vedlo k pádu vlády a vláda nové se doposud zmohla na nejasné sliby podpory růstu s kombinací fiskální konsolidace (Dolan, 2013).

Jedním z největších problémů slovinských bank, je že hlavní banky stále vlastní stát, což se projevuje na způsobu jejich vedení. Slovinské banky dosahují pouze malé ziskovosti a objem jejich špatných úvěrů figuruje na jedné z nejvyšších úrovní v Evropě. Korporátní sektor je přitom jedním z nejzadluženějších a právě jeho dluh představuje zásadní problém. Zatímco MMF zmiňuje obecně nízkou kvalitu vedení bank, které má ve vlastnictví stát, lidé na ulici otevřeně hovoří o korupci (Dolan, 2013).

Podle MMF bude muset dojít k rekapitalizaci slovinského bankovního sektoru. Vláda založila společnost, která by se měla starat o nevyhovující aktiva bank. Převod těchto aktiv z rozvah bank by měl zvýšit likviditu bankovního sektoru a zlepšit kapitálovou pozici (měřenou na základě rizikově vázaných aktiv). Úspěch do značné míry bude záležet na tom, jak pečlivá a kompetentní bude práce správce nevyhovujících aktiv. Na jednu stranu by mohla zlepšit funkci celého finančního systému, ale může také bránit tomu, aby jedinci nesli důsledky předchozího korupčního jednání (Dolan, 2013).

Jak dále poukazuje MMF, Slovinsko se nyní točí v negativní spirále. Slabá ekonomika ohrožuje solvenci firem, které nejsou schopny splácet úvěry a ohrožují tak bankovní systém. Vláda ale kvůli slabé ekonomice a dříve nakumulovaným dluhům není schopna banky podpořit. Vláda by tak měla snížit strukturální deficit a zároveň nechat prostor automatickým stabilizátorům (Dolan, 2013).

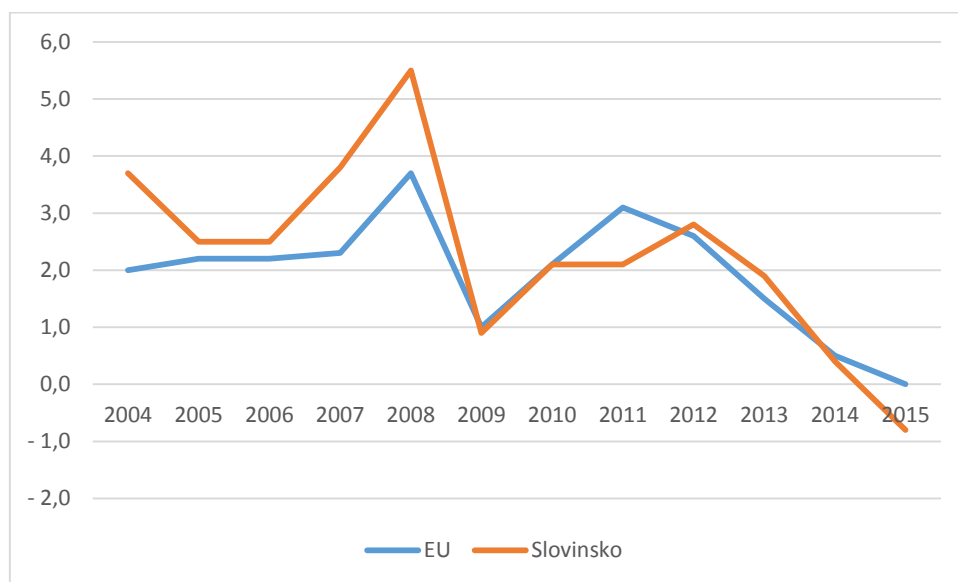
Podle Ministerstva zahraničních věcí (2015) bylo Slovinsko ještě v roce 2013 silně zasaženo ekonomickou a finanční krizí (negativní růst HDP -1 %). Země dosud hledá odpovídající strategii, která by jí z krize postupně vyvedla a podle odhadů bude potřeba několika příštích let pro celkovou stabilizaci ekonomiky a dosažení úrovně z doby před krizí. Zotavování klíčových partnerských trhů a dopady strukturálních reforem (dokapitalizaci bankovního sektoru, stabilizace veřejných financí a privatizace) se během roku 2014 pozitivně promítly do hospodářství, které zaznamenalo nejvyšší růst HDP od začátku krize (+2,6 %). Hlavní tažnou silou slovinské ekonomiky zůstává i nadále export (nárůst o 5,2 % v roce 2014).

Ze zprávy evropské komise, která hodnotí makroekonomické ukazatele slovinského hospodářství za rok 2014, vyplývá, že v tomto roce slovinská ekonomika značně posílila. Reálný růst HDP v tomto roce činil 2,6 %, roste vývoz a také se začíná zotavovat domácí poptávka. Postupně dochází k odeznívání ekonomické nerovnováhy a díky politice vlád posledních dvou let a jejich rozhodným činům dochází k redukci ekonomických rizik. Přetrvávající rizika se ale dosud týkají firemního a bankovního sektoru, kde převažuje státní vlastnictví. I nadále je proto aktuální privatizace státních podniků a bankovního sektoru, která má vláda ve svém programu, ale dosud se ji nedaří plně realizovat (Ministerstvo zahraničních věcí, 2015).

Dalším důležitým aspektem zdravého vývoje každé ekonomiky je stabilní výše cenové hladiny. Jak můžeme vidět na Obrázku 3.3. od roku 2006 měla míra inflace výrazné rostoucí tendence převyšující průměr EU, což bylo překážkou pro přijetí eura, o kterém rozhodla slovinská vláda již v roce 2001. Podle Hrstkové (2007) hrála při snižování inflace velkou roli silná pozice státu v domácí ekonomice. Stát prostřednictvím dohod s odbory a zástupci firem

zmrazil růst mezd a to bez ohledu na formu vlastnictví, opatření se tedy týkalo jak soukromého tak i veřejného sektoru. Ve Slovinsku jsou totiž některé ceny státem regulované (např. ceny benzínu, plynu, elektřiny, vody), takže prostřednictvím státních regulací byly vyrovnány alespoň částečně rostoucí ceny na světových trzích. Výsledkem byl tedy pokles inflace na úroveň průměru EU, jak lze vidět na Obrázku 3.3.

Obrázek 3. 3 Vývoj inflace měřené pomocí HICP³ (%) v období 2004 – 2015

Zdroj: Eurostat (2016a), vlastní zpracování

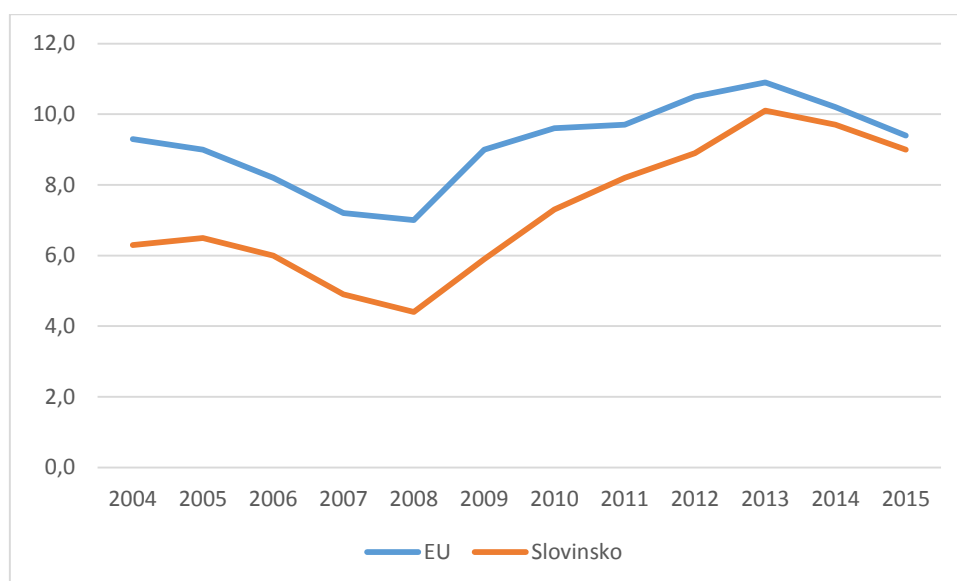
Co se týče nezaměstnanosti z Obrázku 3. 4 lze vyčíst, že nezaměstnanost Slovinska byla od jeho vstupu pod průměrem EU a téměř kopírovala vývoj EU. Z Obrázku 3. 4 je dále patrné, že ve slovinské ekonomice došlo od roku 2004 k poklesu nezaměstnanosti a to až na 4 %. Vlivem globální krize se ale nezaměstnanost v období 2008 – 2013 zvyšovala a to až na 10 %. Od roku 2013 slovinská ekonomika zaznamenala klesající tendenci nezaměstnanosti.

Ve Slovinsku i nadále přetrvává makroekonomická nerovnováha, ale již není zdaleka tak výrazná jako v minulosti, nicméně i nadále je potřeba ji sledovat. V nadcházejících letech bude nutné aplikovat rozhodná politická opatření ve všech sektorech, přestože v nich došlo k určitému progresu. Kromě již výše uvedené nutné privatizace bankovního sektoru a podniků je potřeba legislativně zajistit restrukturalizaci zdravotního, sociálního a penzijního systému, posílit boj proti korupci, garantovat vstup PZI, odstranit přílišnou administrativní zátěž při podnikání a restrukturalizovat trh práce (Ministerstvo zahraničních věcí, 2015).

³ Harmonizovaný index spotřebitelských cen měří změny v cenách spotřebního zboží a služeb, které nakupují domácnosti. Tento ukazatel umožňuje srovnatelné porovnání výše inflace v EU (Eurostat, 2016b).

Obrázek 3. 4 Vývoj nezaměstnanosti Slovinska v období 2004 – 2015

Zdroj: Eurostat (2016a), vlastní zpracování

3.6 Shrnutí

Z výše uvedeného textu vyplývá, že Slovinsko zaujímalo pozici nejrozvinutější části jihovýchodní Evropy již od roku 1918. Výhodou především byla komunikační blízkost k Itálii a Německu, kam vyváželi především suroviny jako je dřevo a kovy. Také infrastruktura v rámci Království SHS byla vysoce rozvinutá. Postavení Slovinska v rámci jihovýchodní Evropy bylo podmíněno také vysokou mírou vzdělanosti.

Zanedlouho po nástupu socialismu začalo Slovinsko žít samostatnější život hlavně díky jeho geografické poloze. Jelikož se rozvíjel obchod s vyspělými okolními státy (především s Rakouskem a Německem). Aby bylo Slovinsko schopné těmto státům konkurovat, muselo se zaměřit na výrobu vysoce kvalitních výrobků, které následně vyváželo. Oproti jiným komunistickým státům v Jugoslávii existoval socialistický systém, který prošel několika hospodářskými reformami s prvky tržního hospodářství. Obyvatelé Jugoslávie tak mohli bez omezení cestovat na rozvinutý Západ (především za prací a studiem). Po rozpadu Jugoslávie se Slovinsko v roce 1991 osamostatnilo a zahájilo transformační proces, který byl v důsledku výhodných počátečních podmínek zdařilý. Co lze považovat v rámci privatizačního procesu za nezdařilý krok, je velká privatizace, která v podstatě nebyla v především v bankovním sektoru dokončena, což se promítlo hlavně v budoucnu. Tím, že bylo Slovinsko vždy orientováno spíše na Západní Evropu, od počátku svého osamostatnění usilovalo o členství v EU. Což se stalo následně 1. května 2004.

Ekonomický vývoj v rámci EU byl zpočátku velmi úspěšný až do konce roku 2009, kdy se ve slovinské ekonomice promítla hospodářská krize. Slovinsko trpělo hlubokou

hospodářskou krizí spojenou s krizí politickou i bankovní, takže propad slovinské ekonomiky byl značný. Důvodem byla např. kurzová politika, proexportní orientace Slovinska, velké banky v rukou státu, které jsou neefektní, a v neposlední řadě také kapitálové problémy spočívající v nesolventnosti velkých firem. K tomu všemu se ještě přidala špatně prováděná fiskální politika, která spočívala v expanzivní politice, což Slovinsko ještě více zadlužilo. A nakonec došlo i k pádu vlády. Slovinsko bylo ještě v roce 2013 v těžké ekonomické a finanční krizi. Avšak v roce 2014 slovinská ekonomika posílila hlavně díky politice nové vlády a v posledních dvou letech dochází k redukci ekonomických rizik. V nadcházejících letech bude nutné aplikovat rozhodná politická opatření ve všech sektorech. Kromě nutné privatizace bankovního sektoru a podniků je potřeba legislativně zajistit restrukturalizaci zdravotního, sociálního a penzijního systému, posílit boj proti korupci a další.

4 Ekonomický rozvoj Slovinska v kontextu zemí jihovýchodní Evropy

V poslední kapitole je zkoumán ekonomický rozvoj Slovinska v kontextu ostatních zemí jihovýchodní Evropy. Tato kapitola se zabývá analýzou faktorů dlouhodobého ekonomického růstu v zemích jihovýchodní Evropy. Nejprve jsou zkoumány klasické faktory ekonomického rozvoje (fyzický kapitál, lidský kapitál, přírodní zdroje, technologický pokrok), které definoval především neoklasický model. Následně jsou to především institucionální faktory zobrazující kvalitu institucí ve zkoumaných zemích (např. kvalita demokracie, efektivita vlády, regulační zatížení atd.), což je předmětem institucionální ekonomie, která byla podrobně popsána v předešlé kapitole týkající se teoretických východisek ekonomického rozvoje.

4.1 Specifikace vzorku zemí jihovýchodní Evropy

Na úvod této kapitoly je potřeba definovat region jihovýchodní Evropy, do kterého se řadí země na Balkánském poloostrově (Rumunsko, Bulharsko a Albánie) ležící mezi Černým mořem a Jaderským mořem a dále jsou zde zařazeny státy bývalé Jugoslávie, mezi které patří Bosna a Hercegovina, Makedonie, Srbsko, Černá Hora, Slovinsko a Chorvatsko. Do států se sporným statutem v rámci jihovýchodní Evropy je často přiřazováno Řecko i Kosovo. Řecko se řadí spíše do jižní Evropy, a co se týče Kosova, tak je jejich statut nezávislého státu sporný a mnoha státy neuznávaný. Proto se těmito dvěma posledními zeměmi v diplomové práci nebudeme dále zabývat.

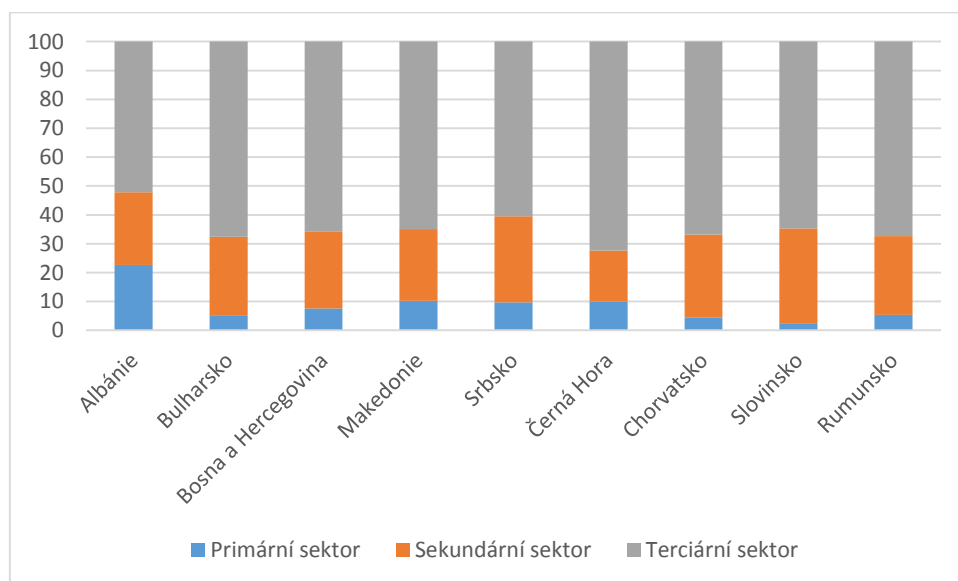
Tento vzorek zemí byl vybrán, jelikož se jedná o postkomunistické státy, které byly v historii součástí Osmanské říše a mají také společnou historii v rámci bývalé Jugoslávie. Většina z nich usiluje o vstup do EU nebo o postupné prosazování se v rámci Evropské unie. Do dalších společných znaků mohou být zařazeny i klimatické podmínky, které jsou v této části Evropy především mírné a subtropické.

Následující Obrázek 4. 1 ilustruje podíly jednotlivých sektorů ekonomik na HDP zemí jihovýchodní Evropy. Ekonomické sektory se používají pro základní členění činností, které se odehrávají v ekonomice každého státu. Základní rozdělení ekonomických sektorů je třísektorové. Do primárního sektoru patří všechna odvětví lidské činnosti, která přeměňují přírodní zdroje do základních produktů. Do sekundárního sektoru se naproti tomu zahrnují všechna odvětví lidské činnosti, která přeměňují suroviny na zboží a výrobky. A do terciárního sektoru se zahrnují všechna odvětví, jejichž podstatou je poskytování služeb. Ekonomické sektory tak slouží k popisu rozdílů mezi rozvojovými a vyspělými ekonomikami. Obecně platí pravidlo, že čím je ekonomika vyspělejší, tím má menší podíl primárního sektoru a větší podíl

terciárního sektoru. Musíme ale také brát v potaz, že téměř všechny země JVE jsou přímořskými státy a jejich ekonomiky jsou založeny na turismu, tedy na terciární sféře. Jedná se o nejnovější dostupná data (Synek, Kyslingerová, 2010).

Jak je z Obrázku 4. 1 patrné, největší podíl primárního sektoru na HDP je zaznamenán v Albánii, kde podíl zemědělství na HDP činí 22,65 %. Naopak nejmenší podíl primárního sektoru na HDP v roce 2014 vykazovalo Slovinsko (2,2 %), které má však největší podíl sekundárního sektoru na HDP, jenž činí 33,12 %. Na druhou stranu v Černé Hoře byl zaznamenán nejnižší podíl sekundárního sektoru na HDP (17,67 %). Jelikož je většina těchto států závislých na turismu a službách, které s turismem souvisí, je terciární sektor v jihovýchodní Evropě relativně hojně zastoupen. Nejvyššího podílu terciárního sektoru dosáhla Černá Hora, jejíž ekonomika je na službách spjatých s turismem založená. Naproti tomu nejnižší podíl služeb byl zaznamenán v Albánii. V Albánii také činí podíl zaměstnaných osob v zemědělství přes 50 %. Tato agrárně orientovaná země je považována za jednu z nejzaostalejších zemí na Evropském kontinentu (WB, 2016a; European Commission, 2008).

Obrázek 4. 1 Podíl jednotlivých sektorů na HDP zkoumaných zemích za rok 2014 (%)

Zdroj: WB (2016a), vlastní zpracování

4.2 Klasické faktory ekonomického rozvoje v zemích jihovýchodní Evropy

Jak již bylo v první kapitole zmíněno, existuje nespočet faktorů ekonomického rozvoje, kterými je tato veličina ovlivňována. Tato kapitola srovnává vývoj klasických faktorů ekonomického růstu ve zkoumaných zemích (fyzický kapitál, lidský kapitál, přírodní zdroje, technologický pokrok), které jsou definovány především neoklasickým modelem. Tyto faktory jsou následně charakterizovány příslušnými ukazateli. Dále je zkoumána kvalita lidského života

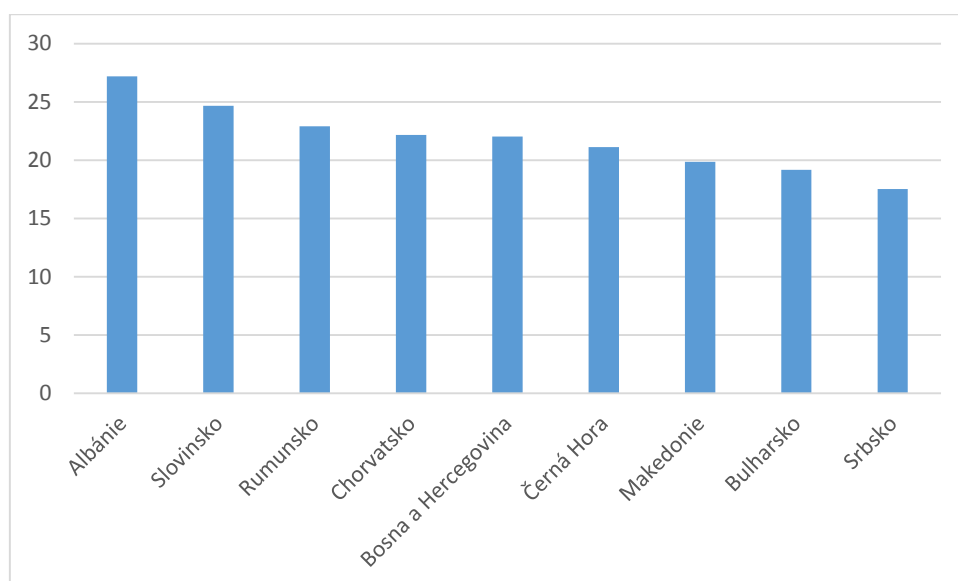
prostřednictvím indexu HDI a jeho subindexů, které reprezentují oblasti jako zdraví a kvalitu života, vzdělávací příležitosti a hmotnou životní úroveň prostřednictvím vybraných ukazatelů.

4.2.1 Fyzický kapitál

Investice do fyzického kapitálu jsou také jedním z faktorů ekonomického růstu. Ukazatelem, který měří investice do fyzického kapitálu je hrubá tvorba fixního kapitálu. Hrubou tvorbu fixního kapitálu Hronová (2009) definuje jako čisté pořízení (přírůstky minus úbytky) fixního kapitálu vyjádřené v pořizovacích cenách, tzn. bez ohledu na opotřebení. Fixním kapitálem se rozumí hmotný a nehmotný dlouhodobý majetek kromě půdy. Za dlouhodobý majetek se považuje především majetek dlouhodobé spotřeby (stavby, budovy, výrobní zařízení, dopravní prostředky) jejichž hodnota přesáhla 40 000 Kč a které mají být použity ve výrobním procesu po dobu alespoň jednoho roku. Do dlouhodobého nehmotného majetku můžeme zařadit např. geologický výzkum, software, umělecká díla, jejichž hodnota převyšuje 60 000 Kč a které mají být použity ve výrobním procesu po dobu alespoň jednoho roku. Do hrubé tvorby fixního kapitálu se také zahrnují náklady spojené se změnou vlastnictví, nefinančních aktiv a investice do existujících aktiv (investice do půdy).

Co se týče ukazatele hrubé tvorby fixního kapitálu z Obrázku 4. 2 je patrné, že v rámci zkoumaného období jsou investice do fyzického kapitálu v průměru největší v Albánii, a to 27, 2 % HDP. Albánie se snaží vstoupit do EU, s čímž souvisí i investice do fyzického kapitálu, jelikož se tím zvýší albánská konkurenceschopnost. Dostatečná míra fyzického kapitálu je jedním z kritérií týkajících se schopnosti odolávat konkurenčním šokům. Slovinsko investuje do fyzického kapitálu v průměru 24 % HDP, což zajišťuje Slovinsku hned druhou pozici za Albánií. Naopak Srbsko investuje do fyzického kapitálu nejméně ze všech zemí jihovýchodní Evropy, a to v průměru za sledované období jen 17, 5 % HDP (European Commission, 2008).

Obrázek 4. 2 Hrubá tvorba fixního kapitálu (% HDP), průměr za období 1991 – 2014

Zdroj: WB (2016a), vlastní zpracování

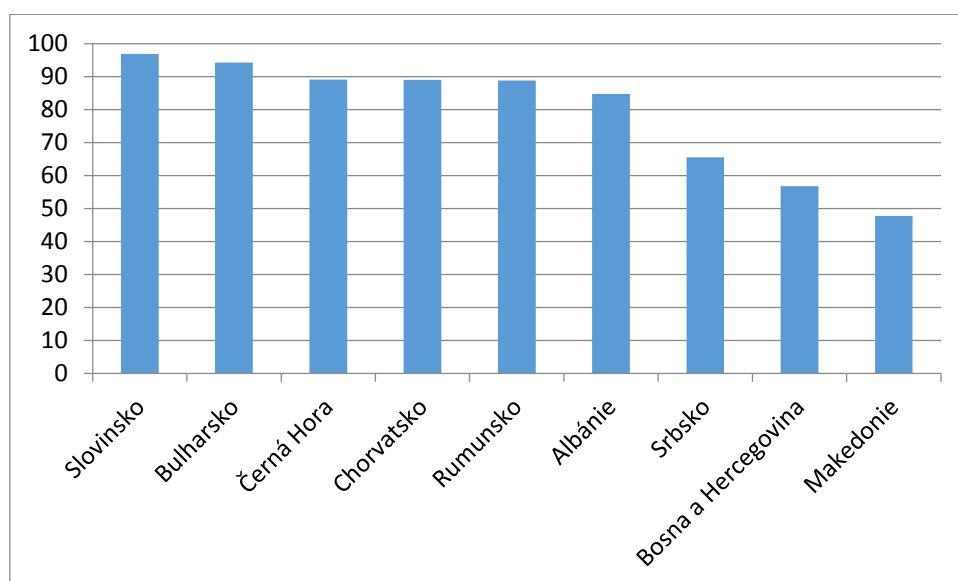
4.2.2 Lidský kapitál

Jak již bylo řečeno i lidský kapitál ovlivňuje ekonomický růst. Jako reprezentativní ukazatele lidského kapitálu byly vybrány: Procento populace s alespoň středoškolským vzděláním (procento populace ve věku 25 a výše, jež dosáhla alespoň středoškolského vzdělání) a Procento vysokoškoláků (procento populace ve věku, který odpovídá studiím na vysoké škole, které je zapsáno na VŠ). Jedná se o nejnovější dostupná data.

Jak lze vidět z Obrázku 4. 3, nejvyšší procento populace s alespoň středoškolským vzděláním je zaznamenáno ve Slovinsku a to přibližně 97 %. V Bulharsku je 94 % populace s alespoň středoškolským vzděláním, zaujímá tedy druhé místo. Chorvatsko, Černá Hora a Rumunsko má přibližně 89 % obyvatelstva alespoň středoškolské vzdělání. Na druhou stranu, nejméně lidí s alespoň středoškolským vzděláním je zaznamenáno v Makedonii, kde je jen 48 % lidí se středoškolským vzděláním.

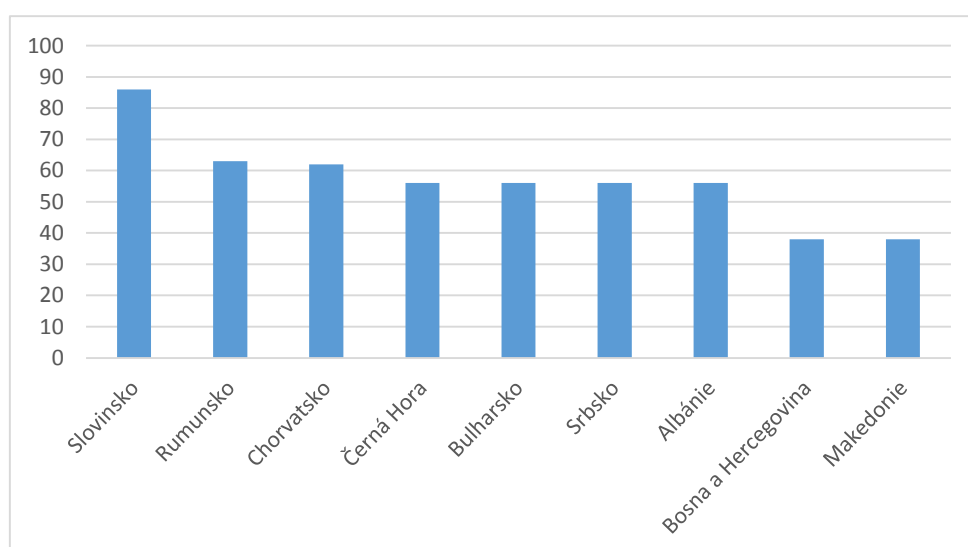
Následuje Obrázek 4. 4 zobrazující Procento populace studující VŠ. Procento populace zapsaných na vysoké škole je nejvyšší ve Slovinsku, druhé největší procento studentů VŠ je zaznamenáno v Rumunsku a v Chorvatsku. Země jako Albánie, Srbsko a Bulharsko mají jen 56 % obyvatel, kteří studují VŠ. Nejhuře jsou na tom ale Makedonie a Bosna Hercegovina, které mají v rámci svých ekonomik jen 38 % studentů vysokých škol.

Obrázek 4. 3 Procento populace s alespoň středoškolským vzděláním za rok 2014

Zdroj: UNDP (2016), vlastní zpracování

Obrázek 4. 4 Procento populace studující VŠ 2014

Zdroj: UNDP (2016), vlastní zpracování

4.2.3 Přírodní zdroje

Jak lze z Tabulky 4. 1 vyčíst, země jihovýchodní Evropy mají rozdílný přístup k moři. Největší přístup k moři má Chorvatsko, jehož délka pobřeží činí 5 835 km. Tato skutečnost se také odráží v největším podílu produkce mořských ryb na jejich celkové produkci v jihovýchodní Evropě. Podíl Chorvatska na celkové produkci mořských ryb v jihovýchodní Evropě v roce 2014 činil 90,6 %. Bosna a Albánie se na celkové produkci mořských ryb v JVE podílí každá 4 %, a produkce zbylých zemí je na celkové produkci mořských ryb ve zkoumaných zemích zanedbatelná (viz Příloha č. 2). Na druhou stranu Makedonie ani Srbsko nemají přístup k moři žádný.

Tabulka 4. 1 Geografické charakteristiky zemí jihovýchodní Evropy

Země	Délka pobřeží (km)	Klimatické podmínky	Procento úrodné půdy	Přírodní zdroje	Zemědělství	Hlavní vývozní komodity
Slovinsko	46,6	subtropické, mírné	8,4	hnědé uhlí, olovo a zinek, lignit, rtuť	pšenice, kukuřice, brambory	motorová vozidla, farmaceutické výrobky, chemikálie
Chorvatsko	5 835	subtropické, mírné	16	ropa, zemní plyn a bauxit, uhlí	pšenice, kukuřice, brambory	dopravní prostředky, textilní zboží, chemikálie
Černá Hora	293,5	subtropické, mírné	12,9	bauxit, hnědé uhlí, lignit, olovo, zinek	tabák, brambory, citrusy, olivy	energie, neželezné kovy, kovové rudy
Rumunsko	225	subtropické, mírné	39,1	hnědé uhlí, černé uhlí, ropa, zemní plyn, zlato, železná ruda, mangan, olovo, bauxit, stříbro, kaolín	pšenice, oves, ječmen, kukuřice, rýže, brambory,	textil, kovy, stroje, paliva
Bulharsko	354	subtropické, mírné	29,9	hnědé uhlí, ropa, zemní plyn, uran, železná ruda, olovo, zinek, měď, mangan, molybden, stříbro	pšenice, ječmen, kukuřice, rýže, brambory, cukrová řepa, luštěniny, sója,	textil, železo a ocel, stroje, paliva
Srbsko	0	subtropické, mírné	37,7	hnědé uhlí, černé uhlí, ropa, zemní plyn, železná ruda, bauxit, olovo, chrom, antimon	pšenice, ječmen, kukuřice, cukrová řepa, sója, zelenina, ovoce, tabák	motorová vozidla, elektrické stroje a spotřebiče, ovoce a zelenina, neželezné kovy
Albánie	362	subtropické	22,7	hnědé uhlí, ropa, chrom	pšenice, kukuřice, rýže, brambory, olivy, vinná réva, tabák	obuvní a textilní průmysl, minerály, paliva a elektřina, vývozy stavebních materiálů
Bosna a Hercegovina	20	subtropické, mírné	19,7	černé uhlí, manganové rudy, bauxit, ropa	pšenice, kukuřice, ovoce (fíky, švestky)	kovy, oděvy, výrobky ze dřeva
Makedonie	0	mírné	16,4	železná ruda, lignit, hnědé uhlí	pšenice, ječmen, brambory, slunečnice, vinná réva, ovoce, tabák, bavlna	potraviny, tabák, železo a ocel

Zdroj: CIA (2016), vlastní zpracování

Největší procento orné půdy vlastní Rumunsko, kde úrodná půda činí 39, 1 % ze zemědělské půdy. Naopak Slovinsko má nejmenší podíl orné půdy ze všech jihovýchodních zemí, a to pouze 8,4 % ze zemědělské půdy celkem. Slovinsko disponuje především lesy, jelikož je třetím nejzalesnějším státem v Evropě.

Region jihovýchodní Evropy je bohatý na hnědé uhlí, které těží téměř všechny země jihovýchodní Evropy. Do dalších hojně zastoupených přírodních zdrojů patří: železná ruda, olovo, bauxit a také se zde nacházejí i vzácné kovy jako je zlato (Rumunsko) a stříbro (Bulharsko, Rumunsko). Albánie má dostatek nerostného bohatství a především výskyt ropy znamená příslib do budoucna. Problém je ale nedostatečné využití tohoto potenciálu, jelikož Albánii chybí podmínky pro její těžbu. Investoři, kteří by mohli pomoci rozvíjet těžbu ropy, nejsou ochotni vstupovat na trh díky vysoké míře korupce a organizovanému zločinu (European Commission 2008).

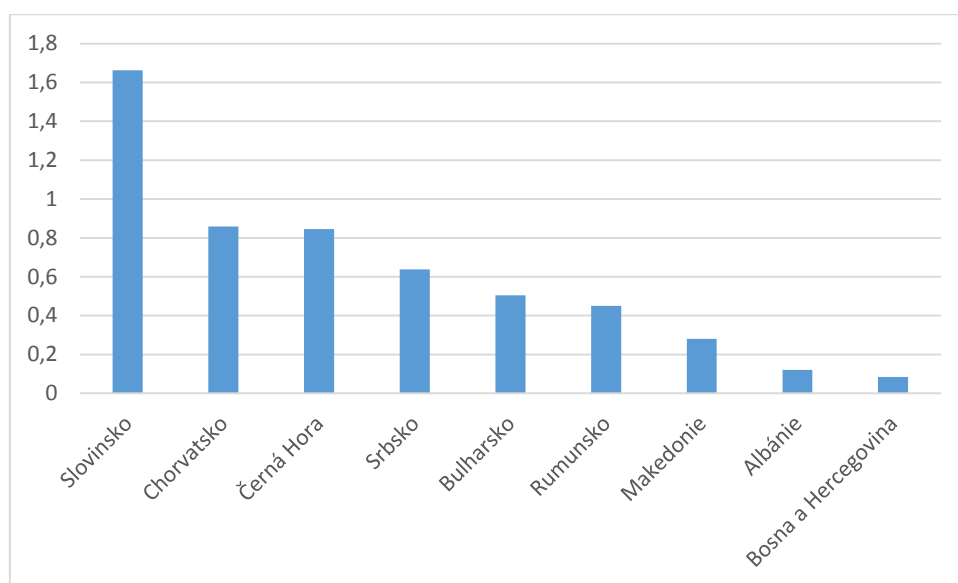
V oblasti zemědělství se nejvíce se v jihovýchodní Evropě pěstuje obilí, brambory, cukrová řepa, ale také zemědělské produkty typické pro jižní oblasti jako jsou fíky, tabák, olivy, bavlna, citrusy a další.

4.2.4 Technologický pokrok

Dalším faktorem ekonomického růstu je technologický pokrok. Ukazatel, který významným způsobem ovlivňuje budoucí technologickou změnu ve společnosti, jsou výdaje na vědu a výzkum (VaV) v relaci k HDP. Tento ukazatel přibližuje pohled na úsilí dané země vynakládané na vytváření nových znalostí a využívání výsledků výzkumů. Následně byla vypočítána průměrná hodnota ukazatele výdajů VaV jako podílu HDP za dané období. Jedná se o nejnovější dostupná data.

Jak lze vidět z Obrázku 4. 5, co se týče průměrné hodnoty daného ukazatele, je na tom jednoznačně nejlépe Slovinsko. Slovinsko v průměru investuje za rok do vědy a výzkumu cca 1,7 % ze svého HDP. Chorvatsko je státem s druhými největšími investicemi do VaV, kde činí průměrné investice do VaV 0,9 % HDP. Podobně jako Chorvatsko je na tom i Černá Hora, která investuje do VaV v průměru 0,8 %. Na druhou stranu nejméně v průměru do VaV investovala Bosna a Hercegovina, jejíž výdaje na vědu a výzkum činí přibližně 0,08 %.

Obrázek 4. 5 Podíl výdajů na výzkum a vývoj na HDP (%), průměr za období 1997 – 2013

Zdroj: UNESCO (2016), vlastní zpracování

4.2.5 Index lidského rozvoje

Další ukazatel, prostřednictvím kterého můžeme srovnávat kvalitu lidského života je Index lidského rozvoje (HDI). HDI je celosvětově uznávaný ukazatel kvality lidského života, který je zveřejňován ve statistické Zprávě o lidském rozvoji vydávané od roku 1990. Je složen ze tří faktorů, do kterých patří: hmotná životní úroveň (výše HDP na obyvatele), zdraví a kvalita života (průměrná délka dožití) a rozsah vzdělávacích příležitostí (průměrný počet let školní docházky). V Tabulce 4. 2 je zobrazen Index lidského rozvoje a jeho subindexy v rámci jihovýchodní Evropy. Jedná se o nejnovější dostupná data.

Z Tabulky 4.2 je patrné, že ve Slovinsku dosahují nejvyšších hodnot všechny indexy v rámci HDI, naproti tomu v Albánii a Bosně je hodnota HDI nejnižší. Lze tedy tvrdit, že nejnižší kvalita lidského života je zaznamenána v Bosně a Hercegovině a Albánii. Důvodem tak nízkého indexu HDI v Bosně a Hercegovině je pravděpodobně i válka, ze které se tato země ještě v současnosti ještě vzpamatovává, jelikož byla zničena velká část infrastruktury a ekonomiky vůbec. Albánie je považována za jeden z nejzaostalejších států Evropy, a to také kvůli vysoké míře korupce a existenci organizovaného zločinu. Co se týče indexu Zdraví a kvality života – jsou na posledním místě dva státy – Rumunsko a Bulharsko. Nejnižší hodnota Indexu vzdělávacích příležitostí je v Bosně a Hercegovině. Naproti tomu v rámci Indexu Hmotné životní úrovně zaujímá poslední místo Makedonie.

Tabulka 4. 2 Index lidského rozvoje a jeho subindexy

Země	HDI	Zdraví a kvalita života	Vzdělávací příležitosti	Hmotná životní úroveň
Slovensko	0,88	0,894	0,84	0,757
Chorvatsko	0,818	0,836	0,745	0,659
Černá Hora	0,802	0,799	0,799	0,658
Rumunsko	0,793	0,768	0,719	0,651
Bulharsko	0,782	0,768	0,71	0,627
Srbsko	0,771	0,773	0,688	0,627
Makedonie	0,747	0,788	0,608	0,504
Albánie	0,733	0,801	0,561	0,567
Bosna a Hercegovina	0,733	0,811	0,573	0,551

Zdroj: UNDP (2016), vlastní zpracování

4.3 Institucionální faktory ekonomického rozvoje zemí jihovýchodní Evropy

Kvalita institucí a historický vývoj zemí se také podílí na ekonomickém rozvoji (viz. Institucionální ekonomie). Z tohoto důvodu budou v následující kapitole na úvod zmíněné možnosti měření institucionální kvality. Dále bude zkoumáno především období transformace a privatizace zemí jihovýchodní Evropy, kvalita jejich demokratického prostředí a v neposlední řadě také kontrola korupce v rámci zemí JVE.

4.3.1 Možnosti měření institucionální kvality

Zájem o hospodářsko-politické a institucionální faktory v současné době neustále roste, zvláště v empirických analýzách, které zkoumají příčiny rozdílů ekonomické výkonnosti mezi zeměmi, je institucionálním faktorům věnována stále větší pozornost. Institucionální faktory tak rozšiřují spektrum proměnných, prostřednictvím kterých se ekonomové snaží vysvětlit dosahovaná dlouhodobá tempa růstu zemí a zvláště přetrvávající rozdíly mezi vyspělými a méně rozvinutými ekonomikami. Řada národních a mezinárodních a světových organizací zaměřuje proto své úsilí k vytváření a konstrukci různých indexů institucionální kvality jako vysvětlujících proměnných, které zkoumají kulturní, historické a ekonomické determinanty, a jejichž cílem je exaktně vyjádřit míru politické a ekonomické kvality veřejného sektoru a privátní sféry. Tyto indikátory představují především doplňující informace k objektivním datům, což umožňuje lépe vysvětlit příčiny různých ekonomických jevů. Výhodou těchto souhrnných přístupů je proto celistvý pohled na ekonomiku, kdy je výkonnost a konkurenceschopnost ekonomiky hodnocena na základě tvrdých a měkkých dat a údaje o institucích dokreslují základní ukazatele (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

Snaha kvantifikovat kvalitu institucí vyústila v současné době k existenci již celé řady indexů. Některé z nich jsou svou povahou unikátní, neboť jejich konstrukce byla vedena s cílem

postihnout a analyzovat pouze daný, konkrétní účel. Data, která slouží ke konstrukci jedinečných indexů, jsou získávána na základě zvláštních průzkumů, zejména dotazníkových šetření názorů obyvatel či firem. Jiné index jsou složené, kompozitní a představují komplexní, propracované metodiky používané dlouhodobě pro pravidelně opakovaná mezinárodní srovnání. Tyto metodiky zpravidla kombinují různé typy dat i zdroje jejich získávání (statistické databáze, šetření v rámci firem a obyvatel, expertní hodnocení atd.). Oba přístupy lze pak využít jak při charakteristice vlivu institucí na ekonomickou výkonnost a konkurenční schopnosti ekonomiky, tak při srovnání institucionální kvality a jejího vývoje mezi jednotlivými zeměmi v čase (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

I přes existenci propracovaných, alternativních, sofistikovaných přístupů, jimiž lze dnes dospět k odhadům kvality institucí buď na úrovni státu, nebo na detailnější hladině, je však patrné, že z koncepčního hlediska se kvalita měří jen velmi obtížně. Převážnou většinu dat, využitelných pro analýzu daného institucionálního prostředí, nelze proto získávat v podobě běžně dostupných statistických (tzv. tvrdých) dat (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

Jako příklad jsou uváděny snahy, směřující k měření korupce. Pachatele samotné je obtížné zpovídat a měření objemu zaplacených úplatků může například zcela ignorovat korupční chování, které není úplatky doprovázeno (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

Přestože se v případě měření kvality institucí jedná o velmi mladou oblast výzkumu, která se teprve vyvíjí, rychle se zlepšuje s tím, jak roste její význam. Dlouhodobé sledování vývoje a dynamiky institucionálních změn umožňuje vypátrat rizikové oblasti vývoje jednotlivých států a identifikovat bariéry jejich dalšího rozvoje. Vládám tyto indexy slouží jako vodítko při rozhodování, např. jestli je v hodné poskytovat pomoc zemím, které jsou vnímány jako silně zkorumpované. Stejně uvažují i investoři v případě dilemat o lokalizaci svých investic. Uvedené lze považovat za jeden z klíčových přínosů měření a tvorby indikátorů institucionální kvality (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

V současné době patří mezi nejsledovanější charakteristiky institucionálního prostředí zejména stupeň svobody, kvalita demokracie, politická práva, kvalita regulace, byrokracie a korupce (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

Demokracie je jedním z nejrozšířenějších podob státního zřízení. Měření demokracie a politického vládnutí umožňuje občanům porovnávat a hodnotit výkonnost celého veřejného sektoru a současně pomoc vyjádřit podporu či nespokojenost vládě. Výsledky hodnocení mohou ovlivnit rozhodování voličů ve volbách i strategická rozhodnutí firem, finančních institucí a bank. Součástí ústav všech demokratických států jsou základní lidská práva, která jsou zakotvena i v Listině základních práv EU. Mezi politická práva patří svoboda projevu,

právo na informace, petiční právo, shromažďovací právo, volební právo či právo sdružovací. Základní lidská práva a svobody jsou např. právo na život, osobní svobodu, soukromí, lidskou důstojnost, vlastnictví majetku atd. (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

Regulaci chápeme jako zásahy státu pomocí nařízení, zákonů a jiných administrativních opatření. Regulace zasahují prakticky do všech ekonomických činností, a proto se jejich průzkumem zabývá mnoho organizací (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

Pokud bychom chtěli měřit byrokracii pomocí tzv. tvrdých dat, mohli bychom vyčíslit celkový počet státních úředníků, počet obyvatel na jednoho státního úředníka nebo poměr státních úředníků na celkové pracovní síle. Další eventualitou by bylo také sečíst množství zákonů a jejich rozsah. Měkká data problematiku byrokracie chápou jiným způsobem. Posuzují, kolik času stráví manažeři vyjednáváním s úředníky, zda byrokracie brání v podnikání díky administrativním opatřením, nebo zda vládní nařízení, ovlivňují podnikání, jsou určitým způsobem konzistentní (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

Korupce narušuje základní hodnoty společnosti, a proto je třeba proti ní bojovat. K tomu je zapotřebí znát její rozsah a místa vzniku. Je tedy potřeba správně korupci změřit, což je nesnadný úkol vzhledem k její latenci. Jedním ze zdrojů dat mohou být i tiskové zprávy, které by měly sloužit jako dokumentace případů, nebo oficiální policejní statistiky odhalených trestných činů, které souvisí s korupcí. Standardně se korupce měří pomocí klasických kvalitativních sociologických postupů, které jsou poté mezinárodně a meziročně porovnatelné. Většina indexů měří především subjektivní vnímání korupce (např. Index vnímání korupce CPI), a proto jsou tato měření zpochybňována. Nicméně neexistuje způsob jak korupci měřit s použitím tvrdých dat (Liška, Sluková, Volejníková, 2011).

4.3.2 Transformační procesy zemí jihovýchodní Evropy

Uvalic (2010) uvádí, že po roce 1991 byly v transformaci jednotlivých ekonomik významné rozdíly, jelikož některé země postupovaly rychleji než ty ostatní a to z důvodu nepříznivých politických okolností. Albánie, Chorvatsko a Makedonie zavedly většinu reforem rychlejším tempem než ostatní země JVE, a proto byly označeny k brzkým reformátorům. Naproti tomu Bosna a Hercegovina, Jugoslávie (Srbsko, Černá Hora a Kosovo) byly označeny za pozdní reformátory v důsledku válečných konfliktů a dalších politických problémů. Jugoslávie realizovala radikální ekonomické reformy teprve po roce 2000, protože v té době došlo pouze k reformám týkajících se malé privatizace a liberalizace cen. Bosna a Hercegovina má problémy související s křehkostí jejich orgánů a nefunkční státní správou stále.

Bulharsko a Rumunsko mělo ve srovnání se Slovinskem pomalejší tempo transformace a potýkali se s významnou ekonomickou nestabilitou. V druhé polovině 90. let si obě země

prošly těžkou ekonomickou krizí, která způsobila negativní růst v Rumunsku v letech 1997 – 1999 a v Bulharsku v průběhu 1996 – 1997 (Uvalic, 2010).

Co se týče Rumunska, transformační období probíhalo více než 11 let. Transformační proces byl velmi hluboký a plný nejistot, jelikož bylo Rumunsko nejvíce centralizovanou ekonomikou ve Střední a Východní Evropě. V Rumunsku byl použit gradualistický přístup, aby nedošlo ke ztrátě politické podpory, jak se stalo v jiných zemích střední a východní Evropy. Na počátku 90. let vznikly instituce na podporu privatizace, které však nepodpořily správné provedení privatizace částečně také kvůli obavám politiků z tvorby větší nezaměstnanosti. Proces privatizace totiž podněcoval k nekonkurenčnímu chování, jelikož v rámci privatizace byly prodávány podniky pod tržní cenou (UNDP, 2001).

Počátky 90. let byly charakteristické restriktivní fiskální a monetární politikou, která měla negativní vliv na celou společnost. Vzrostla nezaměstnanost a inflace se pohybovala v trojciferných hodnotách. Rumunsko také podepsalo dohodu s MMF, která měla mimo jiné uvést do praxe plán stabilizace na devalvací měny, donutit rumunskou vládu přijmout dodatečná opatření ke kontrole inflace, snížit fiskální deficit, a snížit dotace pro klíčové sektory ekonomiky, což vedlo k prudkému snížení reálných mezd (UNDP, 2001).

Bulharsko na rozdíl od Rumunska šlo cestou šokové terapie, která byla realizována v roce 1991. Program makroekonomické stabilizace se zaměřil úzce na monetární a fiskální politiku s cílem zabránit zvyšování cen v důsledku liberalizace cen. Spotřebitelské zboží bylo dostupnější, i když za vyšší ceny. Prostor pro podnikatelské aktivity se dramaticky zvýšil (Levinson, 1995).

V roce 1992 přešlo Bulharsko plynule ke gradualistickému přístupu. V tomto období byla většina cen již liberalizována a inflace byla redukována na dvojciferné číslo. V této době však nedocházelo k privatizaci velkých podniků. K masové privatizaci docházelo až v druhé polovině 90. let. Bulharsko se potýkalo s velkými schodky státního rozpočtu a důsledkem liberalizace cen prudce poklesla také reálná mzda. V druhé polovině 90. let vykazoval bulharský státní rozpočet nedostatek deviz, z čehož vyplynula devizová krize, kterou se podařilo zastavit až přijetím režimu Měnového výboru⁴, který pomohl stabilizovat finance v zemi. V Bulharsku byla zaznamenána jedna z největších nezaměstnaností ve východní Evropě (Levinson, 1995).

Albánie byla před transformací chudou nejvíce zaostalou a nejvíce izolovanou zemí v Evropě. Přestože transformace Albánie proběhla rychle a docela úspěšně, reforma finančního

---

⁴Měnový výbor je instituce, která má zákonem stanovenou povinnost sledovat pravidlo měnového kurzu s neodvolatelným ústředním kurzem.

sektoru byla velice omezená. Banky nedokázaly pokrýt poptávku po úvěrech a tak rostl neformální úvěrový trh. Tzv. Pyramidový fond nabízel lidem závratné sumy, aniž by měl potřebné základní jmění. Tento systém však nebyl dlouho udržitelný a o své úspory tehdy přišlo 1,68 milionů lidí. V Albánii propukly nepokoje a v roce 1997 byla Albánie na pokraji kolapsu (Jarvis, 1999).

Zbývající státy jihovýchodní Evropy čelily velkým problémům. Extrémní politická nestabilita, která postihla většinu zemí JVE, za více než 10 let zanechala velmi hluboké a dlouhodobé ekonomické důsledky. Postupný rozpad Jugoslávie, nacionální orientace nově vytvořených států, které se zaměřovaly spíše na vnitřní politiku, autoritářské režimy v některých klíčových jihovýchodních ekonomikách např. Chorvatsko a Federativní republika Jugoslávie, závažné sankce OSN proti Jugoslávii – patří mezi negativní faktory, které ovlivnily ekonomickou výkonnost většiny zemí JVE. Politickou událostí roku 1990 bylo také odkládáno mnoho ekonomických reforem potřebných k transformaci na tržní hospodářství (Uvalic, 2010).

Počáteční transformační politika Chorvatska stejně jako v Bosně a Hercegovině byla prováděna ve válečných podmínkách (hospodářské a sociální problémy, příliv uprchlíků) po rozpadu Jugoslávie a získání nezávislosti. V Chorvatsku privatizace často probíhala dohodou mezi politickými a podnikatelskými elitami bez uskutečněného nákupu. Transformace tak měla mnoho negativních sociálních i hospodářských dopadů jako byla zvýšená korupce, hospodářská kriminalita a spolu s válkou také devastace průmyslu a celé země. Co se týče Bosny a Hercegoviny byla mimo jiné závislá na externích příjmech z mezinárodních zdrojů bez vytvoření řádných podmínek pro trvalý hospodářský růst (Klemenčić, 2013).

Počáteční opatření transformace s sebou nese také řadu negativních ekonomických důsledků jako je vysoká inflace, podstatný pokles tempa růstu reálného HDP, růstu nezaměstnanosti atd. V rámci JVE tyto negativní ekonomické důsledky byly umocněny ještě válkou, která vznikla rozpadu Jugoslávie (Uvalic, 2003).

Uvalic (2010) tvrdí, že makroekonomické stabilizace dosáhli nejdříve Chorvatsko a Makedonie a to díky vysoce restriktivní monetární politice, tyto dvě země snížili inflační tlaky v letech 1995 – 1996 (viz Příloha č. 6). Poté obě země pokračovaly v restriktivní monetární politice, Makedonie s pomocí MMF udržovala inflaci pod 5 %.

Albánská vláda zavedla přísné ekonomické reformy v roce 1992, které byly založené na šokové terapii podpořené ekonomickým programem Stand-by Arrangement⁵. V roce 1995 byla inflace snížena na jednociferné číslo (viz Příloha č. 6). Tento pozitivní trend byl přerušen

---

⁵ Stand-by Arrangement je program sestavený MMF, za splnění určitých kritérií si mohly členské země MMF půjčit finanční prostředky na stanovenou dobu (Sedláček, 2008).

finanční krizí v roce 1997, jež zbavila albánskou populaci o celoživotní úspory. Až v roce 1999 se podařilo Albánii snížit inflaci pod 5 % (Uvalic, 2010).

Uvalic (2010) tvrdí, že co se týče Bosny a Hercegoviny, měla zkušenosti s hyperinflací bezprostředně po rozpadu Jugoslávie a po skončení války v období 1992 – 1995 (viz Příloha č. 6). K usnadnění měnové stability zavedla Bosna a Hercegovina režim měnového výboru v roce 1997.

Uvalic (2010) dále uvádí, že se Jugoslávie dlouhodobě potýkala s vysokou hyperinflací. V roce 1993 dosahovala Jugoslávie nejvyšší hyperinflace v celé ekonomické historii. Monetární reforma spočívala v zavedení režimu měnového výboru, který byl úspěšný, jelikož inflaci snížil na 3,3 % v roce 1994. Měnový výbor nebylo možné udržet z důvodu nedostatečných devizových rezerv, které měly podporovat monetární politiku. Navíc bez systémových změn, inflace dosáhla v druhé polovině 90. let dvojciferných čísel. Teprve po politických změnách v roce 2000 se podařilo ekonomiku stabilizovat. V roce 2001 dosáhla inflace cca 90 % kvůli liberalizaci cen, od té doby dochází k jejímu snižování.

Devadesátá léta byla charakteristická také vysokými fiskálními deficity, po roce 2001 došlo k určité fiskální konsolidaci. Restriktivní rozpočtová politika vedla k fiskálním přebytkům, často několik let za sebou. Zatímco daňové systémy ve všech zemích JVE byly předmětem radikálních reforem, struktura vládních výdajů se příliš nezměnila, největší položkou vládních výdajů jsou stále mzdy, důchody a sociální transfery, naopak zanedbatelnou položkou jsou kapitálové investice (Uvalic, 2010).

Na počátku devadesátých let si země jihovýchodní Evropy prošli hlubokou recesí (viz Tabulka 4.3). Albánie zaznamenala silný pokles růstu reálného HDP v letech 1991 – 1992. Ekonomické reformy zavedené v Jugoslávii v letech 1990 – 1991 vedly k silnému poklesu produkce, k čemuž přispěl i rozpad Jugoslávie, který recesi prohloubil. V tomto důsledku zaznamenaly nástupnické státy mnohem silnější ekonomický pokles výkonu. Bosna a Hercegovina zaznamenala propad během tří let až 80 % tempa růstu reálného HDP. Průmyslová výroba klesla mnohem více, což přispívá k rychlému procesu deindustrializace. V Bosně a Hercegovině válka přinesla naprostý kolaps průmyslu. Avšak Albánie utrpěla nejškodlivější transformační šok. Albánské vládě se nikdy nepodařilo zavést účinnou strukturální reformu schopnou transformovat průmyslovou kapacitu, která byla ztracena v roce 1990 poklesem starých státních průmyslových odvětví (Bartlett, 2008).

Tabulka 4. 3 Tempo ekonomického růstu reálného HDP za období 1990 – 2000

Rok	Země								
	Albánie	Bosna a Hercegovina	Bulharsko	Černá Hora	Srbsko	Chorvatsko	Makedonie	Rumunsko	Slovinsko
1990	-9,58	..	-9,12	..	..	..	..	..	..
1991	-29,59	..	-8,45	3,10	..	..	..	-12,92	-8,9
1992	-7,20	..	-7,27	0,70	..	..	..	-8,77	-5,5
1993	9,60	..	-1,48	-1,60	..	..	..	1,53	2,8
1994	8,30	..	1,82	2,00	2,50	..	..	3,93	5,3
1995	13,30	20,80	2,86	2,10	6,10	..	..	7,14	4,1
1996	9,10	88,96	1,60	2,86	7,80	5,87	..	3,87	3,52
1997	-10,84	34,39	-1,10	4,48	7,18	6,65	..	-4,82	5,11
1998	9,01	15,60	3,50	3,89	2,43	1,86	4,90	-2,09	3,29
1999	13,50	9,60	-5,61	3,07	-12,15	-0,94	-9,40	-0,40	5,27
2000	6,67	5,50	5,01	4,21	7,76	3,77	3,10	2,40	4,16

Zdroj: WB (2016a), vlastní zpracování

Hospodářské oživení z hluboké recese probíhalo v jednotlivých zemích rozdílně. Ve většině zemí JVE došlo k hospodářskému oživení v roce 1994, výjimkou byla Albánie, která zaznamenala hospodářské oživení už v roce 1993 a Makedonie, kde byla sice recese mírnější ale za to trvala až do konce roku 1996. Nicméně ekonomické oživení v rámci JVE netrvalo dlouho. Albánie měla od roku 1997 vážné finanční problémy způsobené zkrachováním fondů, do kterých si lidé vložili své celoživotní úspory. Chorvatsko také zažilo finanční krizi v roce 1998, která byla způsobena zhroutením několika domácích bank. Tempo růstu HDP v roce 1999 v Jugoslávii kleslo o 18 % v důsledku bombardování NATO. Naproti tomu v Makedonii bylo hospodářské oživení přerušeno občanskou válkou v roce 2001 (Uvalcic, 2010).

4.3.3 Ukazatele transformačního procesu a privatizace

V následující části bude zhodnocen transformační proces a privatizace pomocí ukazatelů Evropské banky pro obnovu a rozvoj (EBRD), jež se na toto téma zaměřuje. Jde o 6 ukazatelů transformačního procesu (Velká privatizace, Malá privatizace, Obchod a devizový trh, Cenová liberalizace, Vládní restrukturalizace a Hospodářská soutěž).

Stupnice měření se pohybuje v rozmezí od 1 do 4+, kde 1 reprezentuje malou nebo žádnou změnu z centrálně plánované ekonomiky a 4+ jsou standardy industrializované tržní

ekonomiky. Hodnocení znaménky plus a minus pracuje s přidáním hodnoty 0,33 a odečtením 0,33 z celkové výše hodnocení.

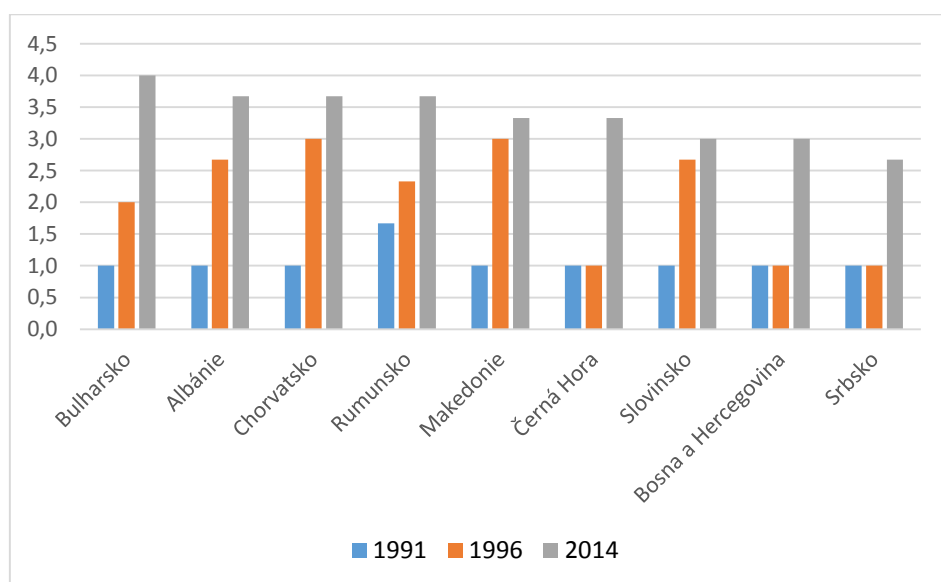
V následujících Obrázcích (4. 6 – 4. 11) jsou zobrazeny vývoje ukazatelů transformačního procesu na příkladu jihovýchodní Evropy. Vývoj je zkoumán ve dvou přelomových letech a v současné době (jedná se o nejnovější dostupná data). Rok 1991 je zkoumán z důvodu postupného rozpadu Jugoslávie a rok 1996 kvůli ukončení balkánské války, která trvala v této době ještě na území Bosny a Hercegoviny.

Velká privatizace

Ukazatel velké privatizace poukazuje následujícím hodnocením na určitou fázi pokroku v zemích JVE (EBRD, 2016b):

- 1 – je zprivatizováno jen malé množství státního vlastnictví,
- 2 – komplexní systém, který je téměř připraven k realizaci; jsou dokončeny některé prodeje,
- 3 – více než 25 % podniků je v soukromých rukou nebo v procesu privatizace, avšak pravděpodobně s nevyřešenými otázkami týkající se správy a řízení podniků,
- 4 – více než 50 % státních podniků a zemědělského majetku je v soukromých rukou, je také dosaženo významného progresu v otázkách týkajících se správy a řízení podniků,
- 4+ – více než 75 % státních podniků je v soukromém vlastnictví s účinnou správou a vedením podniku, což lze považovat za standard ve vyspělých průmyslových ekonomikách.

Obrázek 4. 6 Velká privatizace v zemích jihovýchodní Evropy

Zdroj: EBRD (2016a), vlastní zpracování

V období rozpadu Jugoslávie byla v zemích jihovýchodní Evropy privatizována jen malá část podniků. Nejvíce zprivatizovaných podniků v období rozpadu Jugoslávie mělo

Rumunsko. Lze vidět, že po válce byla nejvíce zdecimována Bosna a Hercegovina, ve které nedošlo od dob postupného rozpadu Jugoslávie k žádnému pokroku. Mezi těmito lety také nedošlo k žádnému pokroku ani v Černé hoře a v Srbsku, které byly do roku 2006 součástí bývalé Jugoslávie. Z Obrázku 4. 6 lze dále vyčíst, že největší pokrok ve velké privatizaci udělalo Bulharsko, které podle ukazatele má v současnosti více než 50 % státních podniků zprivatizováno do osobního vlastnictví. Naproti tomu Srbsko má v roce 2014 zprivatizováno méně než 25 % podniků. Slovinsko má v současné době více než 25 % podniků v soukromých rukou nebo v procesu privatizace, avšak pravděpodobně s nevyřešenými otázkami týkající se správy a řízení podniků.

Slovinsko je specifické velkou mírou státního vlastnictví hlavně v bankovním sektoru. Bankovnímu trhu ve Slovinsku dominují dvě velké banky, je to Nová lublaňská banka (NLB) a Nová kreditní banka Maribor (NKBM), které společně obhospodařují přes 41 % veškerých bankovních aktiv v zemi. Největší banky ve Slovinsku jsou z velké části ve vlastnictví státu, v rámci NBL vlastní stát 33 % a v rámci NKBM má stát v rukou 41 % vlastnictví. Po fúzi slovinských bank Abanka a banky Celje vznikla Abanka, která je třetí největší bankou Slovinska. Tyto dvě banky se sloučily z důvodu budoucí plánované privatizace, protože jsou také v rukou státu. Specifické postavení má banka SID, kde činí vlastnictví státu celých 100 %. Jde o banku zaměřující se podporu vývozu a s tím spojených pojišťovacích operacích. Stát ve smyslu ústřední vlády tak v roce 2014 vlastnil 63 % bankovního sektoru Slovinska. V následujících letech má dojít k privatizaci těchto velkých bank, aby došlo k zefektivnění bankovního sektoru. Zcela privatizovány mají být banky NKBM a Abanka a v bance NLB má být státní podíl snížen na 25 % (Ministerstvo zahraničních věcí, 2015; Bank of Slovenia, 2015)

Stát má alespoň 50% podíl vlastnictví dále především v infrastrukturních společnostech, energetických společnostech a přirozených monopolech (např. přístav), u kterých se kromě hospodářských cílů sledují i rozvojové a širší společenské zájmy (Ministerstvo zahraničních věcí, 2015).

Malá privatizace

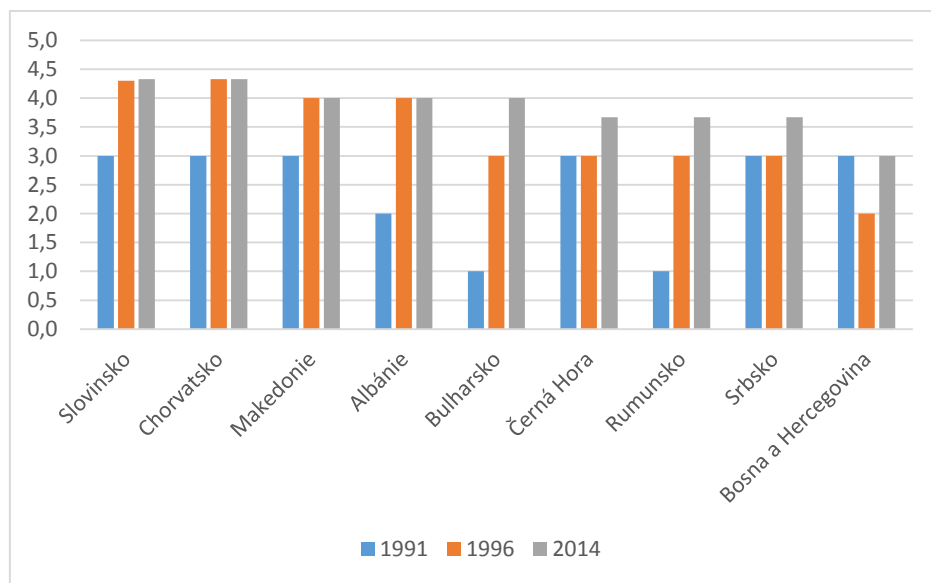
Pokud je země označena dalším hodnocením, týkajícím se malé privatizace, jsou země v následujících fázích pokroku (EBRD, 2016b):

- 1 – malý pokrok transformujících se zemí,
- 2 – vytvoření komplexního programu, který je téměř připraven k realizaci,
- 3 – kompletní privatizace malých podniků s obchodovatelnými vlastnickými právy,
- 4 + – malé podniky už nejsou ve vlastnictví státu, obchoduje se s pozemky, což můžeme chápat jako standardy, které jsou typické pro vyspělé průmyslové podniky.

Z Obrázku 4.7 je patrné, že Slovinsko a Chorvatsko má v současnosti všechny malé podniky v soukromých rukou a to již od roku 1996. Počáteční podmínky nezávislých států byly, co se týče malé privatizace, velmi příznivé, jelikož většina zemí jihovýchodní Evropy po rozpadu Jugoslávie se nacházela v situaci, kdy byla privatizace malých podniků už kompletní a mohlo se také již obchodovat s vlastnickými právy malých podniků. Na druhou stranu Bulharsko a Rumunsko, které nepatřily do bývalé Jugoslávie, a které neprošly tolika reformami, zaznamenávaly v roce 1991 jen malý pokrok v rámci malé privatizace.

Nejhůře je na tom, co se týče malé privatizace Bosna a Hercegovina, jejíž počáteční podmínky byly velmi příznivé, ale vlivem bosenské války došlo ke snížení počtu privatizovaných podniků a v současnosti je již privatizace malých podniků kompletní a může se tedy obchodovat s jejich vlastnickými právy. Což ale nic nemění na tom, že v rámci jihovýchodní Evropy je Bosna a Hercegovina, co se týče malé privatizace, i v současnosti na posledním místě.

Obrázek 4. 7 Malá privatizace v jihovýchodní Evropě

Zdroj: EBRD (2016a), vlastní zpracování

Vládní restrukturalizace

Ukazatel vládní restrukturalizace hodnotí vývojové fáze zemí následujícím způsobem (EBRD, 2016b):

1 – je zavedeno měkké rozpočtové omezení, charakteristické dotační politikou oslabující finanční disciplínu na úrovni podniků a několik dalších reforem na podporu podnikového řízení,

2 – zavedena restriktivní monetární a dotační politika, avšak dochází ke slabému vymáhání práva a k zabezpečení malého množství opatření, jejichž cílem je posílení hospodářské soutěže a řízení podniků,

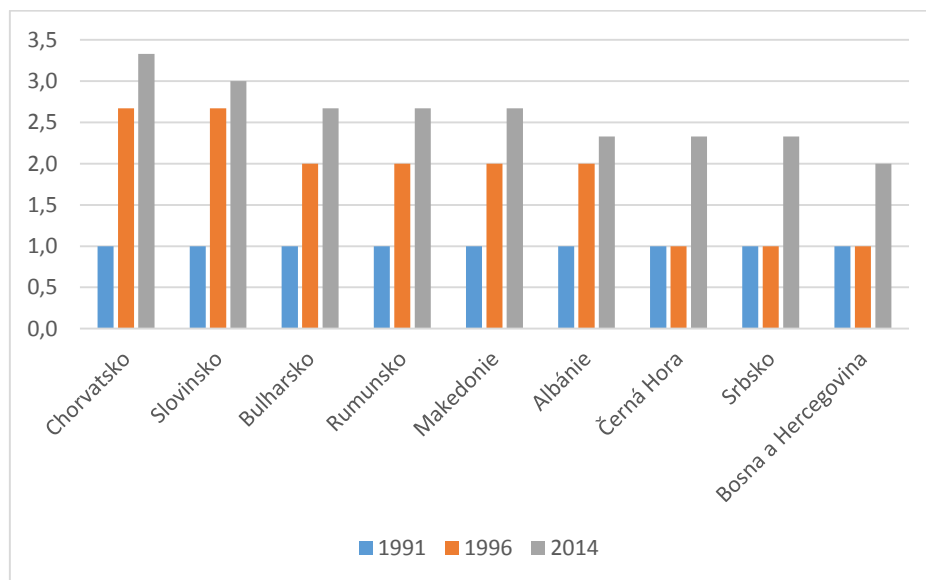
3 – významné jednání k upevnění rozpočtových omezení a účinné prosazování podnikového řízení,

4 – podstatné zlepšení řízení a správy společnosti a uskutečnění nových významných investic na úrovni podniků,

4+ - efektivní podnikové kontroly vykonávané prostřednictvím domácích finančních trhů a institucí, které podporují restrukturalizaci – což jsou standardy typické pro vyspělé průmyslové ekonomiky.

Jak je vyobrazeno na Obrázku 4. 8, počáteční situace v roce 1991 po postupném rozpadu Jugoslávie byla ve všech zemích stejná, převládala tedy dotační politika oslabující finanční disciplínu podniků. Po válce se už ale situace v jednotlivých zemích lišily. Slovinsko společně s Chorvatskem byly po balkánské válce nejrozvinutějšími v oblasti vládní restrukturalizace, která byla charakteristická zabezpečením většího počtu opatření pro podporu hospodářské soutěže a silnější vymáhání práva. V Bulharsku, Rumunsku, Makedonii a Albánii byly po válce slabší vymáhání práva a zabezpečení menšího počtu opatření pro hospodářskou soutěž než tomu bylo v Chorvatsku a Slovinsku. V současné době je na tom v rámci vládní restrukturalizace nejlépe Chorvatsko, kde dochází k významnému jednání o zafixování rozpočtového omezení, naproti tomu v Bosně a Hercegovině dochází ke slabému vymáhání práva.

Obrázek 4. 8 Vládní restrukturalizace v jihovýchodní Evropě

Zdroj: EBRD (2016a), vlastní zpracování

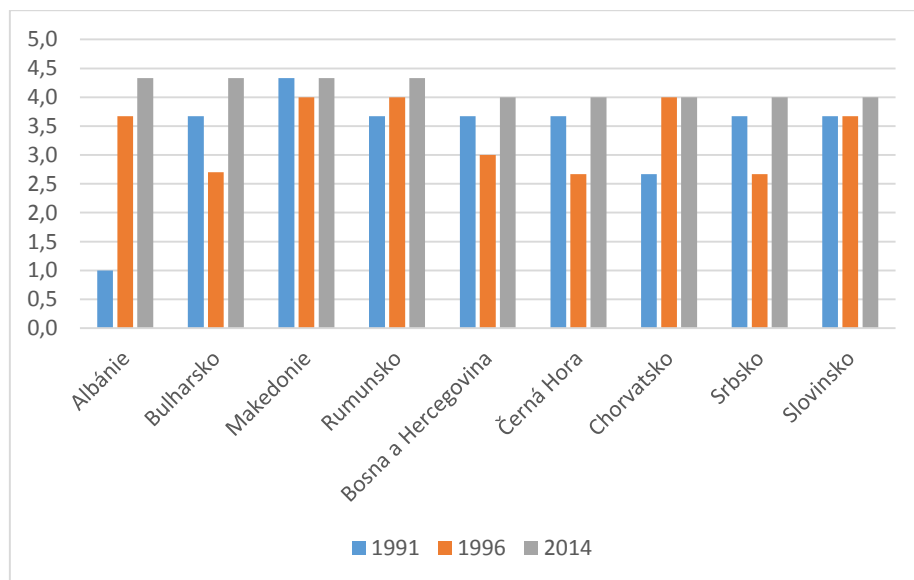
Cenová liberalizace

Ukazatel cenové liberalizace hodnotí země podle následujících fází vývoje (EBRD, 2016b):

- 1 – většina cen pod kontrolou vlády,
- 2 – růstu správy cen a zadávání veřejných zakázek za netržní ceny u většiny kategorií výrobků,
- 3 – významný pokrok v liberalizaci cen, avšak počet veřejných zakázek poskytovaných za netržní ceny zůstává značný,
- 4 – komplexní liberalizace cen, zadávání veřejných zakázek za netržní ceny je z velké části vyraženo, malý počet regulovaných cen zůstává i nadále,
- 4+ – kompletní cenová liberalizace bez cenové regulace, kromě bydlení, dopravu a přirozené monopoly, což jsou standardy typické ve vyspělých průmyslových ekonomikách.

Co se týče cenové liberalizace, rozdělily se země jihovýchodní Evropy v současné době na dvě skupiny (viz Obrázek 4. 9). První je skupina zemí s kompletní cenovou liberalizací, kde patří Albánie, Bulharsko Makedonie a Rumunsko. A další je skupina zemí, kde malý počet regulovaných cen zůstává i nadále (Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Chorvatsko, Srbsko a v neposlední řadě také Slovinsko). Jak již bylo řečeno v předešlé kapitole, slovinský stát reguluje některé ceny (ceny benzínu, plynu, elektřiny atd.), čímž dochází k dorovnání rostoucích cen na světových trzích.

Obrázek 4. 9 Cenová liberalizace v jihovýchodní Evropě

Zdroj: EBRD (2016a), vlastní zpracování

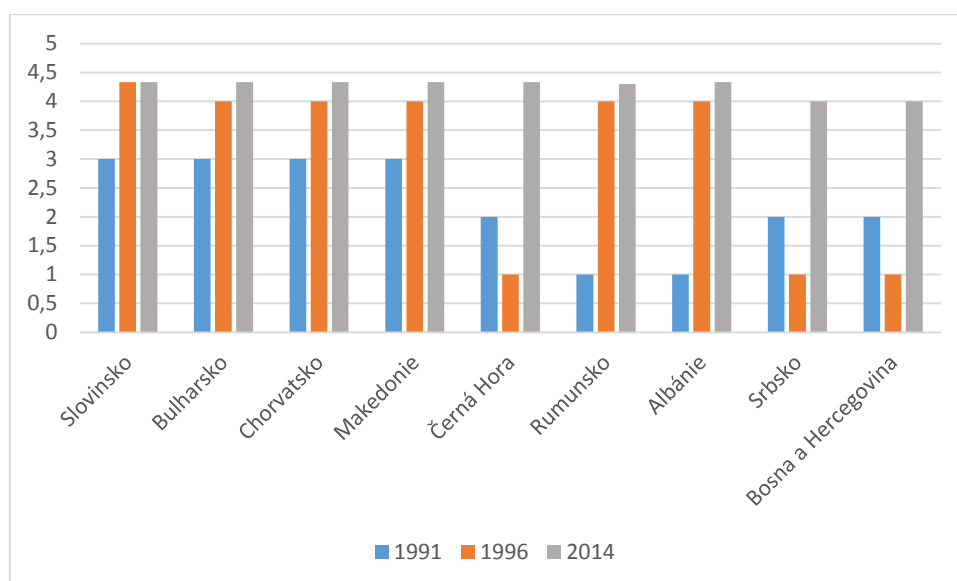
Obchod a devizový trh

Ukazatel obchodu a devizového trhu poskytuje informace o hodnocení zemí v následujících fázích (EBRD, 2016b):

- 1 - v zemi jsou rozsáhlé kontroly exportu a importu, nebo je velmi omezený legitimní přístup k cizí měně,
- 2 - liberalizace v oblasti některých importních a exportních kontrol, v zásadě téměř plná směnitelnost běžného účtu, devizový režim ale není plně transparentní (případně existuje více směnných kurzů),
- 3 - odstranění téměř všech administrativních a kvantitativních omezení exportu a importu,
- 4 - odstranění všech kvantitativních a administrativních omezení exportu, importu (kromě zemědělství) a všech významných vývozních cel, plná směnitelnost běžného účtu,
- 4+ - odstranění většiny celních překážek a členství ve WTO – standardy typické pro vyspělé průmyslové ekonomiky.

Z Obrázku 4. 10 vyplývá, že v současné době ve většině států jsou odstraněny většiny celních překážek a že také většina států JVE jsou členy WTO, to znamená, že v současné době splňují v rámci tohoto ukazatele standardy vyspělých průmyslových ekonomik. Výjimkou je Srbsko a Bosna a Hercegovina, kde nejsou odstraněny celní překážky jako v ostatních státech JVE, ale jsou odstraněny jen kvantitativní a administrativní omezení exportu, importu (kromě zemědělství) a všechny významné vývozní cla a je zajištěna plná směnitelnost běžného účtu. Z Obrázku 4. 10 lze také vyčíst pokles tohoto ukazatele u Černé Hory, Srbska a Bosny a Hercegoviny. U Černé Hory a Srbska je to pravděpodobně tím, že na ně bylo uvaleno koncem května embargo, jako odvěta proti politice režimu jugoslávského prezidenta Slobodana Miloševiče v jihosrbské provincii Kosovo. Hejsek (2012) tvrdí, že OSN zvolila jako opatření pro utlumení konfliktu komplexní diplomatické, hospodářské a kulturní sankce, které ve svém důsledku znamenaly faktické odříznutí SRJ od zbytku světa. Důsledkem těchto sankcí byla naprostá paralýza legálního srbsko-černohorského zahraničního obchodu, přičemž dopady na obyvatele SRJ byly velmi těžké. Pokles hodnoty ukazatele u Bosny a Hercegoviny lze pravděpodobně vysvětlit také válkou, která Bosnu a Hercegovinu plně zasáhla.

Obrázek 4. 10 Obchod a devizový trh v jihovýchodní Evropě

Zdroj: EBRD (2016a), vlastní zpracování

Hospodářská soutěž

Ukazatel hospodářská soutěž hodnotí dané země v následujících fázích jejich vývoje (EBRD, 2016b):

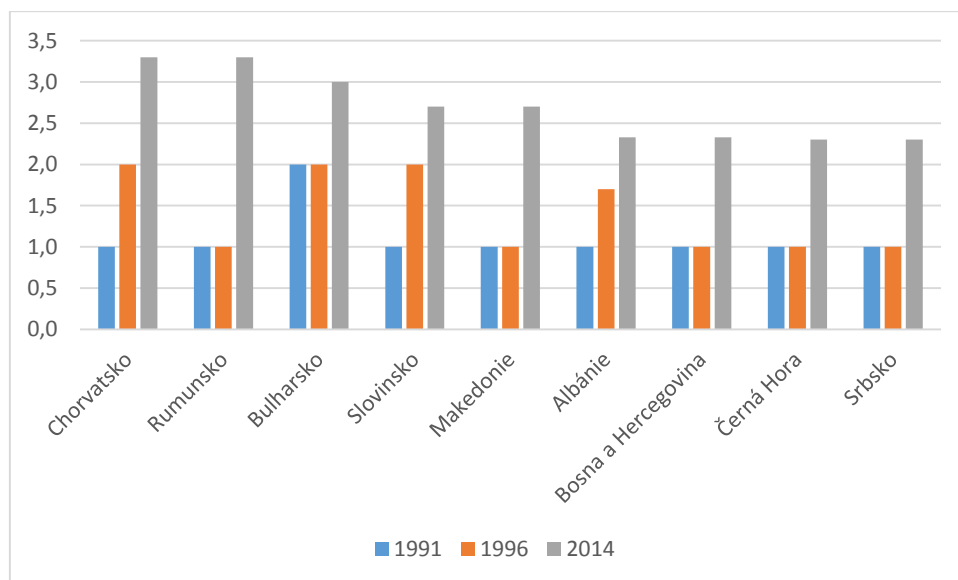
- 1 – neexistence žádné legislativa hospodářské soutěže a institucí,
- 2 – zavedena legislativa pro politiku hospodářské soutěže a instituce, určité snížení vstupních omezení dominantních firem,
- 3 – prosazování některých opatření ke snížení zneužívání tržní síly a na podporu konkurenčního prostředí, podstatné je snížení vstupních omezení,
- 4 – významná opatření ke snížení zneužívání tržní síly a na podporu konkurenčního prostředí,
- 4+ – efektivní prosazování politiky hospodářské soutěže – neomezený vstup na většinu trhů, což jsou standardy typické pro vyspělé průmyslové ekonomiky.

Jak lze vyčíst s Obrázku 4. 11, Chorvatsko a Rumunsko jsou na tom, co se týče vymáhání zákonů hospodářské soutěže oproti ostatním zemím JVE, nejlépe. V těchto zemích dochází k podstatnému odstraňování vstupních omezení, a k prosazování většího množství opatření ke snižování zneužívání tržní síly. Slovensko je v současnosti v rámci hospodářské soutěže na stejné úrovni jako Makedonie. Je to způsobené neefektivností bývalého Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže kvůli nedostatečným sankcím a pravomocem. Proto byl v roce 2008 přijat nový zákon, který zmocňuje Úřad pro ochranu hospodářské soutěže uspořádat proces shromažďování informací, rozšířil rozsah pravomocí slovinského ÚOHS, zpřísnil sankce a zjednodušil proces odvolání. V roce 2013 byla založena nová veřejná a nezávislá instituce –

Agentura pro ochranu hospodářské soutěže, která převzala odpovědnost za prosazování zákonů o hospodářské soutěži. Mělo by dojít k posílení ochrany hospodářské soutěže v souladu s právem EU. Naopak v Srbsku je situace ohledně hospodářské situace nejhorší. Zde dochází teprve jen k určitému snížení vstupních omezení dominantních firem v odvětví. (OECD, 2009; OECD, 2014)

Obrázek 4. 11 Hospodářská soutěž v zemích jihovýchodní Evropy

Zdroj: EBRD (2016a), vlastní zpracování

4.3.4 Kvalita institucí pomocí ukazatelů WGI

Kvalitu institucí je možno posuzovat pomocí souboru ukazatelů The Worldwide Governance (WGI). Tyto ukazatele publikuje Světová banka v dokumentu Governance Matters. Projekt informuje o jednotlivých ukazatelích pro řízení a správu ve 215 ekonomikách v období od roku 1996 – 2014 (WB, 2016c).

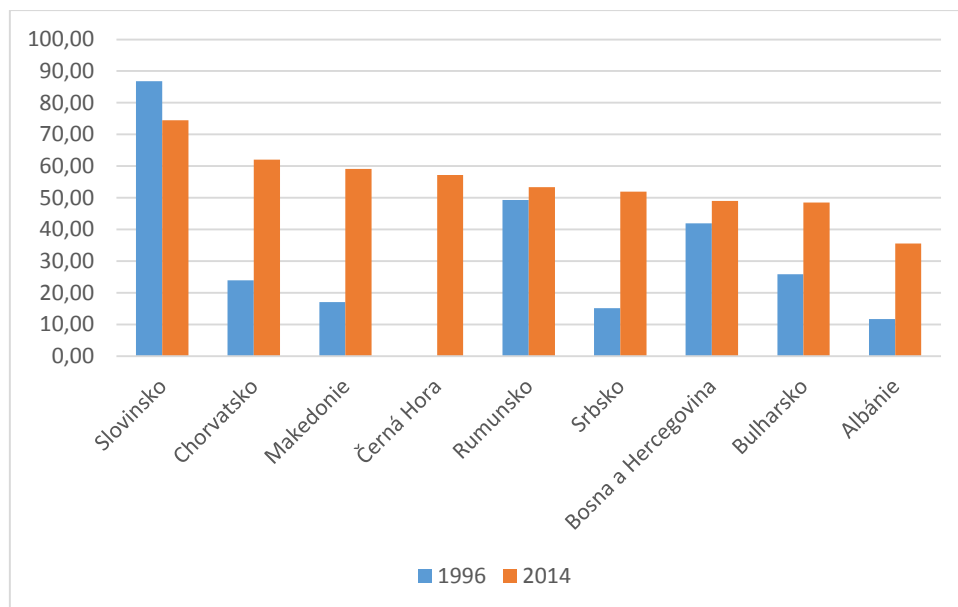
Mezi ukazatele, které budou v této diplomové práci zkoumány, patří: Kontrola korupce, Efektivita vlády, Politická stabilita a absence násilí, Regulační zatížení, Kvalita právního řádu a Kvalita demokracie.

Hodnocení pomocí těchto ukazatelů se opírá o kombinaci názorů velkého počtu občanů, podniků a odborných respondentů v průmyslových a rozvojových zemích. Tyto názory jsou založeny na 32 zdrojích dat, které jsou produkovány různými nevládními, mezinárodními organizacemi a soukromými firmami (WB, 2016c).

Posuzování kvality institucí pomocí WGI je znázorněno pomocí percentilů označujících pozici země vůči všem sledovaným zemím. Hodnota percentilů se pohybuje v rozmezí od 0 – 100, kde 0 odpovídá nejnižší pozici země a 100 nejvyšší pozici zemí. Lze tedy říci, že čím větší je hodnota indikátoru, tím je daná země ve sledovaném ukazateli lepší (WB, 2016c).

Nejlepšího výsledku týkajícího se kontroly korupce dosáhlo Slovinsko, které patří k nejlepším východoevropským členským státům z hlediska vnímání a kontroly korupce. Naproti tomu nejhorší výsledek v rámci kontroly korupce byl zaznamenán v Albánii (viz Obrázek 4. 12).

Obrázek 4. 12 Kontrola korupce

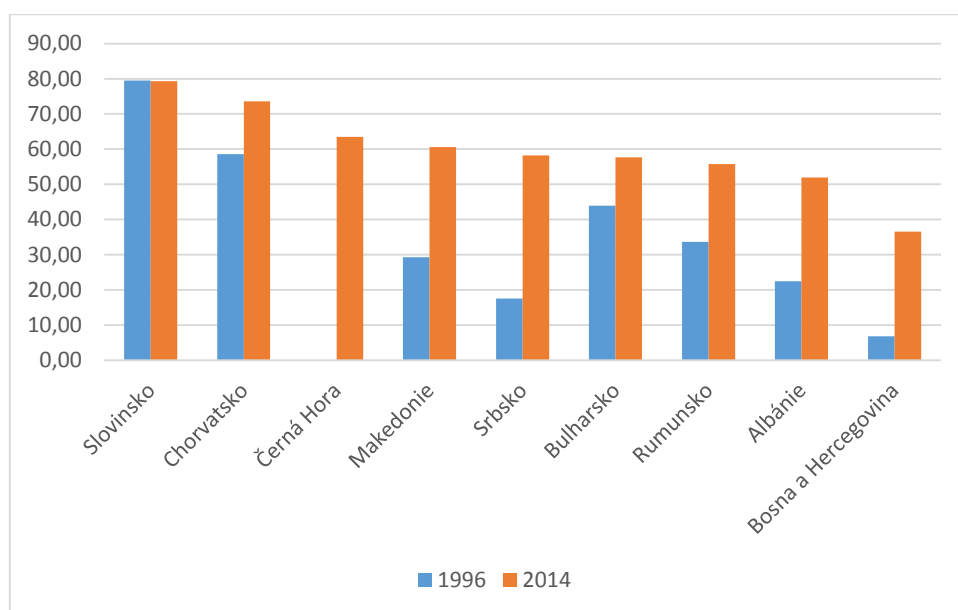

Zdroj: WB (2016b), vlastní zpracování

Pozn: Kontrola korupce zachycuje vnímání, do jaké míry je veřejná moc vykonávána pro soukromý zisk. Zahrnuje jak drobné, tak i velké formy korupce (WB, 2016c).

Co lze dále z Obrázku 4. 12 vyčíst, že oproti roku 1996 došlo ve Slovinsku v současné době ke zhoršení kontroly korupce. Je to především informací z roku 2013, kdy Komise pro kontrolu korupce (KPK) oznámila, že dva nejdůležitější političtí představitelé porušili zákony o majetkových přiznáních. Tato informace vyvolala politickou nestabilitu a nakonec i pád vlády. Zatímco Komise pro kontrolu korupce a další nezávislé orgány dosáhly v boji proti korupci značného pokroku, ostatní veřejné instituce by také potřebovaly vyvinout více úsilí týkající se prosazování norem integrity a prevenci korupce. Přesto má Slovinsko dobře zpracovaný právní a institucionální rámec boje proti korupci. V souvislosti s odehráním nedávných událostí byl v posledních letech zaznamenán pokles politické vůle bojovat proti korupci. V této souvislosti se ukázalo, jak je důležité, že si protikorupční instituce, jako je KPK, která vykázala konkrétní výsledky při odhalování a prevenci korupčního jednání, zachovaly nezávislost a vážnost. Za těchto okolností jsou zapotřebí mechanismy kontroly a dohledu na všech stupních slovinských veřejných institucí, aby ve zvýšené míře pokračovaly v úsilí o potírání korupce (Evropská komise, 2014).

Obrázek 4. 13 Efektivita vlády v jihovýchodní Evropě

Zdroj: WB (2016b), vlastní zpracování

Pozn: Efektivitu vlády definuje WB (2016c) jako vnímání kvality veřejných služeb a míru jejich nezávislosti na politických tlacích. Dále pak kvalitu vytváření a provádění politik.

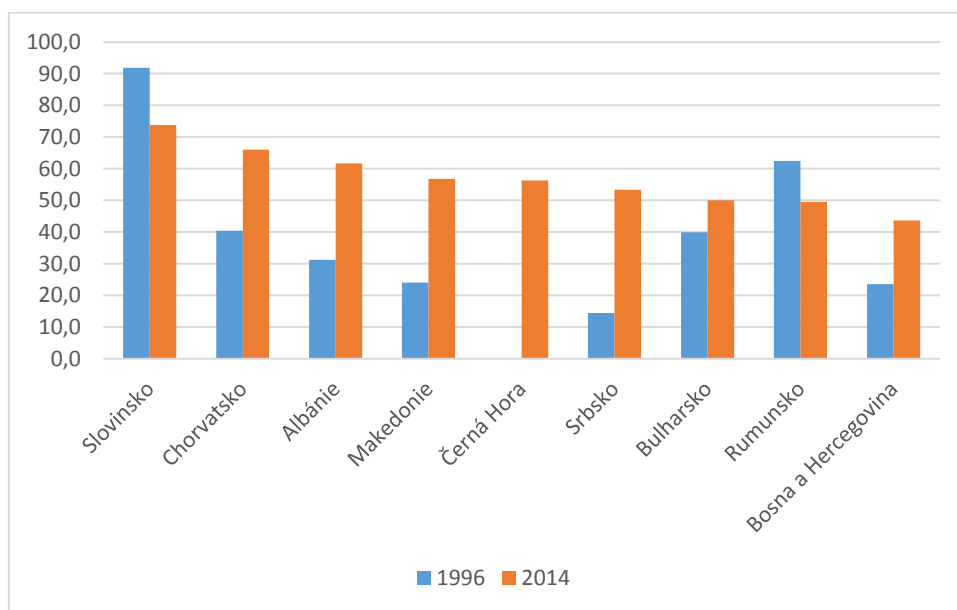
Stejně tak zaujímá Slovinsko i přední místo co se týče ukazatele Efektivity vlády. V současné době je nejhorší situace zaznamenána v Bosně a Hercegovině. Největší problém, který se týká efektivity vlády v Bosně a Hercegovině je administrativně správní členění. Bosna a Hercegovina je rozdělena na dvě entity, na Federaci Bosny a Hercegoviny a na Republiku srbskou, jež jsou dále rozděleny na kantóny a regiony. Spolupráce mezi celostátním parlamentem a parlamenty na úrovni entit není uspokojivá a je potřeba jí zlepšit (Evropská komise, 2015).

Jak je z Obrázku 4. 14 patrné, v rámci ukazatele politická stabilita a absence násilí, dosahuje nejlepších výsledků zase Slovinsko. Vidíme zde od roku 1996 dosti velký propad kvůli událostem, které se odehrály v nedávné minulosti týkající se pádu vlády. V Rumunsku došlo také ke snížení hodnoty percentilu za sledované období z důvodu velké politické krize v rámci hospodářské krize, kdy došlo i k pokusu o odvolání rumunského prezidenta. Avšak největší politická nestabilita byla zaznamenána v Bosně a Hercegovině (Šisler, 2012).

Stejně tak jako u předešlých ukazatelů, v rámci ukazatele regulačního zatížení dosahuje Slovinsko první místo. Slovinská vláda je tedy vnímána jako schopná instituce, která provádí vhodné politiky podporující rozvoj soukromého sektoru. Naopak v Bosně a Hercegovině je vláda vnímána jako neschopná instituce, která provádí špatnou politiku. Bosna a Hercegovina

je zemí se specifickými podmínkami v zemi, která se ještě v současnosti vzpamatovává z bosenské války, a probíhají zde nevyřešené konflikty mezi rozdílnými etniky.

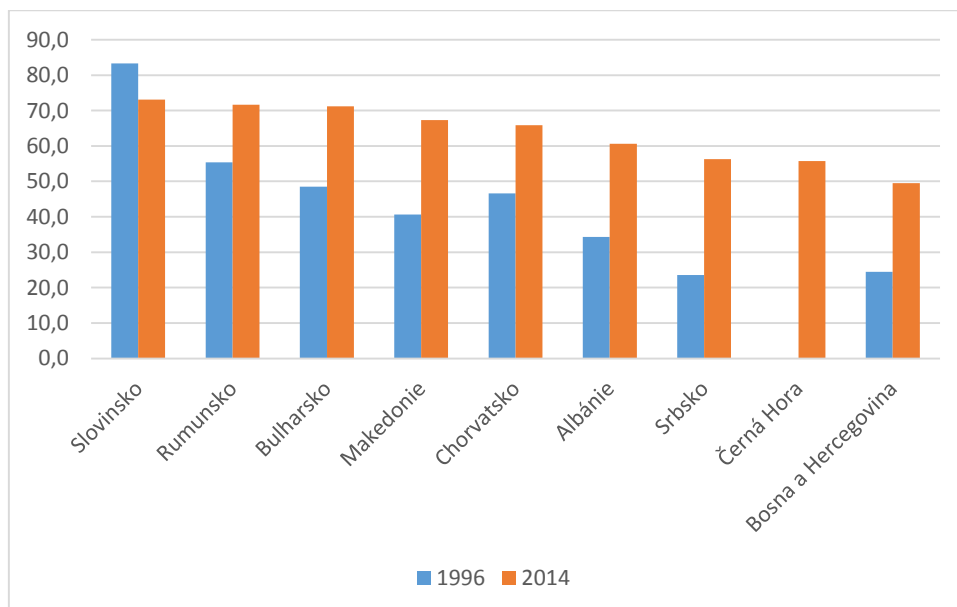
Obrázek 4. 14 Politická stabilita a absence násilí

Zdroj: WB (2016b), vlastní zpracování

Pozn.: Politickou stabilitu a absenci násilí definuje WB (2016c) jako vnímání pravděpodobnosti, že vláda bude destabilizována nebo svržena neústavními nebo násilnými prostředky, včetně politicky motivovaného násilí a terorismu.

Obrázek 4. 15 Regulační zatížení

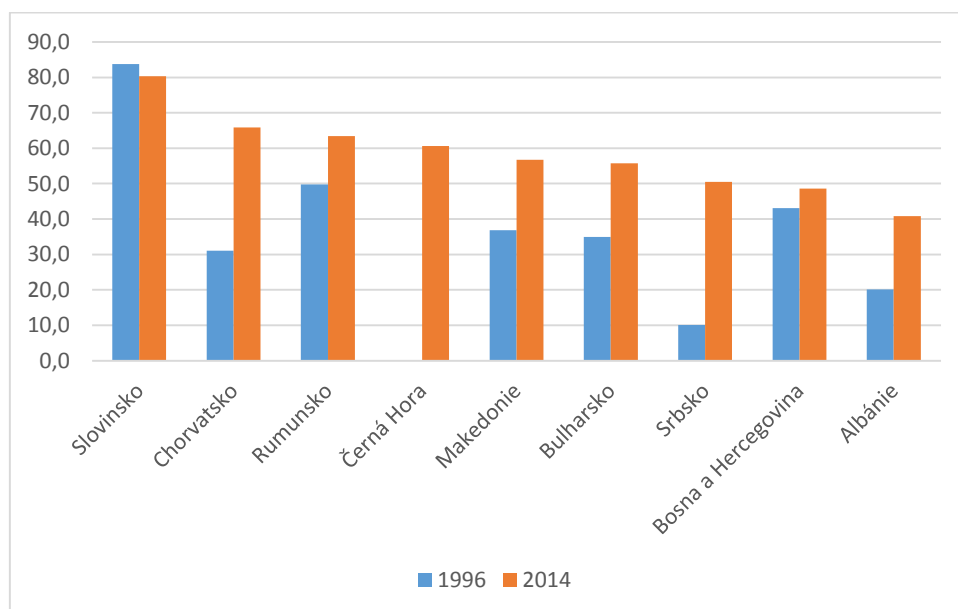

Zdroj: WB (2016b), vlastní zpracování

Pozn.: Ukazatel regulačního zatížení, jak ho definuje WB (2016c), zachycuje vnímání schopnosti vlády formulovat a provádět vhodné politiky a takové právní předpisy, které by umožňovaly a podporovaly rozvoj soukromého sektoru.

I v rámci Kvality právního řádu zaujímá Slovinsko nejlepší postavení oproti ostatním státům jihovýchodní Evropy. Z Obrázku 4. 16 lze vidět, že oproti roku 1996 došlo k poklesu hodnoty ukazatele, což je možné vysvětlit nedávným pádem vlády a zhoršené politické stabilitě. Na druhou stranu Albánie zaujímá nejhorší postavení týkající se kvality právního řádu, jelikož se pořád potýká s vysokou mírou korupce a organizovaným zločinem, které zabraňují efektivnímu fungování státu jako celku. Dále je právní systém v Albánii poznamenán problematickým fungováním soudů a nekonzistentními zákony a předpisy, s nimiž je spojena nespolehlivost jejich výkladu (European Commission, 2008).

Obrázek 4. 16 Kvalita právního řádu

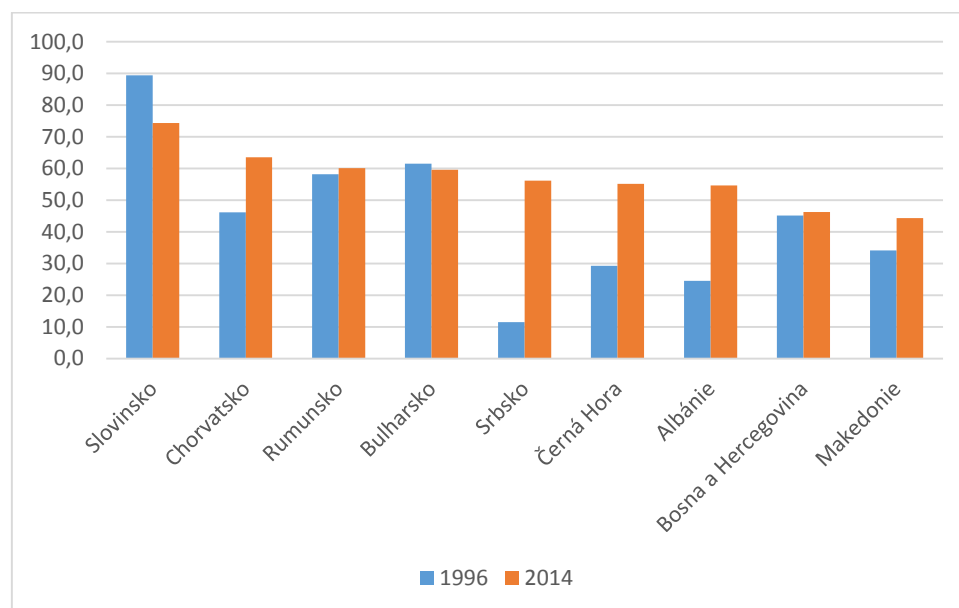
Zdroj: WB (2016b), vlastní zpracování

Pozn.: Kvalita právního řádu zachycuje důvěru v dodržování pravidel společnosti, majetkových práv, důvěru v policii a soudy, stejně jako pravděpodobnost trestné činnosti a násilí (WB, 2016c).

Jak lze z Obrázku 4. 17 vyčíst, ukazatel kvality demokracie je nejvyšší ve Slovinsku. Naproti tomu nejhorší kvalita demokracie je zaznamenána v Makedonii. Ve většině zemí JVE dochází ve zkoumaném období ke zvyšování kvality demokracie až na Slovinsko a Bulharsko, které zaznamenaly ve zkoumaném období pokles tohoto ukazatele. Pokles kvality demokracie může být vysvětlen jako důsledek finanční krize, která byla příčinou hlubokého propadu slovinské ekonomiky. Občané Slovinska tak mohli za tu dobu ztratit důvěru v demokracii i

s ohledem na pád vlády a podvody politických představitelů, které oznámila KPK. Naproti tomu v Makedonii byla zaznamenána nejnižší kvalita demokracie ve zkoumaném vzorku zemí, protože prochází v poslední době hlubokou politickou krizí. Makedonská opozice vlády obvinila makedonského premiéra z korupce, odposlechů a zinscenování etnických násilností. Bylo zjištěno, že vláda kontroluje média, soudy i průběh voleb. Tento skandál vyvolal na Západě pochybnosti o Makedonské demokracii (Lukáš, 2015).

Obrázek 4. 17 Kvalita demokracie

Zdroj: WB (2016b), vlastní zpracování

Pozn.: Kvalita demokracie zachycuje rozsah, do jaké míry mají občané dané země možnost podílet se na výběru jejich vlády, zahrnují také svobodu projevu, svobodu sdružování a svobodné sdělovací prostředky (WB, 2016c).

4.4 Shrnutí

Co se týče ekonomického rozvoje Slovinska v kontextu jihovýchodní Evropy, lze na závěr čtvrté kapitoly říci, že podle vybraných ukazatelů lze úspěch Slovinské ekonomiky vidět jak v hladším průběhu transformace, tak především v institucionálních faktorech (kvalita demokracie, politická stabilita, kontrola korupce), ale také v kvalitě vzdělání, což se promítá v lidském kapitálu. Pokud bychom měli srovnat transformaci Slovinska s ostatními zeměmi JVE, tak transformační proces Slovinska proběhl takřka bez problémů. Oproti ostatním zemím JVE zde nedošlo k tak dlouhé devastující válce jako v ostatních zemích JVE. Jestliže zhodnotíme kvalitu života ve Slovinsku podle indexu HDI, tak je na tom Slovinsko ve srovnání s ostatními zeměmi jihovýchodní Evropy nejlépe a to i z pohledu dílčích indexů, které jsou v indexu lidského rozvoje zahrnuty. Investice do vědy a výzkumu jsou v rámci jihovýchodní

Evropy nejvyšší právě ve Slovinsku, takže lze říci, že Slovinsko klade důraz i na technologický pokrok a podle výsledků ve vzdělávání obyvatelstva je kladen důraz i na rozvoj lidského kapitálu. Co se týče přírodních zdrojů, má Slovinsko příznivé subtropické a mírné klimatické podmínky a má v rámci Evropy výhodnou geografickou polohu, jelikož disponuje také přístupem k moři, což samozřejmě láká turisty.

Výsledky v rámci ukazatelů transformačního procesu ukazují, že existují oblasti, ve kterých se Slovinsko ještě může zlepšit. Je to především Velká privatizace, ve které je Slovinsko na stejné úrovni jako Bosna a Hercegovina. Velký podíl státního vlastnictví v bankovním sektoru je považován za jednu z příčin hlubokého hospodářského propadu, jelikož docházelo k neefektivnímu fungování bank, což vedlo až k bankovní krizi. V současné době dochází k postupné privatizaci velkých podniků a bank ve státním vlastnictví. Naopak nejlepších výsledků v rámci velké privatizace dosahuje Bulharsko. I v oblasti hospodářské soutěže se může Slovinsko rozvíjet, jelikož vykazuje hodnoty srovnatelné s Makedonií. Je to především proto, že zde donedávna fungoval Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, který měl omezené pravomoci a byl neefektivní při vymáhání sankcí. V roce 2013 proto byla vytvořena nová Agentura pro ochranu hospodářské soutěže, která funguje efektivněji. V rámci cenové liberalizace patří Slovinsko ke skupině zemí, kde malý počet regulovaných cen zůstává i nadále. Naopak kompletní cenová liberalizace je zaznamenána v Albánii, Bulharsku, Makedonii a Rumunsku. Co se týče ukazatelů Malá privatizace a Obchod a devizový trh, zde je Slovinsko nejúspěšnější ze všech zemí jihovýchodní Evropy. V rámci ukazatele Vládní restrukturalizace zaujímá Slovinsko druhé místo hned za Chorvatskem.

Co se týče institucionálních faktorů ekonomického rozvoje, zaujímá Slovinsko v rámci ukazatelů WGI nejlepší postavení. Avšak pět z šesti ukazatelů WGI poukazuje na pokles hodnot oproti roku 1996. Je to především z důvodu zjištění, že političtí představitelé falšovali majetkové přiznání a důvěra občanů ve vládu klesala. Došlo nakonec i k pádu tehdejší vlády, což mělo dopad i na politickou stabilitu Slovinska. Nastalou situací se snížila i kontrola korupce. Kvalita demokracie se mohla snížit z důvodu hluboké hospodářské krize, což si mohou obyvatelé Slovinska vyložit jako selhání vlády.

5 Závěr

Cílem této práce bylo zhodnotit ekonomický rozvoj Slovinska v kontextu zemí jihovýchodní Evropy. První kapitola nejprve stručně popisuje teorie ekonomického růstu a faktory , které ekonomický růst a rozvoj ovlivňují. První kapitola se především zabývá institucionálními faktory ekonomického rozvoje. Z této kapitoly vyplývá, že kvalita institucí hraje zásadní roli při určování ekonomického výkonu, využívání výrobních faktorů a postavení národní ekonomiky ve světě. Ekonomika země, její výkon a struktura je především závislá podle principu path dependence na historickém vývoji dané země.

Další kapitola se zabývá ekonomickým a politickým vývojem Slovinska od roku 1918. V rámci Království SHS bylo Slovinsko považováno za jednu z nejrozvinutějších částí. Jeho výhodou také byla komunikační blízkost Itálie a Německa, kam vyváželi především suroviny. Slovinsko také disponovalo s vysokou mírou vzdělanosti v těchto letech. Po nástupu socialismu Slovinsko začalo žít samostatnější život, čemuž napomohlo i situování státu v rámci Evropy, jelikož se rozvíjel obchod s Rakouskem a Německem. Ve snaze uplatnit se na jejich trzích musely slovinské podniky udržovat vysokou kvalitu svých výrobků. Jelikož Jugoslávie prošla v období socialismu mnoha hospodářskými reformami blížící se k tržnímu hospodářství, obyvatelé ve státech bývalé Jugoslávie mohly podnikat a cestovat na Západ (především za studiem či prací), což vytvořilo výhodné podmínky Slovinska k osamostatnění a následně k transformaci a privatizačnímu procesu.

Co se týče transformačního procesu tak bylo Slovinsko oproti zemím jihovýchodní Evropy úspěšné a to především kvůli tomu, že nebylo tak sužováno balkánskou válkou, která ve Slovinsku trvala jen pár dní.

Dále se tato část zabývá vstupem Slovinska do EU, o které země usilovala už od svého osamostatnění mimo jiné také z důvodu zahraničního obchodu se členy EU. Slovinsko vstoupilo do EU jako první země v rámci jihovýchodní Evropy a také jako první z jihovýchodní Evropy přijalo společnou měnu euro.

Po vstupu do EU se začalo Slovinsko svou ekonomickou výkonností rychle přibližovat průměru EU až do konce roku 2009, kdy bylo Slovinsko zasaženo hospodářskou krizí. Důvodů k tak hlubokému propadu bylo mnoho, jak ztráta kurzové politiky, přes hluboký propad největších vývozních partnerů, tak i nedořešená privatizace slovinských bank, které jsou ve Slovinsku velice neefektivní. Dále se na hluboké hospodářské krizi podílel i pád vlády a odhalení podvodů, týkajících se veřejných činitelů ohledně majetkových příznání. To vše mělo

nepříznivý dopad na slovinskou ekonomiku, která se v současné době z hospodářské krize ještě vzpamatovává.

Poslední kapitola se zabývá právě ekonomickým rozvojem Slovinska v kontextu zemí jihovýchodní Evropy. V této kapitole jsou komparovány vybrané ukazatele, reprezentující faktory ekonomického rozvoje Slovinska a ostatních států jihovýchodní Evropy. V rámci této kapitoly jsou zkoumány nejdříve klasické faktory ekonomického rozvoje (do kterých patří fyzický kapitál, lidský kapitál, přírodní zdroje a technologický pokrok). Ve Slovinsku tvoří investice do fyzického kapitálu v průměru druhé největší procento HDP hned po Albánii, která chce zvýšit investicemi do fyzického kapitálu svoji konkurenceschopnost a přiblížit se tak k možnosti vstupu do EU.

Ve Slovinsku se také klade důraz na technologický pokrok a vzdělanost lidí, což lze vidět z vybraných ukazatelů. Jsou zde zaznamenány největší investice do VaV a také největší procento populace studující VŠ a největší podíl populace s alespoň středoškolským vzděláním.

Jak již bylo zmíněno, Slovinsko má v rámci Evropy výhodnou geografickou polohu. Má oproti ostatním jihovýchodním státům snadný přístup k rozvinutým západním zemím a také disponuje přístupem k moři, které láká především turisty. Klimatické podmínky jsou v jihovýchodní Evropě dosti příznivé, nejčastěji se zde střídá subtropické podnebí s mírným kontinentálním, což prospívá zemědělství. Co se týče úrodné půdy, Slovinsko oproti jiným státům jihovýchodní Evropy tvoří úrodná půda jen malou část zemědělské půdy. Ve Slovinsku jsou nejvíce zastoupené lesy. Ač je jihovýchodní Evropa bohatá na nerostné suroviny, jsou zde země jako např. Albánie, která je v rámci jihovýchodní Evropy velmi zaostalá, a proto své nerostné suroviny neumí využívat.

Většina států jihovýchodní Evropy byly zdecimovány válkou, která probíhala na Balkánském poloostrově a zhoršila tak počáteční podmínky pro úspěšnou transformaci a privatizaci a následně i pro zvyšování životní úrovně. Což lze vidět i na ukazateli kvality životní úrovně HDI. Podle HDI je ve Slovinsku oproti ostatním zemím JVE nejkvalitnější podmínky pro život.

Dále jsou zkoumány institucionální faktory ekonomického růstu, které jsou reprezentovány indexy transformačního procesu a privatizace podle EBRD. Jak již bylo řečeno, transformace ve Slovinsku proběhla oproti jiným zemím jihovýchodní Evropy hladce. V čem je i do současnosti problém je ve velké privatizaci a to hlavně v privatizaci velkých bank, avšak v tzv. malé privatizaci a je situace ve Slovinsku srovnatelná se standardy typickými pro vyspělé průmyslové ekonomiky stejně tak i v oblasti obchodu a devizovém trhu. Cenová liberalizace je ve Slovinsku také na vysoké úrovni, i když zde existují oblasti (benzín, plyn, elektřina), které

stát reguluje. Co se týče hospodářské soutěže, je Slovinsko srovnatelné s Makedonií, což je způsobeno neefektivností bývalého Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže. Následně je kvalita institucionálního prostředí posuzována podle ukazatelů WGI, které sestavila Světová banka. Ve všech těchto ukazatelích zaujímá Slovinsko první místo. I když je ve Slovinsku v těchto ukazatelích zaznamenán klesající trend, který lze vysvětlit pádem vlády a informací, která v nedávné době vyplula na povrch, týkající se podvodů politických činitelů v oblasti majetkových přiznání. Což patřičně snížilo ukazatele jako je kontrola korupce, politická stabilita a další. Ukazatel kvality demokracie má ve zkoumaném období také klesající charakter. Je to pravděpodobně tím, že došlo ke globální krizi, která měla dosti děsivý dopad na slovinskou ekonomiku. Tím pádem už obyvatelé Slovinska nemají takovou důvěru v demokracii, jaká byla před krizí.

Seznam literatury

ADAMCOVÁ, Lenka, 2009. Rozvojová ekonomika. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1515-1.

BANK OF SLOVENIA, 2015. *Financial stability review May 2015*. Ljubljana. Bank of Slovenia 2015. ISSN 1581-9760

BARRO, Robert J, 1992. Convergence. *Journal of Political Economy* [online]. [cit. 2016-01-31]. DOI: 10.1086/261816. Dostupné z: <http://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/261816>

BARTLETT, Will and Ivana PRICA, 2012. *The Variable Impact of the Global Economic Crisis in South East Europe*. LSEE - Research on South Eastern Europe, No. 48037. London School of Economics and Political Science.

BARTLETT, William, 2008. Europe's troubled region: economic development, institutional reform and social welfare in the Western Balkans. New York: Routledge. Routledge studies in development economics. ISBN 0415193508.

BLANCHARD, Olivier, Kenneth FROOT a Jeffrey SACHS, 1994. *The Transition in Eastern Europe*. Chicago: University of Chicago Press. ISBN 0226056627.

BREINEK, Pavel, 2006. *Ekonomický význam institucí* [online]. Národohospodářský obzor, roč. 6, č. 1, [cit. 2016-03-20]. ISSN 1213-24. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/econ/soubory/aktivita/obzor/6182612/7667845/03Breinek.pdf>

BRODNER, S., et al., 2004. *Institutional Efficiency and Its Determinants – the Role of Political Factors in Economic Growth*. [online] Paris, OECD Development Centre Studies. [cit. 2016-04-19]. ISBN: 9789264106451. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/development/institutional-efficiency-and-its-determinants_9789264106451-en

CABADA, Ladislav, 2005. *Politický systém Slovinska*. Praha: Sociologické nakladatelství. Politické systémy. ISBN 80-86429-37-7.

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY, 2016. The World Factbook: Europe [online]. Washington: CIA, 2016 [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_eur.html

ČERNOŠA, Stanislav, 2000. Slovenia in Češka v předdverju Evropske unije. *Teorija in praksa*, Vol. 37, Nr. 4.

ČÍHÁK, Martin a Tomáš HOLUB, 2000. *Teorie růstové politiky*. Praha: VŠE. ISBN 80-245-0126-0.

ČÍHÁK, Martin, and Wim FONTEYNE, 2009, "Five Years After: European Union Membership and Macro-Financial Stability in the New Member States," *IMF Working Paper* 09/68 (Washington: International Monetary Fund).

DIZDAREVIĆ, Raif, 2002. *Od smrti Tita do smrti Jugoslávie: svědectví*. Praha: Vašut nakladatelství, 2002. ISBN 80-7236-171-6.

DOLAN, Ed, 2013. Slovenia Is Not The Next Cyprus, but That Doesn't Mean It's Not in Trouble. *EconoMonitor* [online]. New York [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.economonitor.com/dolanecon/2013/04/15/slovenia-is-not-the-next-cyprus-but-that-doesnt-mean-its-not-in-trouble/>

DRULÁKOVÁ, Radka, 2000. Slovinská cesta do Evropy. *Mezinárodní vztahy*, 35.4: 77-93.

ENGERMAN, S. L., SOKOLOFF, K. L., 2003. Institutions and Non-Institutional Explanations of Economic Differences, NBER, 2003, *Working Paper* No. 9989.

EUROPEAN BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT, 2016a. Forecasts, macro data, transition indicators [online]. London: EBRD, 2016 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://www.ebrd.com/what-we-do/economic-research-and-data/data/forecasts-macro-data-transition-indicators.html>.

EUROPEAN BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT, 2016b. *Transition indicators methodology* [online]. London: EBRD, 2016 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.ebrd.com/cs/Satellite?c=Content&cid=1395237866249&d=&pagename=EBRD%2FContent%2FContentLayout>.

EUROPEAN COMMISSION, 2008. *Albania 2008 Progress Report*. [online]. European Commission, 2008 [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/keydocuments/reports_nov_2008/albania_progress_report_en.pdf

EUROPEAN COMMISSION, 2013. *Slovenia – Privatisation of State-Owned Enterprises*. [on-line]. Brussel [cit. 2016-03-01] Dostupné z: http://ec.europa.eu/europeaid/slovenia-privatisation-state-owned-enterprises_en

EUROSTAT, 2016a. *Database* [online]. Luxembourg: European Commission [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

- EUROSTAT, 2016b. *HICP-inflation rate*[online]. Luxembourg: European Commission [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tec00118>
- EVROPSKÁ KOMISE, 2014. *Zpráva o boji proti korupci v EU: Příloha Slovinsko*. [online]. Evropská komise, 2014 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/CS/1-2014-38-CS-F1-1-ANNEX-12.Pdf>
- EVROPSKÁ KOMISE, 2015. *Strategie rozšíření EU*. [online]. Evropská komise, 2015 [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/CS/1-2015-611-CS-F1-1.PDF>
- FAO, 2016. *Production of marine fishes in Mediterranean and Black Sea 2014*. [online]. Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2016. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: http://www.fao.org/figis/servlet/SQServlet?file=/work/FIGIS/prod/webapps/figis/temp/hqp_4038545648455946247.xml&outtype=html
- HEJSEK, Jakub, 2012. Civilní oběti hospodářských sankcí: případ Svazové republiky Jugoslávie. *The Science for Population Protection* [online]. Lázně Bohdaneč, 2012, Volume 4 [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: http://www.population-protection.eu/attachments/041_vol4n2_hejsek.pdf.
- HOLMAN, Robert, 2010. *Makroekonomie: středně pokročilý kurz*. Praha: C.H. Beck. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7179-861-3.
- HRONOVÁ, Stanislava, 2009. *Národní účetnictví: nástroj popisu globální ekonomiky*. V Praze: C.H. Beck. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-153-6.
- HRSTKOVÁ, Julie, 2007. Slovinsko: Euro v roce jedna. In: *Hospodářské noviny* [online]. Praha: HN [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://ihned.cz/c6-10095530-21272430-000000_d-10095530-21272430-000000_d-10095530-21272430-Q00000_d1-slovinsko-euro-v-roce-jedna
- ISRAEL, Arturo. 1987. *Institutional development : incentives to performance*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/1987/10/438440/institutional-development-incentives-performance>
- JARVIS, Christopher, 1999. "The Rise and Fall of the Pyramid Schemes in Albania," *IMF Working Paper 99/98*

JUREČKA, V., 2000. Na institucích záleží. In *Ekonomická revue*. roč. 3, č. 1, 18-24. s. ISSN 1212-3951.

KLEMENČIĆ, Mladen, 2013. *Croatia: land and people*. Zagreb: The Miroslav Krleža Institute of Lexicography. ISBN 9789532680263.

KLIKOVÁ, Christiana a Igor KOTLÁN, 2006. *Hospodářská politika: aktualizované vydání*. Ostrava: Institut vzdělávání Sokrates. ISBN 80-86572-37-4.

KOTLÁN, Igor, 2001. *Aplikovaná hospodářská politika*. Ostrava: Institut vzdělávání Sokrates. ISBN 80-86572-01-3.

LAVRAČ, Vladimir, 2006. Economic issues of Slovenia's accession to the EU. Ljubljana: Institute for Economic Research. ISSN 1581-8063.

LEVINSON A., 1995, Bulgaria's Transition to a Market Economy, Demokratizatsiya: The Journal of Post- Soviet Democratization, No. 1, pp. 103-109.

LIŠKA, Václav, Kamila SLUKOVÁ a Jolana VOLEJNÍKOVÁ, 2011. *Institucionální ekonomie*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-7431-051-5.

LORBER, L., 2008. Sloweniens Weg von einer Agrargesellschaft zum postindustriellen Staat. V: ALBRECHT, Volker (ur.), DROZG, Vladimir (ur.), ALBRECHT, Volker. *Slowenien : Transformationen und kleinräumige Vielfalt*, (Natur - Raum - Gesellschaft, Bd. 5). Frankfurt am Main: Institut für Humangeographie.

LORBER, Lučka, 2010. Global crisis - an opportunity for completion of structural transformation of Slovenian economy. *Folia geogr. (Prešov)*, roč. 40, 15,

LUKÁŠ, Ivan, 2015. *Konec makedonské krize? Vláda i opozice se v noci dohodly*. [online].

Česká televize, 2015. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1560572-konec-makedonske-krize-vlada-i-opozice-se-v-noci-dohodly>

MENCINGER, Jože, E., 1994. Slovensko-Nemška trgovinska menjava. *Gospodarska gibanja*. Vol. 22, Nr. 250. ISSN 0351-0360.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ, 2015. *Slovinsko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled*. Businessinfo.cz [online]. Praha [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/slovinsko-zakladni-charakteristika-teritoria-19168.html>

- MLČOCH, L., 1996. *Institucionální ekonomie*. Vydavatelství Karolinum, Praha, ISBN 80-7184-270-2.
- MRAK, Mojmir, Matija ROJEC a Carlos SILVA-JÁUREGUI, 2004. *Slovenia: from Yugoslavia to the European Union*. Washington, DC: World Bank. ISBN 0821357182.
- NAFZIGER, E., 2006. *Economic development*. 4th ed. New York: Cambridge University Press. ISBN 978-052-1829-663.
- NORTH, Douglass C., 1990. *Institutions, institutional change, and economic performance*. New York: Cambridge University Press. ISBN 0521397340.
- OECD, 2009. *OECD Economic Surveys Slovenia 2009*. Paris: OECD, 2009. ISBN 9789264054301.
- OECD, 2014. *Slovenia reforms for a strong and sustainable recovery*. [online]. Paris: OECD, 2014 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/slovenia/2014-05-Better-Policies-Slovenia-EN.pdf>
- PRUNK, Janko, 2002. *Kratka zgodovina Slovenije*. 2. razširjena in dop. izd. Ljubljana: Grad. ISBN 961901197X.
- RODRIK, D., 2000. Institutions for High-Quality Growth: What They Are and How to Acquire Them, NBER, *Working paper* No. 7540.
- RYBÁK, Pavel, 2015. *Jugoslávie (1945-48)*. Mnichov: BookRix. ISBN 9783736886124.
- RYCHLÍK, Jan, 2011. *Dějiny Slovinska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-131-6.
- SEDLÁČEK, Petr, 2008. *Mezinárodní měnový fond ve 21. století*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-012-6.
- SYNEK, Miloslav a Eva KISLINGEROVÁ, 2010. *Podniková ekonomika*. 5., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-336-3.
- ŠESTÁK, Miroslav. *Dějiny jihoslovanských zemí*. 2. vyd. Praha: NLN Nakladatelství lidové noviny, 2009. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-375-9.
- ŠIMEK, Milan, 2007. *Ekonomie trhu práce*. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava. Studijní opora pro distanční vzdělávání. ISBN 978-802-4814-162.
- ŠISLER, Filip, 2012. Politická krize v Rumunsku. *Mezinárodní politika*. Praha, 2012(12).

- UNDP, 2001. *A Decade Later: Understanding the Transition Process in Romania*. 2001 [online] ed. New York: United Nations Development Programme, [cit. 2016-04-04] Dostupné z: http://hdr.undp.org/sites/default/files/romania_2001_en.pdf
- UNDP, 2016. *Human development report 2016: Work for human development*. 2016 e. New York: United Nations Development Programme. ISBN: 978-92-1-126398-5.
- UNESCO, 2016. *Science, technology and innovation: Gross domestic expenditure on R&D as a percentage of GDP*. [online]. New York: UNESCO Institute for statistic, 2016 [cit. 2016-04-16]. Dostupné z: <http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=74#>
- UVALIC, Milica, 2003. Economic Transition in Southeast Europe. *Southeast European and Black Sea Studies* [online]. 2003, 3(1), 63-80 [cit. 2016-04-04]. DOI: 10.1080/713999332. ISSN 1468-3857. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/713999332>
- UVALIC, Milica, 2010. Transition in Southeast Europe: Understanding Economic Development and Institutional Change. *World Institute for Development Economics Research Working Paper No. 2010/41*.
- VARADZIN, František, 2004. *Ekonomický rozvoj a růst*. Praha: Professional Publishing. ISBN 80-86419-61-4.
- VYMĚTAL, P., ŽÁK, M., 2005. Instituce a výkonnost. In *Politická ekonomie*. roč. 53, č. 4, 545-566 s. ISSN 0032-3233.
- WORLD BANK, 2016a. *World development indicators* [online]. Washington: WB, 2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/products/wdi>
- WORLD BANK, 2016b. *Worldwide Governance Indicators* [online]. Washington: WB [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=worldwide-governance-indicators>
- WORLD BANK, 2016c. *Worldwide Governance Indicators* [online]. Washington: WB, 2016 [cit. 2016-04-18]. Dostupné z: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#doc>

Seznam zkratek

CIA – Central Intelligence Agency

EBRD – European Bank For Reconstruction And Development

EU – European Union

FAO – Food and Agriculture Organization

HDI – Human development index

HDP – Hrubý domácí produkt

HICP – Harmonised index of costumer prices

HNP – Hrubý národní produkt

JLA – Jugoslávská lidová armáda

JVE – jihovýchodní Evropa

KPK – Komise pro kontrolu korupce

Království SHS – Království Srbů, Chorvatů a Slovinců

MMF – Mezinárodní měnový fond

NATO – North Atlantic Treaty Organization

NKBM – Nová kreditní banka Maribor

NLB – Nová lublaňská banka

OBSE – Organizace pro bezpečnosti a spolupráci v Evropě

OECD – Organization for Economic Cooperation and Development

OSN – Organizace spojených národů

RTE – Rozvinuté tržní ekonomiky

SID – Slovene Export and Development Bank

SRJ – Svazová republika Jugoslávie

SSSR – Svaz Sovětských socialistických republik

UNDP – United Nations Development Programme

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UNRRA – Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu

ÚOHS – Úřad pro ochranu hospodářské soutěže

VaV – Výzkum a Vývoj

WB – World Bank

WGI – Worldwide Government Indicators

WTO – World Trade Organization

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb.
- autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové (bakalářské) práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 20.4.2016

.....

Dominika Brůnová

Seznam příloh

Příloha č. 1 Podíl jednotlivých sektorů na HDP zkoumaných zemích za rok 2014 (%)

Příloha č. 2 Produkce mořských ryb v jihovýchodní Evropě za rok 2014

Příloha č. 3 Hrubá tvorba fixního kapitálu (% HDP), průměr za období 1991 – 2014

Příloha č. 4 Ukazatele reprezentující lidský kapitál

Příloha č. 5 Podíl výdajů na VaV na HDP (%), průměr za období 1997 – 2013

Příloha č. 6 Míra inflace po dobu transformačního procesu v období 1990 – 2000

Příloha č. 7 Ukazatele transformačního procesu a privatizačního procesu podle EBRD

Příloha č. 8 Ukazatele WGI

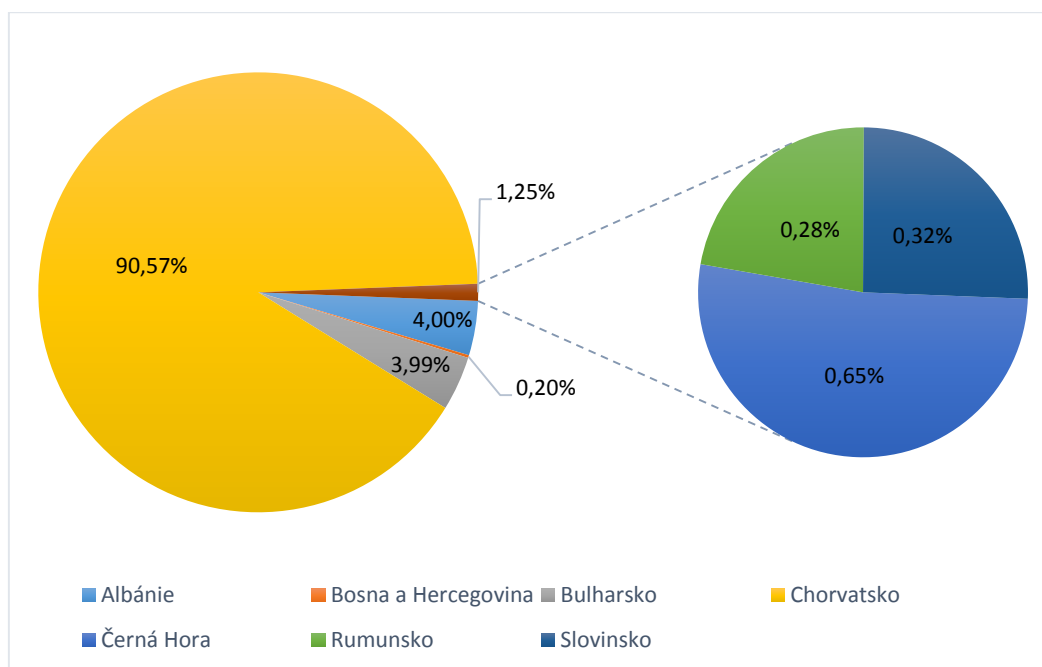
Přílohy

Příloha č. 1 Podíl jednotlivých sektorů na HDP zkoumaných zemích za rok 2014 (%)

Země	Primární sektor (%)	Sekundární sektor (%)	Terciární sektor (%)
Albánie	22,65	25,16	52,20
Bulharsko	5,27	27,17	67,57
Bosna a Hercegovina	7,56	26,78	65,66
Makedonie	10,23	24,81	64,96
Srbsko	9,69	29,80	60,51
Černá Hora	10,01	17,67	72,33
Chorvatsko	4,33	28,83	66,84
Slovinsko	2,20	33,12	64,67
Rumunsko	5,36	27,27	67,36

Zdroj: WB (2016), vlastní zpracování

Příloha č. 2 Produkce mořských ryb v jihovýchodní Evropě za rok 2014

Zdroj: FAO (2016), vlastní zpracování

Země	Velikost produkce (t)	Velikost produkce (%)
Albánie	3 718	4
Bosna a Hercegovina	185	0,2
Bulharsko	3 715	4
Chorvatsko	84 277	90,6
Černá Hora	604	0,6
Rumunsko	259	0,3
Slovincsko	296	0,3
Celkem	93 054	100

Zdroj: FAO (2016), vlastní zpracování

Příloha č. 3 Hrubá tvorba fixního kapitálu (% HDP), průměr za období 1991 – 2014

Země	Průměrná hodnota ukazatele hrubé tvorby fixního kapitálu (%)
Albánie	27,18
Slovinsko	24,66
Rumunsko	22,90
Chorvatsko	22,15
Bosna a Hercegovina	22,03
Černá Hora	21,11
Makedonie	19,87
Bulharsko	19,17
Srbsko	17,52

Zdroj: WB (2016), vlastní zpracování

Příloha č. 4 Ukazatele reprezentující lidský kapitál

Procento populace s alespoň středoškolským vzděláním 2014

Země	Populace s alespoň středoškolským vzděláním
Slovinsko	96,9
Bulharsko	94,3
Černá Hora	89,2
Chorvatsko	89,1
Rumunsko	88,9
Albánie	84,8
Srbsko	65,6
Bosna a Hercegovina	56,8
Makedonie	47,8

Zdroj: UNDP (2016), vlastní zpracování

Procento populace studující VŠ 2014

Země	% vysokoškoláků
Slovinsko	86
Rumunsko	63
Chorvatsko	62
Černá Hora	56
Bulharsko	56
Srbsko	56
Albánie	56
Bosna a Hercegovina	38
Makedonie	38

Zdroj: UNDP (2016), vlastní zpracování

Příloha č. 5 Podíl výdajů na VaV na HDP (%), průměr za období 1997 – 2013

Země	Průměrná hodnota ukazatele podílu výdajů na VaV na HDP (%)
Slovinsko	1,66
Chorvatsko	0,86
Černá Hora	0,85
Srbsko	0,64
Bulharsko	0,50
Rumunsko	0,45
Makedonie	0,28
Albánie	0,12
Bosna a Hercegovina	0,08

Zdroj: UNESCO (2016), vlastní zpracování

Příloha č. 6 Míra inflace po dobu transformačního procesu v období 1990 – 2000

Rok	Země								
	Albánie	Bosna a Hercegovina	Bulharsko	Černá Hora	Srbsko	Chorvatsko	Makedonie	Rumunsko	Slovinsko
1990	..	..	23,80	..	..	500,00	..	..	..
1991	..	..	338,45	..	..	122,22	..	..	..
1992	226,01	..	91,30	..	..	625,00	..	211,21	..
1993	85,00	..	72,88	..	..	1500,00	..	255,17	32,86
1994	22,57	..	96,06	..	..	107,33	126,58	136,76	20,99
1995	7,79	..	62,05	..	82,66	3,95	16,37	32,24	13,46
1996	12,73	..	121,61	..	95,60	4,30	2,47	38,83	9,79
1997	33,18	..	1058,37	23,40	23,31	4,17	1,29	154,76	8,36
1998	20,64	..	18,67	32,40	30,16	6,40	0,54	59,10	7,91
1999	0,39	..	2,57	67,60	42,45	4,02	-1,28	45,80	6,15
2000	0,05	..	10,32	97,10	71,12	4,61	6,61	45,67	8,88

Zdroj: WB (2016a), vlastní zpracování

Příloha č. 7 Ukazatele transformačního procesu a privatizačního procesu podle EBRD

Velká privatizace v jihovýchodní Evropě

Země	1991	1996	2014
Bulharsko	1	2	4
Albánie	1	2,67	3,67
Chorvatsko	1	3	3,67
Rumunsko	1,67	2,33	3,67
Makedonie	1	3	3,33
Černá Hora	1	1	3,33
Slovinsko	1	2,67	3
Bosna a Hercegovina	1	1	3
Srbsko	1	1	2,67

Zdroj: EBRD (2016), vlastní zpracování

Malá privatizace v jihovýchodní Evropě

Země	1991	1996	2014
Slovinsko	3	4,3	4,33
Chorvatsko	3	4,33	4,33
Makedonie	3	4	4
Albánie	2	4	4
Bulharsko	1	3	4
Černá Hora	3	3	3,67
Rumunsko	1	3	3,67
Srbsko	3	3	3,67
Bosna a Hercegovina	3	2	3

Zdroj: EBRD (2016), vlastní zpracování

Vládní restrukturalizace v jihovýchodní Evropě

Země	1991	1996	2014
Chorvatsko	1,0	2,7	3,3
Slovinsko	1,0	2,7	3,0
Bulharsko	1,0	2,0	2,7
Rumunsko	1,0	2,0	2,7
Makedonie	1,0	2,0	2,7
Albánie	1,0	2,0	2,3
Černá Hora	1,0	1,0	2,3
Srbsko	1,0	1,0	2,3
Bosna a Hercegovina	1,0	1,0	2,0

Zdroj: EBRD (2016), vlastní zpracování

Cenová liberalizace v jihovýchodní Evropě

Země	1991	1996	2014
Albánie	1,0	3,7	4,3
Bulharsko	3,7	2,7	4,3
Makedonie	4,3	4,0	4,3
Rumunsko	3,7	4,0	4,3
Bosna a Hercegovina	3,7	3,0	4,0
Černá Hora	3,7	2,7	4,0
Chorvatsko	2,7	4,0	4,0
Srbsko	3,7	2,7	4,0
Slovinsko	3,7	3,7	4,0

Zdroj: EBRD (2016), vlastní zpracování

Obchod a devizový trh v jihovýchodní Evropě

Země	1991	1996	2014
Slovinsko	3,0	4,3	4,3
Bulharsko	3,0	4,0	4,3
Chorvatsko	3,0	4,0	4,3
Makedonie	3,0	4,0	4,3
Černá Hora	2,0	1,0	4,3
Rumunsko	1,0	4,0	4,3
Albánie	1,0	4,0	4,3
Srbsko	2,0	1,0	4,0
Bosna a Hercegovina	2,0	1,0	4,0

Zdroj: EBRD (2016), vlastní zpracování

Hospodářská soutěž v jihovýchodní Evropě

Země	1991	1996	2014
Chorvatsko	1,0	2,0	3,3
Rumunsko	1,0	1,0	3,3
Bulharsko	2,0	2,0	3,0
Slovinsko	1,0	2,0	2,7
Makedonie	1,0	1,0	2,7
Albánie	1,0	1,7	2,3
Bosna a Hercegovina	1,0	1,0	2,3
Černá Hora	1,0	1,0	2,3
Srbsko	1,0	1,0	2,3

Zdroj: EBRD (2016), vlastní zpracování

Příloha č. 8 Ukazatele WGI

Kontrola korupce v jihovýchodní Evropě

Země	1996	2014
Slovinsko	86,83	74,52
Chorvatsko	23,90	62,02
Makedonie	17,07	59,13
Černá Hora	..	57,21
Rumunsko	49,27	53,37
Srbsko	15,12	51,92
Bosna a Hercegovina	41,95	49,04
Bulharsko	25,85	48,56
Albánie	11,71	35,58

Zdroj: WB (2016b), vlastní zpracování

Efektivita vlády v jihovýchodní Evropě

Země	1996	2014
Slovinsko	79,51	79,33
Chorvatsko	58,54	73,56
Černá Hora	..	63,46
Makedonie	29,27	60,58
Srbsko	17,56	58,17
Bulharsko	43,90	57,69
Rumunsko	33,66	55,77
Albánie	22,44	51,92
Bosna a Hercegovina	6,83	36,54

Zdroj: WB (2016b), vlastní zpracování

Politická stabilita a absence násilí v jihovýchodní Evropě

Země	1996	2014
Slovinsko	91,8	73,8
Chorvatsko	40,4	66,0
Albánie	31,3	61,7
Makedonie	24,0	56,8
Černá Hora	..	56,3
Srbsko	14,4	53,4
Bulharsko	39,9	50,0
Rumunsko	62,5	49,5
Bosna a Hercegovina	23,6	43,7

Zdroj: WB (2016b), vlastní zpracování

Regulační zatížení v jihovýchodní Evropě

Země	1996	2014
Slovinsko	83,3	73,1
Rumunsko	55,4	71,6
Bulharsko	48,5	71,2
Makedonie	40,7	67,3
Chorvatsko	46,6	65,9
Albánie	34,3	60,6
Srbsko	23,5	56,3
Černá Hora	..	55,8
Bosna a Hercegovina	24,5	49,5

Zdroj: WB (2016b), vlastní zpracování

Kvalita právního řádu v jihovýchodní Evropě

Země	1996	2014
Slovinsko	83,7	80,3
Chorvatsko	31,1	65,9
Rumunsko	49,8	63,5
Černá Hora	..	60,6
Makedonie	36,8	56,7
Bulharsko	34,9	55,8
Srbsko	10,0	50,5
Bosna a Hercegovina	43,1	48,6
Albánie	20,1	40,9

Zdroj: WB (2016b), vlastní zpracování

Kvalita demokracie v jihovýchodní Evropě

Země	1996	2014
Slovinsko	89,4	74,4
Chorvatsko	46,2	63,5
Rumunsko	58,2	60,1
Bulharsko	61,5	59,6
Srbsko	11,5	56,2
Černá Hora	29,3	55,2
Albánie	24,5	54,7
Bosna a Hercegovina	45,2	46,3
Makedonie	34,1	44,3

Zdroj: WB (2016b), vlastní zpracování